

STRATEGIJA RAZVOJA OPĆINE FOČA ZA PERIOD 2020.-2027. GODINA

SEPTEMBAR 2020.

Sadržaj

POPIS SLIKA.....	3
POPIS TABELA.....	4
1. UVOD	5
1.1 PRISTUP IZRADI STRATEGIJE RAZVOJA	5
2. STRATEŠKA PLATFORMA	5
2.1 SITUACIONA ANALIZA	5
a) <i>Geografski položaj i prirodne karakteristike .....</i>	<i>5</i>
b) <i>Demografske karakteristike i kretanja uključujući stanje dijaspore .....</i>	<i>7</i>
c) <i>Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji.....</i>	<i>10</i>
d) <i>Pregled stanja i kretanja na tržištu rada .....</i>	<i>21</i>
e) <i>Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja .....</i>	<i>24</i>
f) <i>Stanje javne infrastrukture i javnih usluga .....</i>	<i>31</i>
g) <i>Zaštita okoliša uključujući smanjenje rizika od nesreća.....</i>	<i>35</i>
h) <i>Stanje prostorno planske dokumentacije .....</i>	<i>44</i>
i) <i>Analiza budžeta i projekcija sredstava za finansiranje realizacije strategije razvoja</i>	<i>46</i>
2.2 SWOT ANALIZA I STRATEŠKO FOKUSIRANJE	48
2.3 VIZIJA RAZVOJA I STRATEŠKI CILJEVI, SA INDIKATORIMA	51
3. PRIORITETI I MJERE SA INDIKATORIMA	54
4. KLJUČNI STRATEŠKI PROJEKTI.....	57
5. PROVJERA MEĐUSOBNE USKLAĐENOSTI STRATEŠKIH DOKUMENATA.....	60
6. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR	64
7. OKVIR ZA PROVOĐENJE, PRAĆENJE, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGIJE RAZVOJA	67
8. PRILOZI	69
8.1 SAŽETI PREGLED STRATEGIJE RAZVOJA	69
8.2 PREGLED MJERA	78

Popis slika

Slika 1. Kretanje broja stanovnika Općine 2014-2018.	8
Slika 2. Starosna struktura stanovništva, 2018.	8
Slika 3. Kretanje broja rođenih u općini Foča, 2014-2018.	9
Slika 4. Kretanje broja umrlih u općini Foča	9
Slika 5. Broj registriranih obrta 2014-2018.	12
Slika 6. Struktura poljoprivrednog zemljišta po površini, ha	14
Slika 7. Struktura poljoprivrednog zemljišta po klasama, %.....	15
Slika 8. Ostvarena proizvodnja osnovne ratarske kulture pšenice, po količini (t) i tržišnoj cijeni (KM), 2014-2018.	15
Slika 9. Ostvarena proizvodnja glavnih povrtlarskih kultura po količini (t) i tržišnoj cijeni (KM), 2014-2018	16
Slika 10. Proizvodnja jaja (kom.) i mlijeka (l) po tržišnoj cijeni (KM), 2014-2018.	16
Slika 11. Brojnost stočnog fonda, 2018.	17
Slika 12. Posječena količina drveta u Općini od strane J.P. „Bosanskopodrinjske šume“ d.o.o. Goražde, 2016-2019. , m ³	18
Slika 13. Ostvareni broj noćenja u Općini, 2014-2018.	20
Slika 14. Kretanje broja zaposlenih na teritoriji općine Foča, 2014-2018, ...	22
Slika 15. Prosječna mjesečna neto plaća na teritoriji Općine, KM	23
Slika 16. Ostvareni budžet Doma zdravlja, 2014-2018, KM.....	24
Slika 17. Kretanje broja učenika u OŠ “Ustikolina”, 2014/15-2018/19	25
Slika 18. Broj registrovanih motornih vozila na teritoriji općine Foča u 2019. godini.....	32
Slika 19. Klizišta u toku poplava 2014. godine i sanirana klizišta do 2019. godine	42
Slika 20. Ugroženost požarima, 2014-2018	43

Popis tabela

Tabela 1. Broj aktivnih poslovnih subjekata i zaposlenih	11
Tabela 2. Pregled strukture zemljišta na području Općine	13
Tabela 3. Pregled strukture i veličine posjeda	14
Tabela 4. Kretanje broja nezaposlenih na teritoriji Općine, 2014-2018, po polu (M, Ž), ukupno (S) ...	22
Tabela 5. Pregled najčešćih oboljenja u Općini, 2014-2018	24
Tabela 6. Oblici socijalne zaštite	27
Tabela 7. Pregled korisnika iz oblasti boračko-invalidske zaštite (BIZ)	27
Tabela 8. Pregled pokazatelja Općinske uprave	28
Tabela 9. Pregled stambenih objekata prema broju stanova	29
Tabela 10. Dužina putne mreže na teritoriji Općine, km	31
Tabela 11. Cestovna mreža: finansijska ulaganja i povezanost, 2014-2018	32
Tabela 12. Broj kupaca / potrošača električne energije, 2014-2018	33
Tabela 13. Osnovni pokazatelji vodovodne mreže u Općini, 2014-2018	34
Tabela 14. Pregled izvorišta u Općini	36
Tabela 15. Odvoz komunalnog i drugog otpada, 2014-2018	40
Tabela 16. Pregled stanja opšte bezbjednosti u Općini, 2014-2018	42
Tabela 17. Lista prioriteta za zemljište kontaminirano sa MES i NUS	44
Tabela 18. Pregled procjene po izvorima finansiranja za period 2020.-2027. godine, 000KM	47
Tabela 19. Prijedlog okvirne raspodjele finansiranja po sektorima razvoja	48
Tabela 20. Strateški fokusi	50
Tabela 21. Indikatori (uticaja) realizacije strateških ciljeva *	53
Tabela 22. Prioriteti grupisani po strateškim ciljevima	54
Tabela 23. Prioriteti za strateški cilj 1 sa pripadajućim mjerama	54
Tabela 24. Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim mjerama	55
Tabela 25. Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim mjerama	56
Tabela 26. Pregled aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja jedinice lokalne samouprave (JLS)	67

1. UVOD

1.1 Pristup izradi strategije razvoja

Strategija razvoja općine Foča u Federaciji Bosne i Hercegovine 2020.-2027. godina je ključni strateško-planski dokument općine Foča, koji treba da podstiče njen budući rast i razvoj. Strategija obuhvata ekonomski i društveni aspekt, ali i aspekte zaštite i unaprijeđenja okoliša i prostora. Izrađena je kao okvir za definisanje zajedničkih ciljeva, podsticanje lokalnih snaga, ali i kao odgovor na izazove budućeg razvoja općine i sveukupnog života u njoj. Kao takva, Strategija razvoja općine Foča je u skladu sa strategijama i politikama na višim nivoima vlasti i to prije svega sa strateškim i prostorno-planskim dokumentima Federacije BiH, ali i sa drugim sektorskim strategijama u Bosni i Hercegovini. Također, Strategija je usklađena sa procesom evropskih integracija i globalnim ciljevima održivog razvoja (SDG). Strategija je izrađena u okviru Protokola o saradnji između Općine Foča i Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDP), koji predstavlja zajednički projekat Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u BiH (UNDP), a provodi se u saradnji s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, Federalnim ministarstvom pravde i savezima opština/općina i gradova u oba entiteta. U procesu izrade ovog planskog dokumenta korištena je MiPRO¹ metodologija, koja je prilagođena Uredbi o izradi strateških dokumenta proizašloj iz Zakona o razvojnom planiranju u Federaciji Bosne i Hercegovine.

2. STRATEŠKA PLATFORMA

2.1 Situaciona analiza

a) Geografski položaj i prirodne karakteristike

Općina Foča smještena je na jugoistoku Bosne i Hercegovine, odnosno na jugozapadu Bosansko-podrinjskog kantona (BPK). Sjeverozapadno graniči sa Općinom Pale, sjeveroistočno sa Gradom Goražde, zapadno sa općinama Trnovo i Kalinovik, te južno i jugoistočno sa Opštinom Foča (RS). Ukupna površina Općine iznosi 161,26 km², sa 1933 stanovnika², sa prosječnom gustom naseljenosti oko 12 st/km². Naselje Ustikolina kao sjedište Općine je udaljeno od Foče 10 km i od Goražda 23 km. Nalazi se na nadmorskoj visini 370 m do 1674 m (visina Kacelja). Najveća naseljenost je u urbanom dijelu Ustikoline dok je najmanja naseljenost u mjesnoj zajednici Jabuka. Općina je organizovana u tri mjesne zajednice i to: Ustikolina, Cvilin i Jabuka. Urbani dio Općine smješten je uz lijevu obalu rijeke Drine i uz ušće rijeke Koline.

Reljef

Općinu Foča karakteriše dolina rijeke Drine sa dominantnim Cvilinskim poljem koje se nalazi na desnoj obali rijeke Drine čija prosječna nadmorska visina iznosi 378 m, što je za 6-8 m više od nivoa rijeke. Naselje Ustikolina koje je najveće na teritoriji Općine je na nadmorskoj

¹ MiPRO- Metodologija za integrisano planiranje lokalnog razvoja u BiH.

² Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH 2013. godine.

visini 420 m. Ostali dio Općine u svojim padinskim dijelovima je iznad ove visine, sa dva dominantna planinska vrha Stolac (1520 m) i Kacelj (1674 m).

Hidrološke karakteristike

Općina Foča smještena je na obalama rijeke Drine u dužini od oko 9 km. Pritoke Drine u Ustikolini su Kolina i Kosovska rijeka. Površina zemljišta pod rijekama u općini je oko 0,5 % od ukupne površine općine. Između Ustikoline i Cvilina protiče rijeka Drina, kroz mjesnu zajednicu Jabuka protiče rijeka Kolina, dok Osanička rijeka svojim tokom, od sela Ćurovići do Osanice, gdje se ulijeva u rijeku Drinu, također, protiče kroz područje općine Foča (MZ Ustikolina). Usljed dugih kišnih padavina ili otapanja snijega nivo ovih rijeka se povećava, najčešće bez većih posljedica za ljude i materijalna dobra. Rijeka Kolina teče od padina planine Jahorine do Ustikoline gdje se ulijeva u Drinu na nadmorskoj visini od 371 m.

Klimatske karakteristike

Općinu Foča karakteriše umjereno-kontinentalni tip klime djelimično izmjenjen nadmorskom visinom ovog područja. Sa povećanjem nadmorske visine preovladava predplaninski tip umjereno-kontinentalne klime, pa i klima planinskog tipa u najvišim predjelima. Ovakva klima odlikuje se dugim zimama i ljetima, te kratkim periodima proljeća i jeseni. Uža kotlina uz rijeku Drinu ima sve odlike župnog područja. Zbog toga, osim relativno visoke srednje godišnje temperature zraka, ovo područje odlikuje se i puno manjom temperaturnom amplitudom od većine krajeva u Bosni i Hercegovini. Najhladniji je mjesec januar sa srednjom temperaturom zraka od $-1,2^{\circ}\text{C}$, a najtopliji je mjesec juli sa srednjom mjesečnom temperaturom od 19°C . Apsolutne maksimalne vrijednosti ljetnih temperatura ne prelaze 39°C , apsolutne minimalne temperature u zimskom periodu najčešće ne dostižu vrijednosti od -20°C . Sa povećanjem nadmorske visine srednje vrijednosti temperatura opadaju sa prosječnim gradijentom od $0,6^{\circ}\text{C}$ na svakih 100 m nadmorske visine. Usljed učestalih klimatskih promjena na globalnom nivou mijenja se i režim padavina, ali je obim ukupnih padavina nepromjenjen. Procjenjuje se da će upravo pojava klimatskih promjena i emisija stakleničkih gasova imati nepovoljan uticaj na vremenske prilike, koje svojim negativnim djelovanjem uzrokuju pojavu prirodnih opasnosti u najekstremnijem obimu i obliku. Nažalost, osnovni uzrok ovakve pojave jeste antropogeni faktor.

Godišnja suma padavina iznosi 842 l/m^2 . Izuzetak je dolina rijeke Koline gdje je suma padavina oko 1000 l/m^2 . Najmanje je padavina u drugom i trećem mjesecu, a najviše u jedanaestom i dvanaestom mjesecu. Ovo područje karakteriše i veliki broj dana (194) sa maglom naročito ispod 700 m nadmorske visine. Magla se manifestuje kao posljedica velike vlažnosti zraka čija je prosječna relativna vrijednost velika i iznosi 84 %. Vjetrovi ne dosežu velike brzine i njihovo djelovanje obično ne izaziva posljedice po ljude i materijalna dobra.

Mineralne sirovine

Na području Općine nalazi se više lokaliteta s mineralnim sirovinama:

- više nalazišta gipsanog kamena korištenog u davno ugašenoj proizvodnji cementa u Vitkovićima;
- prirodno drobljeni krečnjak za nasipanje lokalnih puteva na tri lokaliteta u MZ Jabuka koji se eksploatira;
- nalazište sedre u MZ Jabuka koje se još uvijek ne eksploatira organizovano;

Na tri lokaliteta na teritoriji općine pored rijeke Drine se eksploatiše riječni šljunak i pijesak. U istraživanjima na području Jabuke nađeni su tragovi cinka, olova i barita koji se još uvijek ne eksploatiraju.

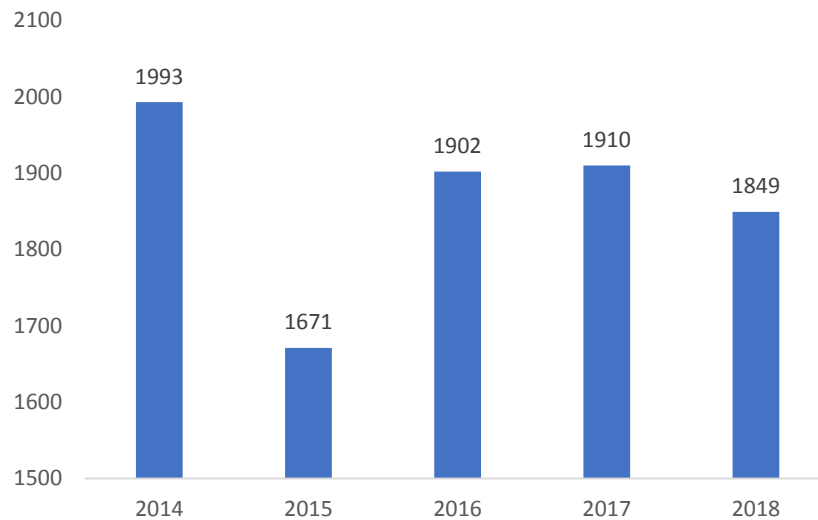
Zaključak

Općina Foča se većim dijelom prostire na lijevoj i manjim dijelom na desnoj obali rijeke Drine. Kroz nju su od davnina vodili i u njoj se ukrštavali važni komunikacijski i karavanski putevi, koji su išli iz pravca mediterana prema istoku i prema srednjoj Evropi, a koje pravce su u novijoj historiji zamijenili moderni putevi, što znači da ovo područje ima važan geografski položaj.

Geografski i klimatski uslovi, te položaj rijeke Drine, plodna tla i druga prirodna bogastva pružaju mogućnost za razvoj turizma, posebno seoskog, ali i avanturističkog, za sve koji vole odmor u netaknutoj prirodi, uključujući kampovanje. Uz rijeku Drinu postoje atraktivne lokacije za kampovanje, ali tu su i brdsko-planinska uzvišenja. Priroda je tako obogatila područje općine Foča da mnoge lokacije mogu da posluže kao "škole u prirodi" za učenike osnovnih i srednjih škola. Područje je pogodno za održavanje ekskurzija studenata biologije, geografije, historije, arheologije. Međutim, treba naglasiti da se Općina posljednih nekoliko godina suočava sa određenim društvenim izazovima. Vidljivo je da na teritoriji općine postoji stagnacija prirasta stanovništva. Općina Foča ima izuzetno visok procenat odsutnog stanovništva, a koji je posljedica prije svega ratnih dejstava i time uzrokovanih migracija stanovništva. Nedostatak novih investicija i razvojnih programa je evidentan, te Općina nije u mogućnosti da apsorbuje sve veći broj nezaposlenih osoba. Općina Foča je privredno nerazvijena općina, te svoju perspektivu između ostalog vidi u privrednom i turističkom razvoju, koristeći kao polaznu osnovu, svoje postojeće prirodne odlike.

b) Demografske karakteristike i kretanja uključujući stanje dijaspore

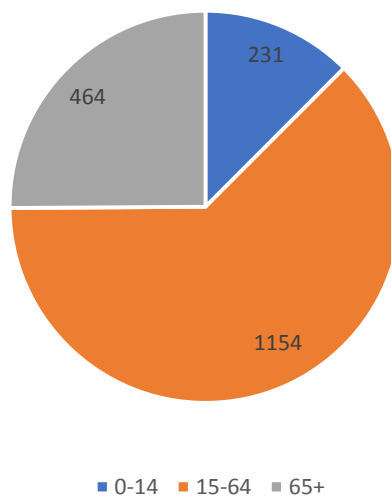
Na području općine Foča po popisu stanovništva iz 2013. godine živilo je **1933 stanovnika** u 747 domaćinstava sa prosječno 2,6 člana po domaćinstvu, dok je po popisu stanovništva iz 1991. godine na današnjoj teritoriji općine živjelo je **5056 stanovnika**. Evidentno je da je ratni period 1992.-1995. godina za posljedicu imao migraciju velikog broja stanovnika, te da proces povratka prijeratnih stanovnika nije do kraja realiziran.

Slika 1. Kretanje broja stanovnika Općine 2014-2018.

Izvor: Federalni zavod za statistiku

U periodu od popisa pa do 2018. godine broj stanovnika opada, s tim da je posebno izražen pad broja stanovnika u 2015. godini, kao rezultat određenih administrativnih radnji koje su rezultat prijave ili odjave mjesta prebivališta.

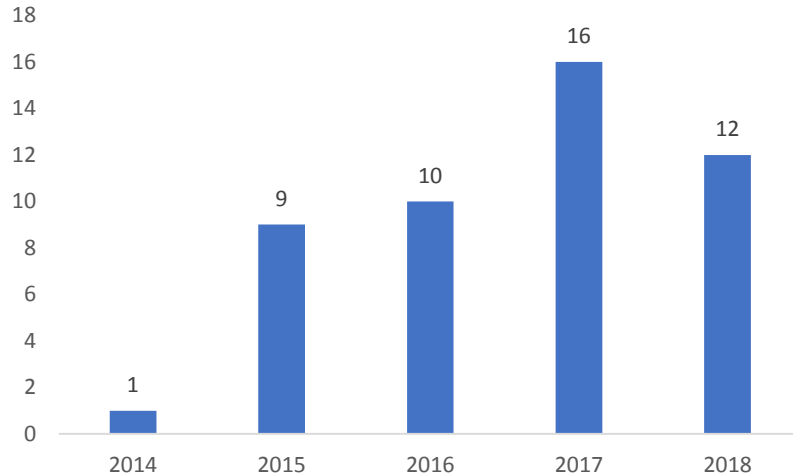

Slika 2. Starosna struktura stanovništva, 2018.

Izvor: Federalni zavod za statistiku

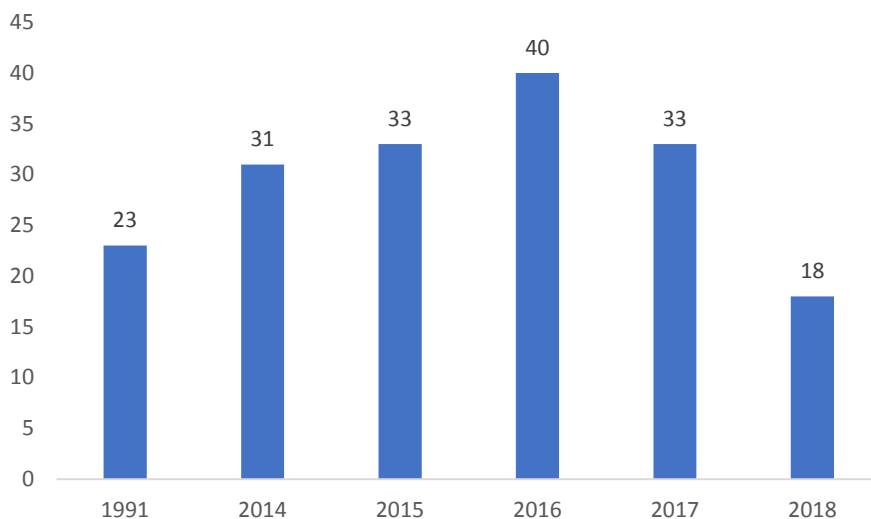
U starosnoj strukturi stanovništva za 2018. godinu, najzastupljenija kategorija stanovništva je radno aktivno stanovništvo starosti od 15-64 godine 62,41%.

Slika 3. Kretanje broja rođenih u općini Foča, 2014-2018
Izvor: Federalni zavod za statistiku

Kada se analizira broj rođene djece u Općini, on varira, posebno u odnosu na 2014. godinu, nakon koje se vodi evidencija po prebivalištu roditelja, umjesto evidencije po mjestu rođenja, međutim značajan pad u broju rođene djece u 2018. godini je evidentan u odnosu na 2017. godinu kada je rođeno 30% posto manje djece, iako su podaci za ovu godinu neznatno povoljniji od podataka iz 2015. i 2016. godine.

Slika 4. Kretanje broja umrlih u općini Foča
Izvor: Federalni zavod za statistiku

Međutim, pravi pokazatelji prirodnog kretanja stanovništva, dobiju se poređenjem broja rođenih i umrlih, te se razlika na godišnjem nivou kreće na cca -20 stanovnika. Dakle, radi se o izuzetno nepovoljnim demografskim trendovima u pogledu prirodnog priraštaja stanovništva. Kada se u ovaj kontekst pridodaju i kompletno obrađeni podaci (2017) godine, koji ukazuju da je više stanovnika odselilio iz općine (67, od čega 32 osobe ženskog pola), nego što je doselilo (23, od čega 10 osoba ženskog pola), onda se dobija jasnija slika o

razmjeri negativnih demografskih trendova općine Foča, koji prijete dugoročnom razvoju, pa i dugoročnom demografskom opstanku ove lokalne zajednice.

Zaključak

S obzirom na negativne demografske trendove, potrebno je razvijati poticajnu politiku za zaustavljanje procesa depopulacije Općine. Ove poticajne mjere moraju uzeti u obzir zaustavljanje procesa deruralizacije i zadržavanja seoskog stanovništva na teritoriji općine. Da bi se navedeno ostvarilo, potrebno je istovremeno jačati privredu Općine, stvarati uslove za održivi razvoj, koji podrazumijeva održiva radna mjesta i omogućava kvalitetan život stanovništva Općine.

Ovo, takođe, podrazumijeva jačanje društvenog segmenta i javnih usluga, te razvoj infrastrukture Općine i zaštitu postojećeg okoliša. Posebno je potrebno razvijati putnu i drugu komunikacionu infrastrukturu i jačati komunikacijske veze sa urbanim središtem općine i Goraždem kao centrom Bosansko-podrinjskog kantona, te jačati veze prema Sarajevu i drugim regionalnim centrima u Bosni i Hercegovini.

Prioritetno, potrebno je kreirati sadržaje za zadržavanje i privlačenje mladih porodica u općini Foča, u skladu sa dobrobitima modernog društva i savremenim potrebama pojedinaca i porodice.

c) Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji

Opće stanje privrede

Općine Foča ima vrlo nisku vrijednost indeksa razvijenosti (77) i spada u izrazito nerazvijene općine u Federaciji BiH, sa stepenom zaposlenosti od 16,8% i stepenom nezaposlenosti od 62,2%, dok primjera radi stepen zaposlenosti u FBiH iznosi 55,7% a nezaposlenosti 56,6%. Na području općine Foča ratna dešavanja su za posljedicu imala i devastaciju privrednih objekata, tako da isti još uvijek nisu u potpunosti obnovljeni i stavljeni u funkciju. Sa druge strane velike migracije stanovništva i nedostatak produktivne radne snage odražava se na nivo iskorištenosti kapaciteta u poljoprivrednoj proizvodnji, tako da se veliki broj poljoprivrednih površina ne obrađuje. U pogledu nosioca razvoja Općine, Mlinsko-pekararska industrija "Mlin", te zemljoradnička zadruga "Ustikolina" sa 100 udruženih zemljoradnika i 160 kooperanata bili su nosioci prijeratnog privrednog razvoja stanovnika Ustikoline, a bavili su se isključivo industrijskom proizvodnjom, poljoprivredom i stočarstvom. Danas, pored Mlinsko-pekararske industrije „Mlin“ (instalisanog kapaciteta 120 t/dnevno), razvoju Ustikoline doprinosi preduzeće "Baša" d.o.o Ustikolina u ugostiteljstvu i građevini³, tj. uslužnim djelatnostima (pansion, restoran, bazen, građevinska djelatnost). Na području Općine dominiraju ugostiteljski i trgovački objekti, dok određeni poljoprivredno-prerađivački kapaciteti postoje u MPI "Mlin" D.D. Ustikolina, „Baša“ d.o.o., te „Herbos Natura“ P.J. Ustikolina, koji nisu u potpunosti uposleni i rade sa nekih 30 – 40 % kapaciteta.

---

³ Strategija razvoja turizma BPK 2016-2020.

Tabela 1. Broj aktivnih poslovnih subjekata i zaposlenih
Izvor: Općinska uprava općine Foča (2018)

r/br	Naziv poslovnog subjekta	Broj zaposlenih	r/br	Naziv poslovnog subjekta	Broj zaposlenih
1.	Općina Foča (JLS)	28	17.	Apoteka „Al Hana“	2
2.	JU OŠ Ustikolina	26	18.	STR „Ustikoljanka“	2
3.	Policajska stanica Ustikolina	25	19.	Restoran „Alenko“	2
4.	JU „Dom zdravlja“ Foča-Ustikolina	14	20.	d.o.o. „Babić-prom“ Ustikolina	2
5.	d.o.o. „Baša“ Ustikolina	10	21.	„Herbos“ d.o.o. Sarajevo-P.J. Ustikolina	2
6.	MPI „Mlin“ D.D. Ustikolina	7	22.	Cafe bar „Macciato“	2
7.	JKP „Ušće“ Foča-Ustikolina	5	23.	Caffe bar „Ciborg“	1
8.	d.o.o. „Asker-BH“ Ustikolina	4	24.	Mesara „Benjo“	1
9.	Taksi prevoznici	4	25.	STR „BAM“ Ustikolina	1
10.	„Drina bus“ Ustikolina	4	26.	Javni prevoz Babić	1
11.	JP „Pošta“ Ustikolina	3	27.	OKR „ESSE“ Ustikolina	1
12.	STR „AKO“ Ustikolina	3	28.	FKS „Glamur“	1
13.	d.o.o. „Oniprom“ Goražde	3	29.	Frizerski studio „AS“	1
14.	Restoran „Bistro“	3	30.	Brijačka radnja „Dino“	1
15.	Restoran „Drina“	3	31.	Zavod za zapošljavanje BPK Goražde	1
16.	JP „Bosansko-podrinjske šume“	3	32.	Federalna uprava za pitanja boraca i invalida domovinskog rata	1

Nažalost, podataka o registru, brojnosti i strukturi dijaspore općine Foča nema, kao ni pripadajućih inicijativa za saradnju i investicije, prije svega jer je općina Foča mlađa i manja jedinica lokalne samouprave (JLS).

Najveći potencijal za razvoj Općine leži u oblasti drvoprerađivačke industrije, eksploataciji gipsa, krečnjaka, sedre i mineralne vode. Nažalost, Općina nema zvaničnih podataka o planovima eksploatacije mineralnih sirovina, s obzirom da sve aktivnosti vodi na nivou ministarstava kantona i komisije za koncesije od kojih Općina ne dobija relevantne izvještaje i studije, a vidljivih investicija nema.

Osim toga, šanse za razvoj bi se mogle tražiti i u oblasti turizma, poljoprivrede što je detaljnije obrađeno u poglavljima koja tematski obrađuju ove sektore, ali i u izgradnji solarnih fotonaponskih elektrana kao što je „Dragovići 1“ u MZ Jabuka. Naime, broj sunčanih sati za godinu dana je u intervalu od 1.600h- 1.750 h, a godišnje sunčeva svjetlost na 1m² vodoravne površine preda 1.530 kWh energije⁴.

Općina Foča sa svojim raspoloživim resursima ima zavidan kapacitet razvoja u iskorištavanju hidroenergetskog potencijala, kako rijeke Drine, tako i drugih vodotoka na svom području. Na Kosovskoj rijeci izgrađena je MHE „Kosova“ instalisane snage 500 kW, sa srednjim godišnjim protokom od 0,25 m³/s i mogućom godišnjom proizvodnjom od 2,125 GWh, dok su u toku aktivnosti na izgradnji MHE „Jabuka“ snage oko 700 kW. Također, u pripremi su i aktivnosti koje imaju za cilj izvođenje istražnih radnji za potrebe izgradnje HE „Ustikolina“ čija je izgradnja predviđena prostorno-planskim dokumentima Federacije BiH. Prihodi od koncesija se uplaćuju u Budžet BPK-a Goražde, a zatim se općini Foča raspoređuje dio

⁴ Istraživanja za područje Goražda i BPK.

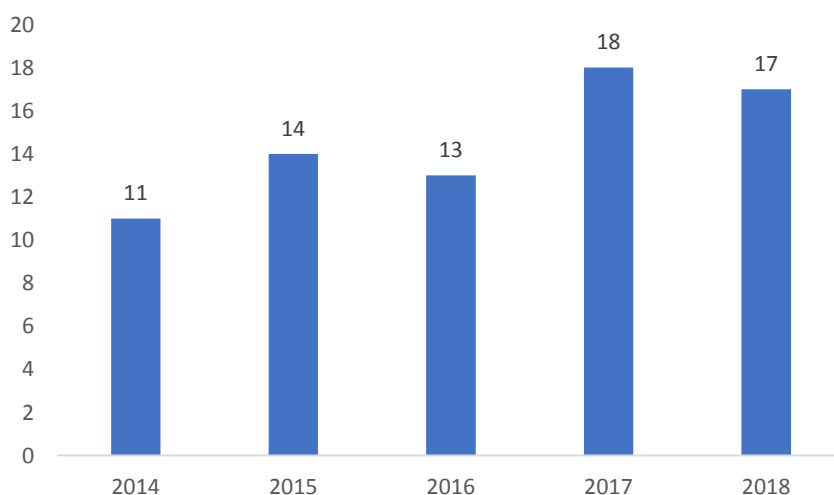
sredstava koji pripada, a za koji Općina nema uvid koji je to tačan iznos niti koji su kriterijumi raspodjele.

Od prijeratnih industrijskih pogona obnovljen je rad MP "Mlin" d.d. Ustikolina sa znatno manjim obimom proizvodnje, te izgrađen poslovni objekat bivšeg preduzeća „Fekry“ d.o.o. u Njuhama (djelatnost preduzeća je drvoprerada, preduzeće je trenutno u stečaju, te nema organizovanu proizvodnju). Do 1992. godine tehnički kapacitet "Mlina" povećao se na proizvodnju od 120 t/dan brašna i u tom periodu preduzeće je raspolagalo sa skladišnim kapacitetom od 40.000 t prostora za pšenicu, dok današnji max. kapacitet iznosi 50 t brašna dnevno.

U cilju stvaranja infrastrukturnih pretpostavki za razvoj privrede na području Općine su formirane četiri poduzetničko - zanatske i poljoprivredne industrijske zone i to:

- Poslovna zona „Mlin“ u Ustikolini, površina zone je 25.049m², a trenutno se u njoj nalaze objekti Mlina i Hladnjače i postojeći neperspektivni vojni objekti.
- Poslovna zona „Njuhe“ u Ustikolini, površine 8.272 m² (firma Fekry 5.693 m², Općina 930 m², privatno 1.649 m²). U zoni je smješteno preduzeće „Fekry“ koje je u stečaju, a ostali dio zone planiran je za benzinsku stanicu.
- Poslovna zona „Vrbnički potok“ u Ustikolini, površina zone je 176.462 m² - kompletno zemljište se vodi na Saveznom sekretarijatu za Narodne Odbrane Beograd i proglašeno je neperspektivnom vojnom imovinom, koje zakonski treba preuzeti i uknjižiti na Općinu. Trenutno na ovoj lokaciji se nalazi Odjeljenje Kazneno popravnog zavoda Sarajevo, poluotvorenog tipa.
- Poduzetničko - poljoprivredna zona „Cvilin“, površina zone je 174.926 m² (općinsko zemljište 146.968 m² i privatno vlasništvo 27.958 m²). Općinsko zemljište se u skladu sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu dalo u zakup na period od 20 godina.

Registrovan broj pravnih lica u FBiH na dan 31.12.2018. godine iznosi 59.199, što je više za 3,6% u odnosu na prethodnu godinu, dok u BPK broj registrovanih pravnih lica iznosi 562 i viši je za 9 ili 1,6% u odnosu na prethodnu godinu. Broj registrovanih pravnih⁵ lica u općini Foča iznosi 45 (uključujući i neaktivna lica). Pored toga u općini je registrovana 31 podružnica u sastavu pravnih lica (uključujući i neaktivna lica).

Slika 5. Broj registriranih obrta 2014-2018
(Izvor: Općinska uprava općine Foča)

⁵ Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH, 2016-2018, po evidenciji, koji uključuju i neaktivna lica.

Kada se analizira trend broja obrta na teritoriji Općine, tada su očigledne godišnje fluktuacije, ali je očigledan i trend rasta kroz godine u odnosu na 2014. godinu. Kada se sagleda struktura obrta, trenutno u 2020. godini je aktivno 10 obrta, 5 ugostiteljskih objekata, 3 taxija i 2 zanata (frizer i krojač). Dakle, trenutno je došlo do smanjenja obrta usljed posljedica CoVID-19, ali se očekuje normalizacija stanja.

Poljoprivreda

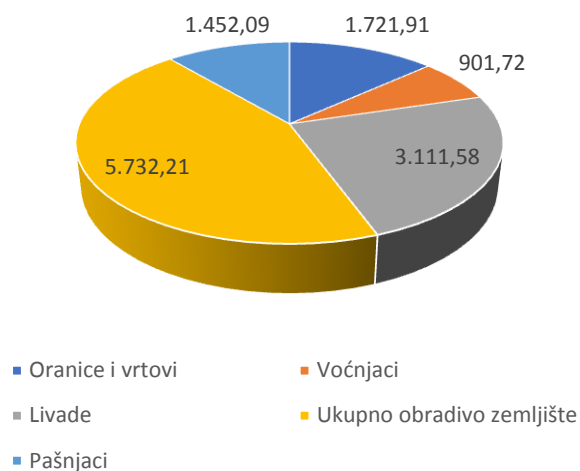
Općina Foča po svom geografskom položaju, hidrografskim, reljefnim i drugim karakteristikama predstavlja pogodno područje za razvoj poljoprivrede. Proizvodnja organski zdrave hrane, kao najsvježijeg brenda u poljoprivredi, te sakupljanje šumskih plodova, otvara velike mogućnosti za angažovanje nezaposlenog stanovništva. Takvoj situaciji ide na ruku i činjenica da na području Općine nema industrijskih kapaciteta koji zagađuju okolinu, a da sa druge strane postoji velika potreba za ovom proizvodnjom u sredinama koje su u okruženju, posebno u Kantonu Sarajevo. U proteklom ratu poljoprivredni i prerađivački kapaciteti (pogoni objekta "Mlin") su u znatnoj mjeri devastirani, ali se uz trud i zalaganje, te adekvatnu podršku i pomoć nadležnih organa još uvijek može napraviti kvalitativan pomak. Aktivnu ulogu u tom smislu trebaju imati i udruženja poljoprivrednika i poljoprivrednih proizvođača, te otkupna stanica u Ustikolini. Ukupan broj domaćinstava u općini iznosi 747, dok se poljoprivredom bavi 296 domaćinstava ili 39,62%, od čega ukupno 82 domaćinstva obavljaju poljoprivrednu aktivnost i prodaju proizvode na tržištu što je 27,7% od poljoprivrednih domaćinstava, dok je broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava 11.

Tabela 2. Pregled strukture zemljišta na području Općine

Naziv kulture	Površina, km ²	Privatno vlasništvo, km ²	Privatno vlasništvo, %	Državno-javno vlasništvo, km ²	Državno-javno vlasništvo, %
Šume	89,77	14,64	16,31	75,13	83,69
Poljoprivredno zemljište	71,85	57,18	79,61	14,65	20,39
Pašnjaci	14,52	5,57	38,42	8,94	61,58
Livade	31,11	29,07	93,46	2,04	6,54
Voćnjaci	9,01	8,84	98,22	0,17	1,78
Njive	17,21	16,85	97,92	0,36	2,08

(Izvor: Općinska služba za geodetsko-katastarske poslove, 2019.)

Kada se analizira struktura poljoprivrednog zemljišta ukupna površina iznosi 7184,30 ha, od čega je obradivo zemljište 5732,21 ha.

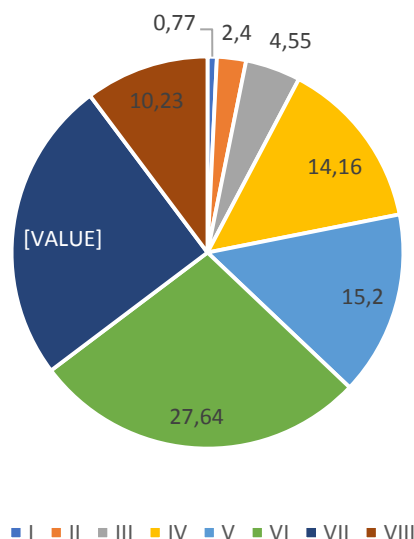
Slika 6. Struktura poljoprivrednog zemljišta po površini, ha
(Izvor: Općinska služba za privredu, 2019.)

U strukturi poljoprivrednog zemljišta najveći udio ima obradivo zemljište 79,78%, međutim i pored značajnog udjela obradivog poljoprivrednog zemljišta ukupno proizvedene količine poljoprivrednih proizvoda po jedinici površine su još uvijek niske jer čak 236 privatnih posjeda ili 83,98% posjeda su posjedi manji od 3 ha, a čak 44,12% su posjedi manji od 1 ha. Dakle, radi se o većem broju usitnjenih posjeda sa niskom pojedinačnom proizvodnjom, sa malim udjelom mehanizovane obrade.

Tabela 3. Pregled strukture i veličine posjeda

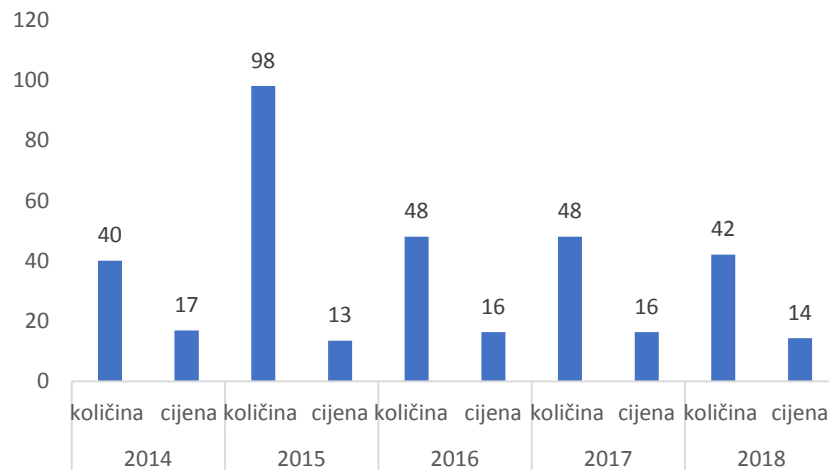
Površina (ha)	Vlasništvo	
	Privatno (br. domaćinstava)	Javno
0 – 1(ha)	124	5
1 – 3(ha)	112	0.2
3 – 5(ha)	32	6
5+(ha)	13	1
Ukupno:	281	12.2

(Izvor: Općinska služba za privredu, 2019.)

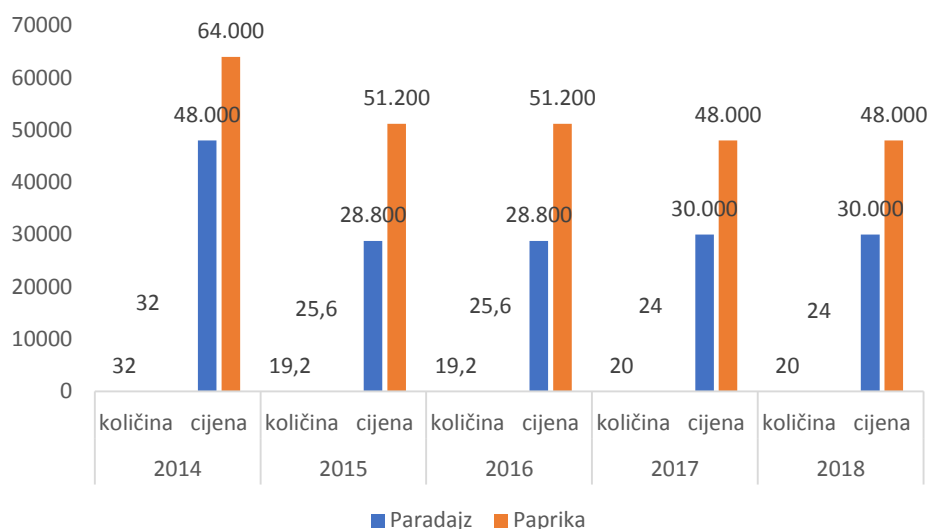
Slika 7. Struktura poljoprivrednog zemljišta po klasama, %
(Izvor: Općinska služba za privredu, 2019)

U pogledu obrade poljoprivrednog zemljišta, zasijano je ukupno 269 ha, od čega su žitarice na 13 ha, povrtno bilje na 92 ha, stočno krmno bilje na 135 ha, jagodičasto voće na 12 ha, proizvodnja rasada na 3 ha, te plastenička proizvodnja na površini od 14 ha (2018). Relativno niskom obimu poljoprivredne proizvodnje doprinosi i činjenica da je samo 25% ukupnog poljoprivrednog zemljišta zemljište I klase.

Slika 8. Ostvarena proizvodnja osnovne ratarske kulture pšenice, po količini (t) i tržišnoj cijeni (KM), 2014-2018
(Izvor: Općinska služba za privredu)

U pogledu ratarskih kultura poljoprivredne proizvodnje prednjači pšenica, čija proizvodnja opada u odnosu na prethodne godine (posebno u odnosu na 2015. godinu), kada je cijena pšenice bila na minimumu. Vjerojatno je ovo bio jedan od razloga zašto je proizvodnja pšenice značajno opala i, može se reći, prepolovljena u narednim godinama, te bilježi pad u 2018. godini i sa time vezanu tržišnu vrijednost od svega 14,28 hiljada KM. Pored pšenice kao ratarske kulture proizvodi se i ječam u količini od svega 7 t/godišnje.

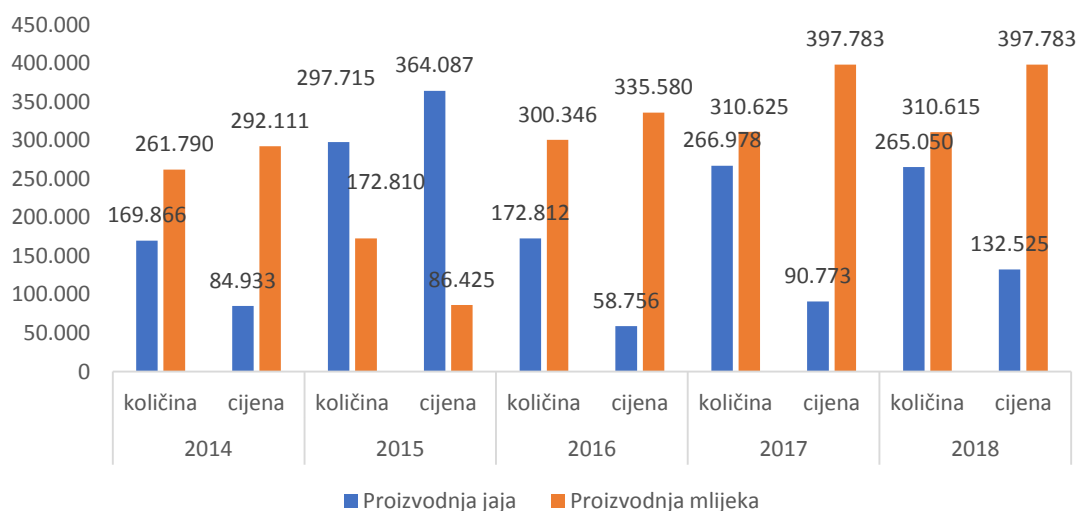

Slika 9. Ostvarena proizvodnja glavnih povrtlarskih kultura po količini (t) i tržišnoj cijeni (KM), 2014-2018

(Izvor: Općinska služba za privredu, 2019.)

U pogledu povrtlarskih kultura značajno je izdvojiti proizvodnju paprika i paradajza, čija je proizvodnja, takođe, opala u odnosu na 2014. godinu, a samim time i tržišna vrijednost, te je kumulativno manja za 31% u 2018. godini u odnosu na 2014. godinu.

U pogledu voća, ne postoje potpuno tačni podaci, ali na osnovu parcijalnih podataka, proizvodnja maline iznosi oko 40 t godišnje što je pad sa početnih 120 tona koliko je iznosila u 2014. godini. Proizvodnja jagode je na nekih 12 t (2018.) dok je količina u 2014. godini iznosila 15 t. Ove kulture imaju trend smanjenja usljed varijacija u pogledu cijena i tržišta.

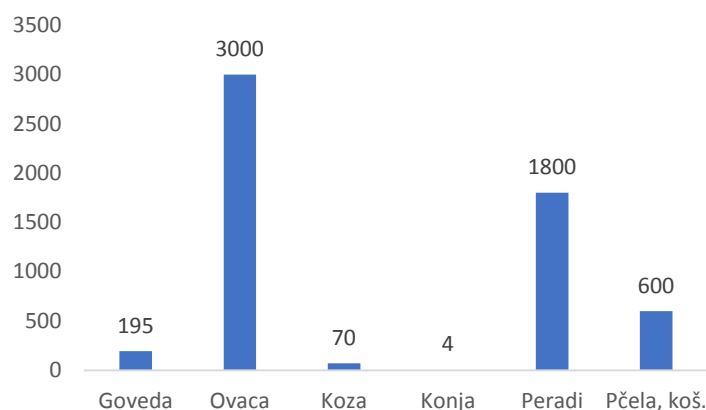
Slika 10. Proizvodnja jaja (kom.) i mlijeka (l) po tržišnoj cijeni (KM), 2014-2018

(Izvor: Općinska služba za privredu za period 2014-2018)

Značajan potencijal u poljoprivrednoj proizvodnji ima proizvodnja jaja i mlijeka čija tržišna vrijednost u 2018. godini iznosi cca 500 hiljada KM i značajno nadmašuje tržišnu vrijednost ostvarenu u ratarstvu i povrtlarstvu.

Prema poslednjim obrađenim podacima iz 2019. godine, na području općine, ukupno se uzgaja: 1900 kom. peradi (kokoši), te je proizvedeno 273.600 kom. jaja, pri čemu domaćinstava koja drže od 50-100 komada kokošiju ima samo 10. Proizvodnja kravljeg mlijeka iznosi 296.340 l, muznih krava je 165, a samo dva (2) domaćinstva imaju najviše po 7 krava. Nažalost na teritoriji Općine nema organizovanog otkupa mljeka, te se uglavnom radi o individualnoj prodaji. Podaci za 2018. godinu su prikazani na slici 11.

Slika 11. Brojnost stočnog fonda, 2018.
(Izvor: Općinska služba za privredu)

Prema podacima Općinske službe za privredu, na teritoriji Općine najzastupljenija je sitna stoka posebno ovce, dok broj krupne stoke iznosi svega 195 i manji je od jednog grla po privatnom poljoprivrednom posjedu. Važno je napomenuti da zdravstvenu zaštitu životinja pružaju dvije (2) veterinarske stanice, Veterinarska stanica Goražde i Veterinarska stanica Foča. Ukupno je registrovano **11 samostalnih poljoprivrednih proizvođača**. Takođe, na području općine Foča egzistiraju i dvije zemljoradničke zadruge i to:

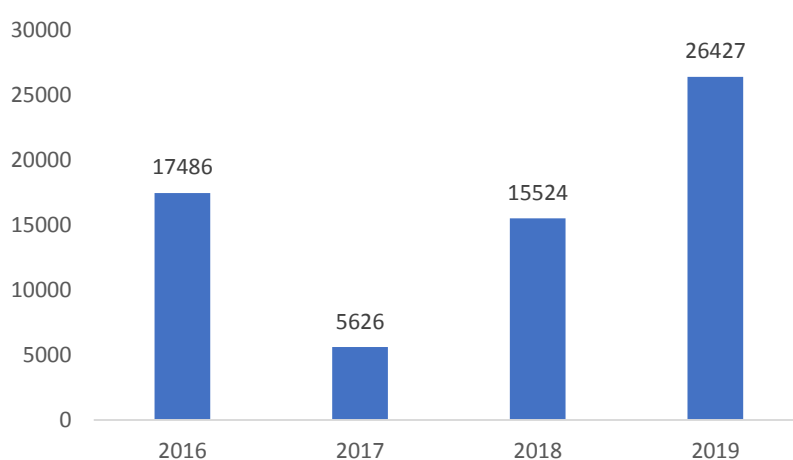
- OPZ VIP „Drina“ Ustikolina koja je funkcionalna i osnovna djelatnost iste je rasadnička proizvodnja jagodastog voća, proizvodnja povrća u plastenicima i na otvorenom, savjetodavne usluge.
- „Agroideja“ švicarsko – bosanska firma koja od 2019. godine na području Općine djeluje u oblasti proizvodnje zdrave hrane (voća i povrća, stočarske proizvodnje, prerade mlijeka u regiji, te u povezivanju sa lokalnim poljoprivrednicima).

U poljoprivrednoj proizvodnji, očigledan je nedostatak finansijskih sredstava potrebnih za moderniziranje cjelokupne poljoprivredne proizvodnje (zamjena zastarjele tehnologije i opreme, poboljšanje postojeće infrastrukture u pogledu organizacije, otkupa itd.) što je jedan od bitnijih ograničavajućih razloga razvoja sektora poljoprivrede u općini Foča. Općina nije dodjeljivala poticaje poljoprivredi, ali na godišnjem nivou u budžetu se planira cca 2.000,00 KM i to se odnosi na pomoć pri organizovanju sajma “Zdrave hrane” iz Ustikoline koji se organizuje već 13 godina u IX mjesecu, kao i za pomoć poljoprivrednim proizvođačima za troškove učešća na drugim sajmovima.

Šumarstvo i šumski plodovi

Šume u općini Foča su većinom bjelogorične sa zastupljenošću bukve i hrasta i malim procentom crnogorične šume. Osnovni problemi vezani za upravljanje šumskim resursima, prema izvoru J.P. „Bosanskopodrinjske šume“ d.o.o. Goražde koje upravljaju šumama na području općine, odnose se na nedostatak kvalitetnih šuma (jer je tokom rata uništen šumski fond i nema dovoljno kvalitetnog drveta za preradu), zatim nedovoljan broj šumara koji bi trebali da obavljaju kontrolu što dovodi do bespravne sječe drveta i posljedično do erozije tla.

U skladu sa zakonom J.P. „Bosansko-podrinjske šume“ d.o.o. Goražde upravlja i šumama na teritoriji Općine, a ovo preduzeće organizirano je kao privredno društvo, javno preduzeće, u obliku društva sa ograničenom odgovornošću, koje samostalno obavlja upravljanje, uzgoj, zaštitu i korištenje šuma i šumskog zemljišta pod uvjetima i na način utvrđen zakonom.

Slika 12. Posječena količina drveta u Općini od strane J.P. „Bosanskopodrinjske šume“ d.o.o. Goražde, 2016-2019. , m³
(Izvor: Općinska uprava Foča)

Prosječna drvena masa po hektaru šumskog zemljišta na području BPK Goražde je manja od prosjeka za FBiH, što ukazuje na relativno nizak kvalitet šuma za industrijsku preradu. Šumski potencijal za proizvodnju drveta za drvoprerađu u BPK najvećim dijelom **je i baziran u općini Foča sa potencijalom od 164 m³/ha** i značajnom godišnjom sječom od 26.427 m³ koliko je iznosila posječena količina drveta u 2018. godini.

Zbog postojanja šumske goleti i nedovoljnog broja akcija pošumljavanja stvaraju se klizišta, ugrožen je biljni i životinjski svijet, ljekobilje i šumski plodovi. Naime, sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova vezano je za šume i šumske resurse. Poznato je da stanovnici općine Foča imaju bogatu tradiciju u sakupljanju ljekovitog i aromatskog bilja, šumskih plodova i gljiva. Jedan od načina stvaranja stalnih i dodatnih prihoda stanovništva je planska i kontrolisana eksploatacija ljekobilja i šumskih plodova, a firma **“Herbos” d.o.o. u okviru otkupnog centra** u Ustikolini raspolaže novoizgrađenim kapacitetom za njihov prihvata, pripremu, pakovanje te izvoz na evropsko i svjetsko tržište. Gradnjom Herbosovog otkupnog centra sa hlađnjačom i organizovanim otkupom u Ustikolini stekli su se uslovi i potreba za izgradnjom prerađivačkog kapaciteta, posebno za proizvodnju eteričnog ulja, kao i sušenja i konzerviranja gljiva. **Tokom 2019. godine otkupljeno je maline 100 t i borovnica 6 t. Ranijih**

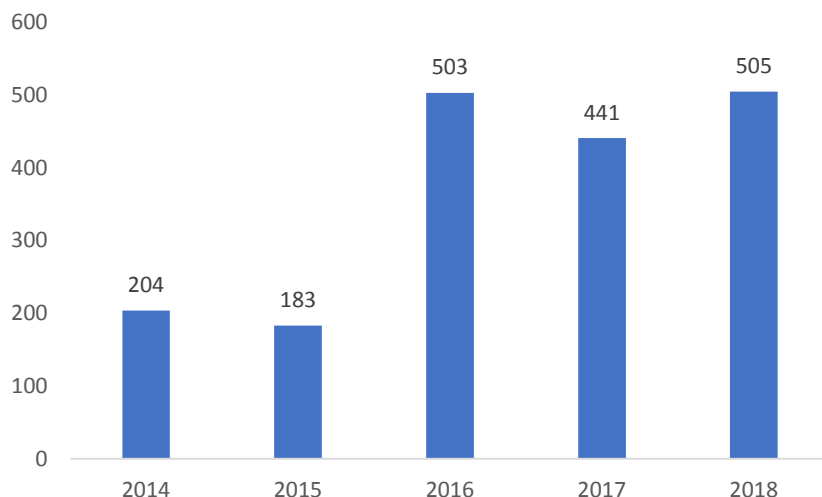
godina su količine bile veće, pa su u 2018. godini za otkup maline iznosile 180 t, a tokom 2017. godine 300 t maline.

Turizam

Prema ekonomskim pokazateljima, općina Foča se smatra privredno izuzetno nerazvijenom općinom koja svoju perspektivu, između ostalog, vidi u razvoju turizma. Općina raspolaže značajnim prirodnim potencijalima za razvoj turizma, naročito u oblastima seoskog, zdravstvenog i sportsko-rekreativnog turizma, te djelimično kulturno-historijskog. Međutim do danas niti jedan od navedenih oblika u bilo kojem segmentu nije organizaciono uspostavljen, niti su stvoreni atraktivni smještajni i sadržajni kapaciteti za značajnije turističke posjete. Od značajnijih mogućnosti potrebno je naglasiti mogućnost splavarenja rijekom Drinom, rafting, Drinsku regatu, turističko-rekreativne sadržaje u vidu kampovanja u atraktivnim oazama zelenila uz slivove rijeke Drine i na njenom atraktivnom toku od Ustikoline do Goražda, u neodoljivom ambijentu riječnih limana i zahuktalih bukova, što stvara nezaboravne utiske posjetiocima. Manifestacija „Ustikoljansko ljeto“, koja se održava svake godine u mjesecu juli/avgust, obuhvata smotre folkloru u izvedbi brojnih kulturno-umjetničkih društava iz svih krajeva Bosne i Hercegovine i inostranstva, zatim muzičke programe u oblasti narodne, zabavne i duhovne muzike te sportske programe u raznim sportskim disciplinama.

U turističkoj djelatnosti na području Općine djeluju samo dva pravna lica „**Baša**“ d.o.o. i „**Obner-Ada**“ d.o.o koja ujedno i imaju smještajne kapacitete. U ponudi su dva smještajna objekta: „**Pansion Baša**“ koji se nalazi na lijevoj obali Drine u urbanom dijelu Općine, raspolaže sa osam (8) dvokrevetnih soba i restoranom kapaciteta šezdeset (60) mjesta, te turističko naselje „**Ada**“ koje raspolaže sa 5 bungalova, sa po 4 kreveta u svakom bungalovu (20 ležajeva). Naselje uključuje i zajednički dnevni boravak sa pratećom kuhinjom kao i sa vanjskim roštiljima i saćem, te prostorom za kampovanje.

Što se tiče podataka o raspoloživim turističkim smještajnim kapacitetima općine Foča postoji oko **45 jedinica smještajnog kapaciteta (ostali)**, a ostvareni broj noćenja varira i kreće se oko **500 noćenja** na godišnjem nivou. Posjetioci dolaze osim poslovno, takođe, u periodu „Ustikoljanskog ljeta“, sajma „Zdrava hrana“ kao i dešavanja koja su vezana za rijeku Drinu i druge sadržaje. Na području općine Foča registrovano je jedno seosko domaćinstvo za iznajmljivanje soba. Ovo domaćinstvo raspolaže sa 5 soba (15 stalnih kreveta i 5 pomoćnih), 2 dnevna boravka, 3 kupatila, 2 kuhinje, te 6 parking mjesta.

Slika 13. Ostvareni broj noćenja u Općini, 2014-2018.
(Izvor: Općinska uprava Foča)

Jedinstvenu ponudu u općini čini splavarenje Drinom, koje nudi jedan od najintenzivnijih i najzahtjevnijih raftinga u Evropi (rangiran kao nivo 3-5). Organizacijom ovog događaja bavi se Turistička organizacija „Obner“ iz Goražda, ali nažalost u nju je samo uključen manji broj ugostitelja iz općine Foča. Turističku ponudu Općine, pored pomenutog čine:

- bistra i brza rijeka Drina podesna za odmor, rafting i splavarenje,
- sportska staza za brdsku auto trku koja se nalazi na putu Ustikolina - Jabuka,
- Turhan Emin-begova džamija, kao najstarija džamija u BiH, te dovište Dobre vode koje iz godine u godinu ima sve veću posjetu od nekoliko hiljada vjernika i posjetilaca.
- bogato kulturno-historijsko nasljeđe: groblje na Presjeci kod Ustikoline, grobljanska cjelina koja se nalazi u katastarskoj općini Donje Žešće i ima status Nacionalnog spomenika od 2004. godine,
- Rimski most koji se nalazi u mjestu Kožetin, naselje Cvilin na desnoj obali Drine, ima status nacionalnog spomenika od 2005. godine,
- grobljanska cjelina „Okolište“ (Zebina šuma) u kojoj se nalazi i spomen-obilježje prvoj organizovanoj vojnoj akciji Armije BiH. Naime, grobljanska cjelina „Okolište“ uvrštena je kao posebno vrijedno područje kulturno historijskog nasljeđa, te je uvršteno u prostorni plan BPK-a Goražde koji se odlukom o primjeni prostornog plana BPK-a Goražde za period od 20 godina primjenjuje i za područje općine Foča.

Treba spomenuti da postoji mogućnost izgradnje kampova i sportskih terena pored rijeka Drine i Koline („Ada“, „Modran“, „Kolina“), izgradnja kampa na obroncima Jahorine (lokalitet Grebak) za ljubitelje planina i planinarstva, a vrijedno pomena je i izletišta Jabuka. Općina ne raspolaže podacima o broju planinara, te do sada nije poduzimala aktivnosti na evidenciji ovih aktivnosti, s obzirom da nema aktivno planinarsko društvo.

Zaključak

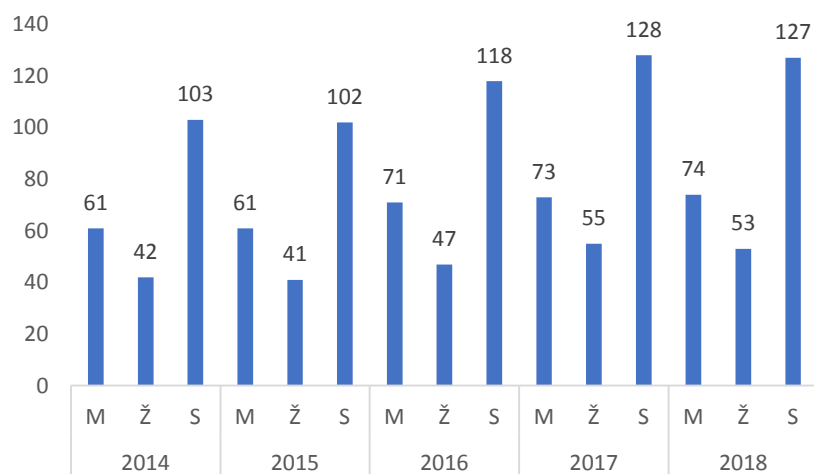
Općem stanju privrede u Općini posebno doprinose niski izvorni prihodi, nedefinisano finansiranje te neredovni grantovi sa viših nivoa vlasti prema nerazvijenim općinama, što dovodi Općinu u nemogućnost stvaranja povoljnog ambijenta i izdvajanja poticajnih sredstva za razvoj privrede ili drugih djelatnosti. Prema mišljenju ključnih aktera, jedna od značajnih investicija za Općinu bila bi iskorištenje hidropotencijala rijeke Drine i izgradnja hidrocentrale na dijelu rijeke koji pripada Općini, ali još uvijek nema konkretnih pokazatelja kada i da li će doći do takve investicije. Međutim, u pogledu ovakvih investicija treba biti oprezan jer za navedene projekte rađene su studije uticaja na okoliš koje su uglavnom odobrene od strane resornih ministarstava, ali se tokom implementacije ovih aktivnosti uglavnom pokazuju negativni uticaji na okoliš, posebno uticaji na bioraznolikost mikrolokacije.

Problem zajednice je što općina Foča (tj. naselje Ustikolina, kao urbani centar) nije i prije ratnih dešavanja imala proizvodne pogone, osim "Mlina" i bivšeg "Dalmacija-bilja" (firma koja je poslovala do 1992. godine, u poslijeratnom periodu izvršena je privatizacija i promjenjena namjena u preradu drveta-sadašnja firma „Fekry“ d.o.o. u stečaju), te Općina treba nastaviti aktivnosti na rješavanju imovinsko-pravnih odnosa i stavljanju zemljišta i objekata u funkciju razvoja.

Kada se posmatra mogućnost investicija dijaspore, nažalost takvi podaci nisu dostupni, nisu prikupljeni i kao takvi obrađivani, međutim bilo je pojedinačnih nagovještaja iz dijaspore za izgradnju benzinske stanice, ali ništa konkretno nije realizovano, te je potrebno kontinuirano analizirati i otkloniti prepreke u cilju unaprjeđenja investicija. Općina ima određene prirodne preduslove za razvoj turizma, zahvaljujućim prirodnim bogastvima koji omogućavaju aktivnosti u raznim oblastima turizma, ali je potrebno raditi na stvaranju turističkih proizvoda i stvaranju uslova za receptivni turizam (prenoćišta, sadržaji i dr.). Također, razvoj Općine mogao bi ići u pravcu jačanja poljoprivredne proizvodnje naročito organske i plasteničke proizvodnje zbog čistog zraka i okoliša, nezagađenosti obradivog zemljišta, iskonskih pašnjaka i dovoljne količine bistre vode. Sveukupno gledano, određeni raspoloživi pokazatelji ukazuju na blagi rast ekonomskih aktivnosti, ali opća politička situacija, odsustvo strukturnih reformi i nedovoljan rast investicija na lokalnom nivou i dalje spriječavaju brži ekonomski rast privrede općine Foča.

d) Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

Kada se posmatra šire okruženje općine Foča, u 2018. godini u FBiH ostvaren je prosječan broj zaposlenih u iznosu od 519.800, što je u odnosu na isti period prethodne godine (2017) više za 2,9% ili 14.559 zaposlenih lica. U BPK u 2018. godini broj zaposlenih iznosi 7.291, što je u odnosu na prethodnu godinu (2017) više za 181 ili 2,5%. U općini Foča, sa druge strane, broj zaposlenih je manji u odnosu na 2017. godinu, mada je rastao u protekle 3-4 godine posebno u pogledu upošljavanja radne snage ženskog pola, koja svakako predstavlja potencijal u privrednom razvoju Općine.

Slika 14. Kretanje broja zaposlenih na teritoriji općine Foča, 2014-2018, razvrstano po polu (M, Ž), ukupno (S)
(Izvor: Općinska uprava općine Foča/Zavod za zapošljavanje)

Kada se analizira period 2014-2018. godina, postoji trend porasta broja zaposlenih lica na teritoriji općine Foča, koji iznosi cca 20% u ovom petogodišnjem periodu. Međutim, dinamika rasta zaposlenosti i privrede u općini u ovim okolnostima odlaska radnoaktivnog stanovništva nije dovoljna da bi pratila globalne trendove i spriječila odlazak ove kategorije stanovništva.

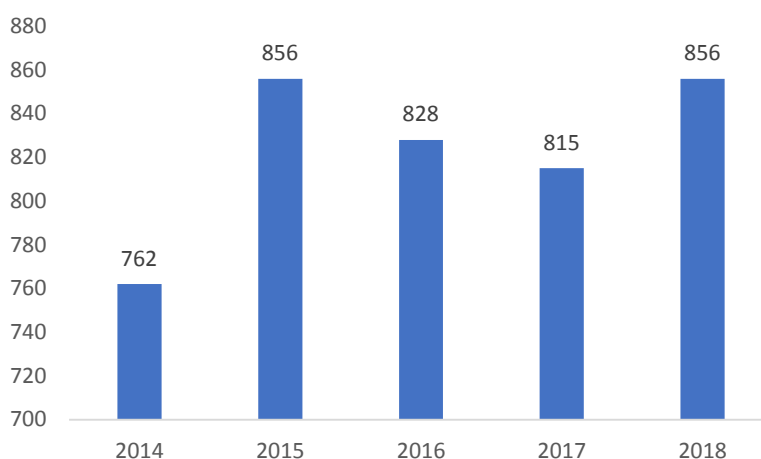
Tabela 4. Kretanje broja nezaposlenih na teritoriji Općine, 2014-2018, po polu (M, Ž), ukupno (S)
(Izvor: Zavod za zapošljavanje BPK)

Obraz. struktura	2014			2015			2016			2017			2018		
	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S
NKV	62	104	166	63	104	167	58	100	158	51	102	153	56	91	147
PKV	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	1	1	0	1	1
KV	60	43	103	58	42	100	56	42	98	51	42	93	50	40	90
VKV	2	0	2	2	0	2	1	0	1	0	1	1	1	0	1
NS	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	0	0
SSS	31	38	69	31	35	66	30	37	67	24	35	59	30	35	65
VŠS	0	2	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VSS	2	8	10	5	5	10	5	7	12	6	11	17	5	12	17
Ukupno	157	197	354	159	190	349	150	189	339	132	193	325	142	179	321

Kada se posmatra broj nezaposlenih lica u okruženju, prosječan registrovan broj nezaposlenih lica u FBiH u 2018. godini iznosio je 335.610 što je manje za 22.361 ili 6,2% u odnosu na 2017. godinu. Registrovana nezaposlenost u BPK u 2018. godini iznosi 3.178 lica koja traže zaposlenje, što je manje za 164 ili 4,9% u odnosu na prethodnu godinu. Broj nezaposlenih lica registriran u općini Foča je u odnosu na 2017. godinu manji za 4 lica, a značajno manji u odnosu na 2014. godinu (za 33 lica). Međutim, uzimajući u obzir da privreda nije apsorbirala ovaj broj lica, najvjerovatnije se radi o licima koja su ili našla zaposlenje na drugom tržištu rada ili su odjavljena u skladu sa novouspostavljenim administrativnim procedurama odjave i prijave nezaposlenih i evidencije nezaposlenosti.

Od 321 osobe evidentirane na zavodu za zapošljavanje BPK Goražde, njih 17 je visoke stručne spreme (VSS), 65 SSS, 1 VKV radnik, 90 KV, 1 PKV i 147 NK. U strukturi zanimanja nezaposleni su prije svega ekonomisti, mašinci, hemijski i administrativni tehničari, prodavači, krojači, frizeri i dr.

U strukturi nezaposlenih najveći broj lica je onih od 40-60 godina starosti i njihov broj iznosi 167 nezaposlenih lica ili 52,02% od ukupnog broja nezaposlenih u 2018. godini, od čega je nezaposleno 89 osoba ženskog pola u datoj starosnoj dobi. Navedena dob je jako ranjiva posebno znajući da se osobe ove životne dobi teže zapošljavaju kod poslodavaca. U prilog navedenom podatku ide i činjenica da 190 lica na posao čekaju duže od 48 mjeseci.

Slika 15. Prosječna mjesečna neto plaća na teritoriji Općine, KM
(Izvor: Bosansko-podrinjski kanton u brojkama, 2019)

U 2018. godini u FBiH prosječna mjesečna isplaćena neto plaća iznosi 889 KM i viša je za 3,4% u odnosu na prethodnu godinu. U BPK prosječna neto plata iznosi 796 KM što je više za 4,6% u odnosu na 2017. godinu i što je 89,5% u odnosu na prosjek FBiH. Povećanje prosječne mjesečne plate zabilježeno u općini Foča iznosi 4,9% (856KM) u odnosu na 2017. godinu, što je nešto više od kantonalnog prosjeka rasta od 4,6% u odnosu na 2017. godinu. Najveća plata je u sektorima proizvodnja i opskrbe električnom energijom, plinom i vodom, finansijskog poslovanja, zdravstva i javne uprave.

Zaključak

Tržište rada u općini Foča je ograničeno i previše malo da bi bilo posmatrano odvojeno u odnosu na Bosansko-podrinjski kanton i šire. U praksi se pokazuje činjenica da je teško da ovo lokalno tržište može zaposliti osobu sa Zavoda za zapošljavanje, usljed niza objektivnih činjenica koje se odnose na zahtjeve tržišta rada: neadekvatne starosne dobi, neadekvatne kvalifikacije ili stepena invalidnosti i pripadnosti beneficiranoj grupi (1 nezaposleni RVI i 7 nezaposlenih iz kategorije porodica šehida). Određeni makropokazatelji kao što su (neto plata, određeni trend rasta broja zaposlenih u odnosu na 2014. godinu) ukazuju na neke pozitivne pomake, ali su isti veoma skromnog dometa, te Općina nije uspjela u pogledu prosječne plate dostići prosjek Federacije BiH i na osnovu tog razloga teško da može biti i konkurentna u pogledu privlačenja nove radne snage.

Samo privlačenjem investicija, moguće je stvoriti nova radna mjesta i narušiti postojeću tromost i remanentnost ponude i potražnje na tržištu rada u općini Foča. Cijelim setom mjera potrebno je stimulirati nova zanimanja ili putem programa cjeloživotnog učenja i prekvalifikacije doći do ponude zanimanja u općini kao što su: mlinari, pekari, građevinski radnici, vodoinstalateri, nastavnici matematike, stranih jezika i dr. koja se povremeno pojavljuju kao deficitarna zanimanja u općini Foča.

e) Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja

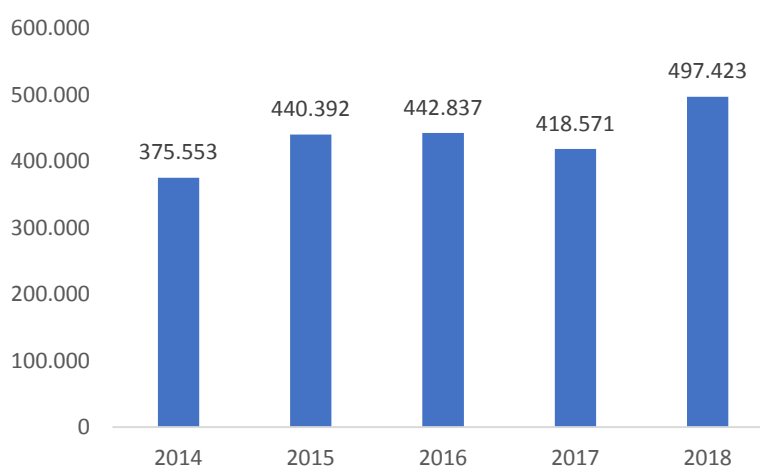
Zdravstvo

Zdravstvena zaštita na području općine Foča se provodi od strane JU „Dom zdravlja“ Ustikolina sa ukupno 15 zaposlenih lica. U ovoj ustanovi mogu se ostvariti svi oblici primarne zdravstvene zaštite, ali po pitanju unaprjeđenja kvaliteta ima prostora. U svrhu pružanja medicinskih usluga za udaljenija naselja organizirane su i dvije područne ambulante u Jabuci i Zebinoj Šumi koje ljekar posjećuje jednom sedmično. Dom zdravlja raspolaže sa tri (3) motorna vozila od kojih su dva (2) za hitne intervencije.

Tabela 5. Pregled najčešćih oboljenja u Općini, 2014-2018
(Izvor: JU „Dom zdravlja“ Ustikolina)

Vrsta bolesti	Broj umrlih				
	2014	2015	2016	2017	2018
Bolesti krvotoka	10	10	6	6	8
Tumori	0	3	2	3	3
Bolesti organa za disanje	1	0	1	3	1
Ostalo	0	0	1	0	3
Ukupno	11	13	10	12	15

Kada se analizira uzrok letalnih ishoda u pogledu bolesti, onda u općini Foča prednjače bolesti krvotoka, tumori, bolesti organa za disanje i druge vrste bolesti koje nisu specifikovane. U cilju prevencije, djeca se obavezno vakcinišu, ukupan broj djece do 5 godina starosti koji je vakcinisan u 2018. godini iznosi 7 i novorođančadi 9.

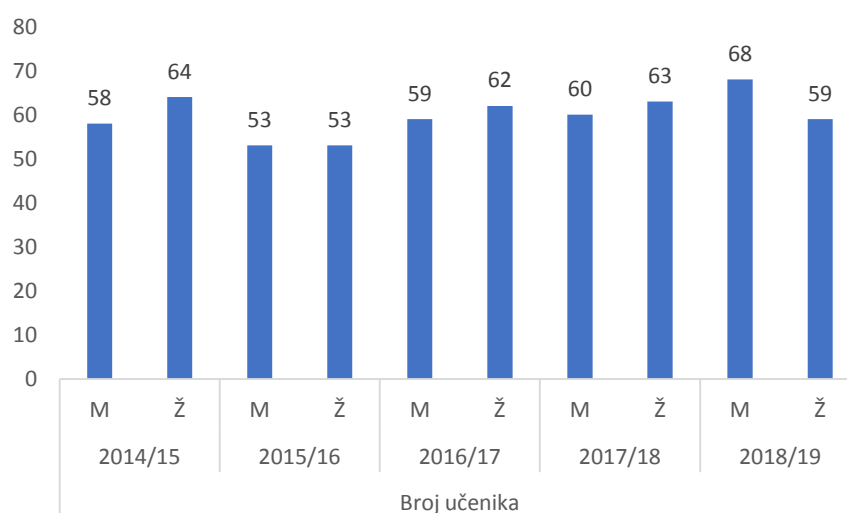
Slika 16. Ostvareni budžet Doma zdravlja, 2014-2018, KM
(Izvor: JU „Dom zdravlja“ Ustikolina)

Izdaci za finansiranje JU “Dom zdravlja” imaju kontinuirani trend rasta i budžet u 2018. godini veći je za cca 28% u odnosu na 2014. godinu. Ovo povećanje prije svega je nastalo usljed uvođenja novih zdravstvenih usluga pacijentima, ali i rasta plaća zaposlenih u zdravstvu kao i redovnih troškova. Dom zdravlja ima ukupno 15 zdravstvenih radnika od čega su 3 ljekara opće prakse, 1 stomatolog, 8 medicinskih tehničara i 3 ostalih (2018). Dotacije iz budžeta Općine iznose oko 1000-2000KM/godišnje i predstavljaju veoma skroman iznos u odnosu na ukupan budžet Doma zdravlja. Ministarstvo zdravstva Bosansko-podrinjskog kantona (BPK) Goražde za potrebe Doma zdravlja Ustikolina izvršilo je nabavku savremenog biohemijskog analizatora, aparata za laboratorijsku dijagnostiku (ultrazvuk, stomatološka stolica, EKG aparat, sanitetsko vozilo i dr.), a specijalistički pregledi se obavljaju u Goraždu, Sarajevu ili Foči.

Obrazovanje

Na teritoriji Općine postoji jedna obrazovna ustanova i to JU Osnovna škola “Ustikolina”, organizovana kao javna ustanova osnovnog obrazovanja i vaspitanja djece od 6-15 godina starosti. Osnovna škola „Ustikolina“ jedna je od najstarijih škola na ovom području, a s radom je počela prije više od jednog vijeka, tj. školske 1908/09. godine. Od jedne učionice i jednog učitelja škola je mijenjala svoj naziv i izgled i postepeno proširivala učioničke kapacitete. Odgojno-obrazovnu djelatnost škole čini redovna nastava za sve učenike, dopunska, profesionalna orijentacija, vannastavne aktivnosti i rad u okviru kulturne djelatnosti škole. U svom sastavu škola ima jednu područnu školu koja se nalazi u Fočanskoj Jabuci, a matičnu školu pohađaju djeca sa područja MZ Ustikolina (Njuhe, Mrđelići, Zebina Šuma, Brajlovići, Milakovac, Odžak), MZ Cvilin i MZ Jabuka. Školski prostor, u cjelini gledano, zadovoljava potrebe u organizaciji nastave, ali su potrebna daljnja ulaganja u održavanje istog kao i nabavku nastavnih učila, a posebno u opremu i informacione tehnologije. Kada je riječ o nastavnim učilima i pomagalicama, postoje značajne mogućnosti za unaprjeđenje istih. U školskoj 2018/19. godini nastavu je pohađalo 127 učenika, sa ukupno 10 odjeljenja u 13 učionica.

Slika 17. Kretanje broja učenika u OŠ “Ustikolina”, 2014/15-2018/19
(Izvor: JU Osnovna škola “Ustikolina”)

Ukupan broj nastavnog osoblja u osnovnoj školi je 16 (5 M, 11 Ž). U pogledu učeničke populacije, 26 djece putuje u školu na udaljenosti većoj od 4 km. Prevoz učenika u potpunosti finansira Ministarstvo za obrazovanje, mlade, nauku, kulturu i sport BPK-a Goražde. U Općini ne postoje ustanove za predškolsko obrazovanje. Broj djece od 3 do 6 godina u prosjeku 25-30 djece. Obavezni predškolski program traje 150 sati i to od početka marta do polovine maja kalendarske godine.

Najveći broj učenika pohađa osnovnu školu Ustikolina (119), dok samo 8 đaka pohađa područnu školu u Jabuci. Djeca srednju školu uglavnom nastavljaju u Goraždu i taj broj iznosi oko 50 učenika, procjena je da oko 20 učenika godišnje upiše neku od visokoškolskih ustanova u BiH i inostranstvu sa teritorije općine Foča.

Kultura, sport i rekreacija

Na području Općine postoje dva objekta kulture, Dom kulture i Omladinski dom. Ukupna korisna površina prvog iznosi 442 m² a drugog 163 m². Od događaja i manifestacija koji se organizuju u ovim objektima izdvajaju se: proslava Dana općine, promocije i poneka dječija predstava, proslava Dana Osnovne škole, manifestacija "Ustikoljansko ljeto", sajam poljoprivrednih proizvoda, organizacija predizbornih skupova političkih subjekata i dr. Broj učesnika ovih manifestacija varira od nekoliko desetina do nekoliko stotina učesnika. Izdvajanje iz budžeta za ove manifestacije i događaje iznose skromnih cca 3000 KM godišnje.

Takođe, na području općine Foča postoje četiri nacionalna spomenika BiH koji se kao takvi nalaze pod zaštitom države, a to su **Rimski most na Kožetinu, Modro polje-historijsko područje, Zebina šuma-historijsko područje, te grobljanska cjelina na Presjeci**. Radi se o kulturnim dobrima koja su u određenoj mjeri oštećena zubom vremena, te se nameće potreba njihove rekonstrukcije, sanacije i zaštite istih. Potrebno je naglasiti da je u Ustikolini u periodu od 1448-1449. godine izgrađena i **prva džamija u Bosni**, Turhan-Eminbegova džamija, koja je u posljednjem ratu porušena do temelja, ali je uz maksimalno angažovanje povratnika ponovo sagrađena i služi prvobitnoj namjeni. **KUD "Polet"** iz Ustikoline, uprkos nepovoljnim okolnostima u smislu nedostaka opreme i nedovoljnog interesa članstva (mada je povremeno bilo i preko 100 članova, sada trenutno 41 član, 26 Ž i 15 M) i dalje radi na očuvanju tradicije, pjesama, igara i folklornog stvaralaštva koje je bilo prepoznatljivo kao takvo i redovni su učesnici svih kulturnih dešavanja na području Općine.

Najznačajniji kulturni događaj na teritoriji općine Foča jeste manifestacija „**Ustikoljansko ljeto**“ koja se održava svake godine i obuhvata aktivnosti iz oblasti kulture, sporta i turizma.

Kada je riječ o sportskim kolektivima na području Općine treba istaći nogometni klub „Kolina“, koji je osnovan 1956. godine i koji okuplja 30-ak omladinaca školskog uzrasta. Klub se nalazi u vrhu nogometne lige BPK-a. Zvanično je registrovan 1956. godine, a u vremenu nakon rata (1992.-1995. godina) klub je nakon četverogodišnje pauze ponovo nastavio sa radom, natjecanjem u Kantonalnoj ligi Bosansko-podrinjskog kantona i Drugoj nogometnoj ligi Federacije BiH.

Pored nogometa dugu tradiciju ima i sportski ribolov. Bogatstvo rijeke Drine velikim brojem ribljih vrsta još od davnina je privlačilo zaljubljenike u ribolov. Danas na području Općine postoji aktivno sportsko-ribolovno društvo „Halil Sofradžija“ koje broji 100 aktivista, podjeljenih u tri selekcije: seniori, juniori i pioniri.

Pored navedenog treba istaći i aktivnosti Lovačkog društva „Grebak“, Izviđačkog odreda „Stolac“, koji ima oko 50 članova sa podmlatkom, kao i djelovanje novoformiranog kluba atletske gimnastike koji okuplja oko 25 članova (9 Ž i 16 M). Od posebnog su značaja tradicionalne manifestacije, kao npr „**Sajam zdrave hrane**“, već pomenuto „**Ustikoljansko ljeto**“, koje privlače domaće i strane posjetioce. Tokom „Sajma zdrave hrane“ učestvuju proizvođači sa prostora BPK-a kao i proizvođači iz cijele Bosne i Hercegovine, a priređuje se i kulturno-zabavni program u kojem učestvuju i učenici iz osnovne škole u Ustikolini. Značajan je broj posjetilaca Ustikoljanskog ljeta kada za vrijeme trajanja manifestacije dođe oko 12.000 do 14.000 posjetilaca, kao i na Sajmu zdrave hrane kojeg posjeti oko 1.300 posjetilaca.

Dotacije iz općinskog budžeta za sport su skromne i iznose oko 3000KM/godišnje za NK „Kolina“, koji se nalazi u stalnim finansijskim poteškoćama, mada je u vrhu BPK lige.

Socijalna zaštita

Socijalna politika i socijalna zaštita je u nadležnosti JU „Centar za socijalni rad“ BPK-a Goražde i kantonalnog ministarstva za zdravstvo, izbjegla i raseljena lica, dok se manji obim zdravstvene zaštite (jednokratna novčana pomoć) ostvaruje i kroz nadležnu općinsku službu za upravu. Osim zakonom propisanih pojedinačnih iznosa i broja korisnika, podacima o ukupnim novčanim izdvajanjima JU „Centar za socijalni rad“ BPK-a Goražde na teritoriji općine Foča, Općinska uprava ne raspolaže, dok se za ove ranjive kategorije vlastitim općinskim budžetom planira u prosjeku preko 6000 KM godišnje.

Tabela 6. Oblici socijalne zaštite

R.br.	Oblik socijalne zaštite	Broj korisnika
1.	Stalna novčana pomoć	21
2.	Novčana naknada za pomoć i njegu od strane drugog lica	31
3.	Zaštita porodica sa djecom-dječiji dodatak	50
4.	Novčana pomoć porodilji koja nije u radnom odnosu	6
5.	Novčana naknada za rođeno treće, četvrto i peto dijete	30
6.	Novčana naknada za vrijeme čekanja zaposlenja	1
7.	Civilne žrtve rata i članovi CŽR	18
8.	Lična/neratna invalidnina	28

Izvor: JU „Centar za socijalni rad BPK“, Goražde, januar 2019.

Socijalna zaštita je djelatnost usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti građana i njihovih porodica u stanju socijalne potrebe. Materijalna pomoć na osnovu zakona izdvaja se za socijalnu zaštitu, zaštitu civilnih žrtava rata i za zaštitu porodica sa djecom. Na području općine Foča i kantona djeluje Kantonalni centar za socijalni rad. Podaci i oblici socijalne zaštite za općinu Foča prikazani su u tabeli i dominiraju tri oblika zaštite: Zaštita porodica sa djecom-dječijim dodatkom (50); Novčana naknada za pomoć i njegu od strane drugog lica (31); Novčana naknada za rođeno treće, četvrto i peto dijete (30) korisnika.

Tabela 7. Pregled korisnika iz oblasti boračko-invalidske zaštite (BIZ)

Red. br.	Vrsta prava iz BIZ-a	Broj korisnika
1.	Porodična invalidnina	63
2.	Lična invalidnina	34

Izvor: Općinska služba za boračko-invalidsku zaštitu (BIZ), kraj 2018.

U pogledu boračko-invalidske zaštite ukupan broj korisnika je 97 korisnika od čega je najveći broj korisnika porodične invalidnine (63) ili 65% od ukupnog broja korisnika boračko-invalidske zaštite u općini Foča. Kao najizraženije ranjive kategorije na području Općine su: djeca s invaliditetom tj. posebnim potrebama, invalidi (34), nezaposlene žene sa niskom stručnom spremom (91). Posebno osjetljiva kategorija su djeca. Prema podacima Centra za socijalni rad Goražde na prostoru Općine Foča djeca koja koriste ličnu invalidninu sa procentom invalidnosti (90 i 100%) i djelimičnim oštećenjem organizma je ukupno petoro (5), dok prema podacima JU OŠ "Ustikolina" Ustikolina ukupan broj djece koja koriste tretman logopeda je 25 učenika.

Centar za socijalni rad ne pruža druge usluge osim novčanih, a nedostaje pomoć (kućna njega) starijim i iznemoglim što bi se moglo riješiti kroz projekat kućne njege koji je općina aplicirala sa Centrom kod stranih donatora.

Lokalna uprava

Općina Foča je jedinica lokalne samouprave koja ima predstavničku i izvršnu vlast. U februaru 2020. godine utvrđena je Odluka o organizaciji i djelokrugu rada Jedinog općinskog organa uprave općine Foča prema kojoj poslove lokalne samouprave i upravne poslove iz samoupravnog djelokruga Općine, prenesenih poslova iz nadležnosti Federacije i Kantona, te stručne i administrativno-tehničke poslove za potrebe Općinskog vijeća i administrativno-tehničke i druge pomoćne poslove od zajedničkog interesa, u Općinskom organu uprave obavljaju:

- Općinski načelnik,
- Stručna služba Općinskog vijeća,
- Služba za lokalni razvoj i poslove općinskog načelnika,
- Služba za privredu, finansije, opću upravu, društvene djelatnosti i BIZ,
- Služba za prostorno uređenje, komunalne, geodetsko-katastarske, stambene poslove, imovinsko-pravna pitanja i izbjegla i raseljena lica,
- Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice.

Odlukom o organizaciji i djelokrugu rada Jedinog općinskog organa uprave općine Foča i pripadajućim Pravilnikom sistematizovano je 38 radnih mjesta, a popunjeno je 27 radnih mjesta (uključujući i poziciju općinskog načelnika). Zbog nedostatka finansijskih sredstava Općina Foča trenutno nije u mogućnosti i nije u planu popunjavanja nepopunjenih radnih mjesta.

Tabela 8. Pregled pokazatelja Općinske uprave

	2014	2015	2016	2017	2018
Iznos ulaganja u tehničko opremanje (informatizacija i sl.), KM	2,194	3,668	572	1,831	3,324
Broj računara	25	26	27	31	32
Iznos ulaganja u obuku osoblja, KM	475	3,900	3,855	1,763	2,190
Broj predmeta	120	83	125	93	149
Udio riješenih predmeta, %	100	100	100	100	100

Izvor: Općinska uprava općine Foča

Na osnovu tabelarno prikazanih podataka, može se vidjeti značajno relativno unaprjeđenje u pogledu ulaganja u tehničko opremanje od preko 50% u odnosu na 2014. godinu, međutim, isto je u pogledu novčanog iznosa još uvijek skromno, kao i iznos ulaganja u obuku osoblja,

koji je ipak objektivno značajno viši u odnosu na 2014. godinu. Posebno treba imati u vidu da broj predmeta na godišnjem nivou raste i da je u 2018. godini veći za oko 50% u odnosu na prethodnu godinu. Također je potrebno naglasiti da su svi predmeti u 2018. godini riješeni po zahtjevima stranke u postupku. Ukupan broj zaposlenih u Općinskoj upravi Općine Foča je 26 i oni uglavnom zadovoljavaju u pogledu stručnosti i kapaciteta općinske uprave.

Stanovanje

Do 1992. godine Općina je, pored desetak društvenih objekata, za stanovanje imala 1815 individualnih stambenih jedinica i većina istih je u toku agresije na BiH pretrpilo velika oštećenja. Danas na teritoriji Općine se nalazi 1223 stambena objekta sa 1462 stana, ukupne površine 82887 m² (Popis 2013.).

Tabela 9. Pregled stambenih objekata prema broju stanova

Broj zgrada prema broju stanova						
1-stan	2-stana	3-stana	4-stana	5-stanova	6-10 stanova	11-20 stanova
1029	173	16	2	0	2	2

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013.

U broju stambenih objekata preovladavaju individualni stambeni objekti (1029), dok je broj zgrada sa više od 6 stanova ukupno 4. Prema, popisu stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine, u strukturi stanova preovladavaju jednosobni stanovi, ukupno 163 stana, zatim dvosobni stanovi-697, trosobni stanovi-493, 4 i više-sobni stanovi (109).

Organizacije i udruženja civilnog društva

U općini Foča, aktivno je više organizacija i udruženja civilnog društva. Samo u budžetskoj 2015.godine javnim pozivom u vidu grantova dodijeljeno je 11.300 KM, dok ostalih godina nije bilo javnog poziva i dodjele sredstava. Udruženja koja su bila partner Općini u provođenju projekata su: Udruženja žena „Ustikolina“ i „Emina“, UDB ARBiH Foča/Ustikolina, Udruženje ribara, Udruženje omladinski savez iz Ustikoline i dr. Do sada implementirani projekti od značaja za lokalnu zajednicu, a realizovalo ih je UŽ "Ustikolina" su: "Ustikoljanska kućica", "Magnetna privlačnost" i "Ljepote moga kraja kroz suvenire". Ovi projekti su izdvojeni iz razloga što su doprinijeli jačanju ekonomske situacije mnogih porodica, a UŽ je imalo i drugih projekata koji su se bazirali na očuvanje tradicije i na pomirenje tj. suživot kao i UŽ "Emina" Ustikolina. Projekat izgradnje centralnog spomen obilježja „Šehidska kapija“ realizovan je u saradnju sa UDB ARBiH Foča/Ustikolina. Takođe, projekat opremanja biblioteke je implementirao Omladinski savez.

Pregled aktivnih organizacija civilnog društva sa osnovnim obilježjima:

Udruženje žena „Ustikolina“, broj članova/aktivista 35. Misija Udruženja je okupljanje što većeg broja žena, posebno onih koje su socio-ekonomsko ugrožene kako bi svojim radom, trudom i zalaganjem doprinijele prvo sebi, a zatim svojoj lokalnoj zajednici. Aktivnosti koje provodi Udruženje žena “Ustikolina” ima za cilj da promovišu turistički potencijal lokalne

zajednice, promociju tradicionalnih proizvoda kao i ručno rađenih proizvoda kojima se udruženje bavi.

Udruženje poljoprivrednih proizvođača Foča-Ustikolina, broj članova/aktivista 40. Udruženje poljoprivrednih proizvođača Foča okuplja oko stotinu aktivnih poljoprivrednih proizvođača po različitim segmentima poljoprivredne proizvodnje koji su u sekcijama: pčelara, voćara, ratara, povrtlara i stočara.

Udruženje žena „Emina“, okuplja 10 članica, utemeljeno je 2005. godine. Bavi se proizvodnjom slatka od šljiva, ajvara i drugih tradicionalnih proizvoda, kao i očuvanjem tradicionalnih recepta sa ovog prostora. Svoje proizvode promoviraju izlaganjem na sajmovima u BiH i inostranstvu.

Udruženje Lovačko društvo „Grebak“ koje broji 250 članova (400 članova sa podmlatkom), od toga ima 15 pionira. Lovačko društvo posjeduje 2 lovačke kuće, 7 koliba i nastrešnica, 4 visoke čeke i 6 hranilišta.

Udruženje Kulturno umjetničko društvo „Polet“ Ustikolina, broji 41 člana. Bogatu kulturnu tradiciju folklornog stvaralaštva i tradiciju u oblasti izvornih narodnih pjesama i igara BiH i ove regije preko šezdeset godina njeguje Kulturno-umjetničko društvo „Polet“ iz Ustikoline, koje je osnovano 1953. godine.

Udruženje „Omladinski savez“ Ustikolina u kojem je aktivno povremeno do 120 mladih, aktivno 40 članova (25 M i 15 Ž). UOSU je udruženje koje okuplja mlade ljude koji žive u Ustikolini, radi realizacije zajedničkih interesa i ciljeva.

Sportsko ribolovno društvo „Halil Sofradžija“, osnovano 1997. godine i broji oko 180 članova. Ovo društvo je do sada bilo organizator tri memorijalna takmičenja u lovu mladice na varalicu, te domaćini kantonalnog takmičenja u lovu ribe na plovak.

Udruženje izviđački odred „Stolac“ koje broji oko 50 članova (30 M i 20 Ž). U 2003., 2010. i 2014. godini IO Stolac je bio trostruki šampion na najvećem izviđačkom takmičenju u regiji koje je održano u Mostaru. U programu rada izviđačkog odreda Stolac je između ostalog i organizovanje „Uranka na Drini“ 1. maja i višeboja, te marševa “Tragom 1. drinske udarne brigade” i „Bitke na Zebinoj šumi“, susreti izviđača BiH na Grepku, te višeboj izviđača BiH. U ovom programu nalaze se i ostale aktivnosti započete prethodnih godina, čiji kontinuitet će se nastaviti i u narednom periodu.

Udruženje Penzionera Općine Foča, broji oko 300 članova i okuplja penzionere u općini, te promoviše društvene aktivnosti i interese ove grupacije stanovništva.

Udruženje demobilisanih boraca ARBiH Foča broji oko 150 članova i promoviše aktivnosti i tradiciju boračke populacije.

Zaključak

U pogledu zdravstvene zaštite potrebno je raditi na unapređenju primarne zdravstvene zaštite posebno dostupnosti iste u udaljenim naseljima Općine. Ovo unapređenje posebno se ogleda u nabavci savremene dijagnostičke opreme i proširenju određenih specijalističkih usluga Doma zdravlja u Ustikolini.

U pogledu obrazovanja, potrebno je analizirati odgovarajuće modele i uspostavljanje ustanova predškolskog obrazovanja, da li u saradnji sa javnim institucijama BPK-a, međunarodnim organizacijama i modelima javno-privatnog partnerstva uz obezbjeđenje adekvatnog prostora i pedagoškog i vaspitnog kadra za predškolsko vaspitanje. Takođe, u pogledu razvoja osnovnog obrazovanja potrebno je ulagati u nastavna učila, informatizaciju i infrastrukturu obrazovanja, ali i sigurnost učeničke populacije.

S druge strane, takođe nosioci kulturnih i sportskih aktivnosti nalaze se u teškom materijalnom, kadrovskom i organizacionom stanju i zahtijevaju značajniju podršku, kako javnih institucija tako i sponzora kada su u pitanju sportski klubovi.

Učešće nevladinog sektora u kreiranju društvene i kulturne politike je značajno, ali je nedovoljno podržano sistemskim mjerama. Primjera radi, Dom kulture Ustikolina, kao osnovno mjesto za održavanje kulturnih događaja, zahtjeva hitnu rekonstrukciju i obnovu, te je potrebno da bude prepoznat kao jedan od ključnih projekata koje Općina planira implementirati u narednom periodu.

f) Stanje javne infrastrukture i javnih usluga

Promet i putne komunikacije

Općina Foča je dobro povezana sa širim područjem magistralnim putem M 20 (Gacko-Foča-Ustikolina-Goražde-Ustiprača) koji u dužini od 9 km prolazi teritorijom Općine. Ovaj put prolazi kroz urbano područje Ustikoline, gdje zbog nedovoljne širine stvara probleme u odvijanju pješačkog saobraćaja, te u pristupu dostavnih vozila. Sa susjednim Kantonom Sarajevo Općina je povezana magistralnim putem M 18.1 (Ustikolina-Jabuka-Grebak-Delijaš-Garež) koji, u dužini od 28 km, prolazi kroz Općinu, kao i putnim pravcima Ustikolina-Foča-Trnovo-Sarajevo i Ustikolina-Goražde-Rogatica-Sarajevo. Ostali putni pravci u nadležnosti Općine su nekategorizirani 138,25 km i lokalnog nivoa, dužine oko 18,05 km i može se reći da su isti u zadovoljavajućem stanju, ali je neophodno dugoročno planirati i njihovu modernizaciju kako bi u potpunosti omogućavali organizaciju i provođenja mjera zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća. U slučaju bilo koje prirodne nesreće posebno treba istaći problem udaljenosti MZ Jabuka koja je 15 km udaljena od Ustikoline, a 38 km od Goražda.

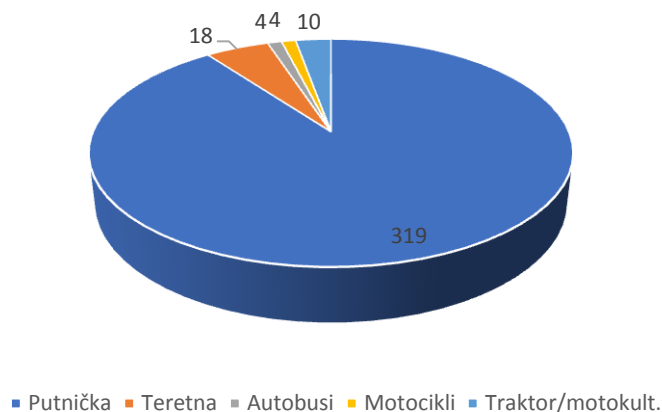
Tabela 10. Dužina putne mreže na teritoriji Općine, km

Opis	Dužina (km)
Nekategorizirani	138.25
Lokalni	18.05
Magistralni	38.58
Ukupno	194.88

Izvor: Općinska uprava općine Foča, 2019.

Kvalitet i stanje puteva se ne može jednoznačno ocijeniti, primjera radi stanje magistralnih i lokalnih puteva se može ocijeniti kao dobro, a sa druge strane stanje nekategorisanih puteva kao loše i isti zahtijevaju značajna ulaganja. Generalno posmatrajući, polovično su putevi u lošem stanju (50%), međutim, svi nekategorisani putevi su makadamski od kojih je 50% zadovoljavajuće za takav vid puteva, ali generalno stanje nije na visokom nivou, a godišnje se radi na njihovoj popravci i održavanju u skladu sa finansijskim mogućnostima Općine.

Po podacima Sektora za administraciju MUP-a BPK Goražde (2019. godine) na području općine Foča ukupno je registrovano 355 motornih vozila.

Slika 18. Broj registrovanih motornih vozila na teritoriji općine Foča u 2019. godini
Izvor: Općinska uprava općine Foča/MUP BPK

U pogledu registrovanog broja motornih vozila, prevladavaju PMV ukupno 319, dok je u općini registrovano samo 18 teretnih vozila i 10 traktora. Uzimajući u obzir željenu privrednu, posebno poljoprivrednu aktivnost, broj registrovanih teretnih vozila i traktora nije zadovoljavajući.

Tabela 11. Cestovna mreža: finansijska ulaganja i povezanost, 2014-2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Iznos iz općinskog budžeta koji je uloženi u sanaciju i izgradnju nekategorisanih cesta, KM	0.00	100.000	0.00	0.00	40.000
Iznos iz općinskog budžeta koji je uloženi u sanaciju i izgradnju lokalnih cesta, KM	100.000	0.00	100.000	0.00	200.000
Iznos iz općinskog budžeta koji je uloženi u redovno održavanje cesta, KM	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Iznos iz općinskog budžeta koji je uloženi u izgradnju i održavanje horizontalne i vertikalne signalizacije, KM	500	1000	500	500	2000
Asfaltirane cesta na području općine, km	1	1	1	0	7,4

Izvor: Općinska uprava općine Foča

U odnosu na prethodne godine, značajna su ulaganja vlastitih budžetskih sredstava tokom 2018. godine u sanaciju nekategorisanih cesta (40.000KM), kao i izgradnju i sanaciju lokalnih cesta (200.000KM), te je tokom 2018. godine asfaltirano 7,4 km cesta na području Općine. Iznos iz općinskog budžeta koji je uloženi u redovno održavanje cesta na godišnjem nivou

iznosi 10.000 KM. Potrebno je naglasiti da su sve MZ-e i naselja općine Foča, sa centrom Općine povezani asfaltnom cestom.

Elektrifikacija i telekomunikacije

Za telekomunikacijski sistem zadužen je BH Telecom - Direkcija Goražde. Na području Općine postoje instalirani kapaciteti stabilne telefonske mreže putem telefonskih centrala u Ustikolini i Jabuci. Ove telefonske centrale su instalirane nakon rata i istima je pokriveno oko 90 % Općine. Mobilnom telefonijom Općina je gotovo u potpunosti pokrivena zahvaljujući odašiljačima BH Telecoma na Zebinoj Šumi i Vrhovima i HT Eroneta-mobilne komunikacije Mostar na koti raskršće iznad Cvilinskog polja. Izuzetak su pojedini dijelovi kanjona rijeke Koline i Kosovske rijeke. Pokrivenost Općine radiotelevizijskim signalom je u dobroj mjeri poboljšana sa novim tehnologijama u satelitskoj i digitalnoj mreži, uz prisutne probleme loše pokrivenosti područja Općine TV signalom preko zemaljske mreže. Procjena je (2018) da je oko 80% stanovništva pokriveno javnom rasvjetom, te se za održavanje javne rasvjete izdvaja oko 1.000KM godišnje. Ukupan broj rasvjetnih tijela u 2018. godini je 327 tijela, a izdavanje za troškove električne energije javne rasvjete u 2018. godini iznose 21.127,06KM i veća su za 17,6% u odnosu na izdavanje u 2014. godini (17.954KM), te imaju trend rasta na godišnjem nivou.

Ukupna dužina elektromreže na visokom naponu iznosi 33.537 metara, dok je dužina elektromreže na niskom naponu 123.274 m (2018.). S obzirom da u svim godinama nije bilo uniformno izdavanje po osnovama izgradnje i rekonstrukcije (tj. bilo je ili nije bilo izgradnje ili rekonstrukcije mreže), potrebno je naglasiti da je tokom 2014. godine izgrađeno 5.227 m i tokom 2018. godine 1.627 m mreže na visokom naponu, a rekonstruisano 5272 m. Tokom 2014. godine na niskom naponu je rekonstruisano 1400 m, iste godine izgrađeno je 183 m, a tokom 2018. godine izgrađeno 2.100 m nisko-naponske mreže.

Tabela 12. Broj kupaca / potrošača električne energije, 2014-2018

Opis	2014	2015	2016	2017	2018
Na niskom naponu	1,154	1,177	1,205	1,227	1,258
a) Domaćinstva	1,073	1,083	1,109	1,127	1,156
b) Javna rasvjeta	14	14	14	14	14
c) Ostala potrošnja	67	80	82	86	88
Ukupno	1,154	1,177	1,205	1,227	1,258
Br. domaćinstava bez priključka el. energije	42	39	41	40	39

Izvor: EDB Goražde

Ukupan broj kupaca na teritoriji općine Foča iznosi 1258 kupaca od čega su 1156 kupaca u kategoriji domaćinstava, 14 kupaca u javnoj rasvjeti, 88 kupaca u kategoriji-ostale potrošnje. U općini Foča nema kupaca na visokom naponu. Međutim još uvijek 39 domaćinstava nemaju priključak električne energije što je negdje oko 5% ukupnog broja domaćinstava općine Foča.

Vodovod i kanalizacija

Upravljanje vodovodom, kanalizacijom i odvozom komunalnog otpada u općini Foča povjereno je JKP "Ušće" Ustikolina. JKP "Ušće" usluge vodosnabdijevanja, odvodnje

otpadnih voda i prikupljanja i odvoza otpada naplaćuje preko jedinstvenih računa na kojima su odvojeno prikazane ove stavke. Od cca 550 potrošača koja su priključeni na sistem javnog vodosnabdijevanja postotak naplate usluga je 90%.

Tabela 13. Osnovni pokazatelji vodovodne mreže u Općini, 2014-2018

Opis	2014	2015	2016	2017	2018
Dužina vodovodne mreže na području općine, m	9600	9720	9800	9882	9882
Nivo investicija u održavanje vodovodne infrastrukture, KM	2500	4000	3200	3000	3500
Br. potrošača vode sa javnog vodovoda	500	515	520	535	550
Gubici vode, %	65	60	60	55	50
Br. domaćinstava u općini bez priključka na vodovod	300	285	280	265	250
Udio domaćinstava u općini koji imaju kvalitetno regulirano vodosnabdijevanje pitkom vodom (od postojeće broja priključenih), %	80	83	85	87	90
Prosječna cijena m ³ vode, KM	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9
Naplate usluga vodoopskrbe, %	90	90	90	90	90

Izvor: JKP "Ušće" Ustikolina

U pogledu vodosnabdijevanja, potrebno je naglasiti da se vodosnabdijevanje odvija sa dva mjesta: bunar Drina i izvor Kreča. Trenutno se sa javnog vodovoda snabdijevaju dvije mjesne zajednice: Cvilin i Ustikolina.

Ukupna dužina vodovodne mreže na teritoriji Općine iznosi 9882 m, dok je nivo investicija iz općinskog budžeta više nego skroman i iznosi oko 3500 KM. Broj potrošača javnog vodovoda iznosi 550 domaćinstava, te je procenat domaćinstava koje imaju kvalitetno riješeno snabdijevanje (od postojećih priključaka) 90%. Pokrivenost vodosnabdijevanjem po broju domaćinstava⁶ je cca. 67%, no pokrivenost stanovništva je blago veća i iznosi oko 70% iz razloga što je veći broj domaćinstava i članova u urbanom dijelu općine. Najveći problem u vodosnabdijevanju je velika potrošnja električne energije u vodosnabdijevanju, s obzirom da se izvorišta nalaze u nivou rijeke Drine, te je potrebno iznaći alternativna izvorišta i omogućiti prirodni pad u transportnom sistemu, te smanjenje potrošnje električne energije. Cijena vodosnabdijevanja se nije mijenjala posljednih 5 godina i iznosi 0,9 KM/m³.

U općini Foča, sistem kanalizacione mreže, u njenom pravom smislu, ne postoji. Postoji nekoliko kolektora za prikupljanje otpadnih voda na kojih je priključeno oko 20% domaćinstava, gdje se iste ispuštaju u rijeku bez prečišćavanja. Za unaprijeđenje ovog sektora urađen je glavni projekat kanalizacione mreže za dvije mjesne zajednice, te zbog velikih finansijskih sredstava koja Općina kroz budžet ne može omogućiti, još se nije krenulo u realizaciju istog, ali je to svakako jedan od prioriteta ove lokalne zajednice. Domaćinstva koja nisu uvezana u kanalizacijski sistem, imaju izvedene septičke jame sa otvorenim prelivom tako da se otpadne vode slobodno procjeđuju u okoliš. Tačan broj ispusta je nepoznat, ali se procjenjuje na nekoliko stotina, što može imati negativan uticaj na okoliš.

⁶ Popis 2013-ukupno 747 domaćinstava sa 2,7članova/domaćinstvu.

Zaključak

Cestovna infrastruktura je na zadovoljavajućem nivou. Tačno je da postoji veliki broj naseljenih (stalno/sezonski) ruralnih područja, koji su prilično udaljeni od centara mjesnih zajednica, te u budućnosti shodno finansijskim mogućnostima treba planirati modernizaciju njihove cestovne povezanosti po prioritetima. Put desnom obalom rijeke Drine: Ustikolina-Cvilin-Osanica-Sadba-Ahmovići-Zupčići je Prostornim planom BPK-a planiran kao Regionalni put i isti je potrebno kategorizirati kao Regionalni put. Za isti je potrebno sagraditi novi most preko rijeke Drine u Ustikolini. Takođe, putni pravac: Zebina Šuma (Rašovića ravan)-Repetitor (Okolišta) je, takođe, potrebno prekategoriirati u put od značaja za Bosansko-podrinjski kanton Goražde jer je na Okolištima sagrađen repetitor u vlasništvu Bosansko-podrinjskog kantona Goražde i na istom je RTV predajnik i telekomunikacijsko čvorište od značaja za Kanton.

U pogledu elektrifikacije, potrebno je iznaći sredstva za elektrifikaciju povratničkih naselja. Potrebno je: sanirati 17,80 km SN 20 kV dalekovoda, sanirati 6 stubnih trafostanica i sanirati 13,85 km NNM-e.

U narednom periodu treba intenzivirati napore na planiranoj izgradnji vodovoda sa okolne planine Stolac, koji treba dodatno povećati kapacitet sistema vodosnabdijevanja i umanjiti troškove upravljanja i održavanja vodovodnog sistema.

Usljed nepostojanja sistema kanalizacione mreže potrebno je intenzivirati napore na izgradnji istog u skladu sa projektnim zahtjevima, te proširiti obuhvat domaćinstava i privrednih subjekata koji imaju adekvatan priključak na kanalizacionu mrežu i smanjiti pritisak i onečišćenje lokalnih vodotokova i tla.

g) Zaštita okoliša uključujući smanjenje rizika od nesreća

Zaštita zemljišta i područja prirodnog nasljeđa

Zemljišni pokrov Općine čine 55,5% šume, 43% poljoprivredno zemljište, 0,8% građevinsko zemljište i 0,7% vodno zemljište. Nažalost, iako općina Foča raspolaže značajnim obradivim površinama, zemljište nije u dovoljnoj mjeri iskorišteno. Posebnu poteškoću u iskorištavanju šumskog i poljoprivrednog zemljišta predstavljaju minirana područja. Većinski dio šuma (83,69%) je u državno-javnom vlasništvu, a nasuprot tome, većinski dio poljoprivrednog zemljišta (79,61%) je u privatnom vlasništvu. Potrebno je napomenuti da se podaci o ukupnoj površini Općine iz nacрта Prostorne osnove ne podudaraju sa površinama koje su zavedene u Službi za geodetsko-katastarske poslove, kao što se ni ta dva podatka ne podudaraju sa zvaničnim statističkim podatkom, jer se radi o grešci u prostornoj osnovi. Naime, nosilac izrade prostornog plana BPK-a Goražde je više gledao u orto-foto snimak nego u stvarne podatke iz katastra, te se zbog toga ne slažu podaci. Na te podatke Općina ne može uticati dok Kanton ne bude pokrenuo izmjene i dopune prostornog plana BPK-a Goražde.

Trajni gubitak zemljišta iznosi 23.836 ha ili 1,5% teritorije Općine. Najveće trajno zauzimanje zemljišta je za potrebe izgradnje objekata i infrastrukture i površine koje su pod vodom.

Kontinuirane mjere monitoringa kvaliteta zemljišta se ne provode. S obzirom da se na teritoriji općine Foča ne nalaze veći industrijski objekti, kao najveći zagađivači okoline, može se reći da je stanje sa zagađenošću zemljišta, zraka i voda iz ovih izvora zadovoljavajuće. Međutim, problem predstavlja neriješen sistem otpadnih voda, koje se u dobroj mjeri odvođe direktno u Drinu i Kolinu, te u velikoj mjeri doprinose njihovom zagađenju i zagađenju plavnih područja.

Trenutno na teritoriji Općine nema prirodnih područja koja su pod zaštitom. Nacrt Prostorne osnove za Prostorni plan BPK-a predviđa stavljanje pod zaštitu sljedećih prirodnih područja i lokaliteta, kao i područja namjenjenih za turizam i rekreaciju i područja od posebnog značaja za Kanton:

- Predio Grebak-Kacelj (Borovac, Grad Goražde)-zaštićeni pejzaž (park prirode);
- Grobljanska cjelina "Presjeka" 16, na kojoj egzistira endemski primjerak žalosne bukve - spomenik prirode (dendrološki spomenik prirode);
- Grebak (zona za turizam i rekreaciju);
- Modran (zona za turizam i rekreaciju);
- Dolina rijeke Drine koja protiče dijelom Općine Foča do Osanice koja predstavlja granicu sa Gradom Goražde u dužini cca 8 km (područja od posebnog značaja za Kanton), te je potrebno intenzivirati napore i donijeti adekvatne odluke za stavljanje navednih područja pod zaštitu.

Zaštita voda

Prema klasifikaciji **površinskih vodotoka**, koja je na snazi u FBiH, rijeka Drina je rijeka I kategorije, dok su rijeke Kolina, Kosovska rijeka i Osanička rijeka, također, cijelim svojim tokom kategorizirane kao rijeke II kategorije prema Uredbi koja je važeća u FBiH, tj. radi se o vodotocima koji nisu navedeni kao takvi i samim time se raspoređuju u drugu kategoriju. Osim rijeke Drine, podaci o kvalitetu vode nisu dostupni ni za jedan drugi vodotok. Podaci o kvalitetu rijeke Drine su raspoloživi kroz Izvještaj Agencije za vodno područje rijeke Save o praćenju kvaliteta voda i vodotoka. Međutim, poznato je da je rijeka Kolina cijelim svojim tokom prijemnik otpadnih voda, te je njen kvalitet u tom pogledu značajno narušen. Stoga se pretpostavlja da se radi o vodotoku koji svojim karakteristikama zadovoljava III kategoriju kvaliteta voda.

Kada je u pitanju **kvalitet podzemnih, pitkih i mineralnih voda**, na području općine Foča registrirano je nekoliko izvora mineralnih voda, koji su prikazani u narednoj tabeli.

Tabela 14. Pregled izvorišta u Općini

Naziv izvora	Istražene hidrohemijske karakteristike	Trenutna upotreba	Potencijalna upotreba
Kiseljak Dugo Selo	-	Pojava bez korištenja	Rekreacija
Kiseljak Jabuka (rijeka Kolina)	Sulfatno-hidrokarbonatni kalcijski	Pojava bez korištenja	Rekreacija, eksploatacija mineralne vode ili ekstrakcija CO ₂
Izvor Biljezi Jabuka	-	Pojava bez korištenja	Rekreacija
Izvor Šahbašići	-	Pojava bez korištenja	Rekreacija
Izvor Božinovići	-	Pojava bez korištenja	Rekreacija

Izvor: Prostorni plan BPK 2008.-2028.

Postojeći sistem **prikupljanja otpadnih voda u Općini** je zastario i u lošem je stanju. Nepročišćene otpadne vode se iz sistema kanalizacije direktno ispuštaju u rijeku Kolinu i Drinu na tri ispusna mjesta. Količina proizvedene otpadne vode iz postojeće kanalizacione mreže je procijenjena kao 85% od isporučene vode što čini cca 134.000 m³/g. Kvalitet otpadnih voda nije poznat i procjenjuje se da broj domaćinstava priključenih na mrežu ispušta 54 g BPK⁷/dan što znači da je ispušteno opterećenje cca 150 kg BPK/dan. Preostala domaćinstva koja nisu u sistemu kanalizacije (80%) i dva industrijska subjekta ispuštaju otpadne vode direktno ili preko septičkih jama u rijeku Drinu, Kolinu ili na zemljište. Podaci o kvalitetu otpadne vode od industrijskih zagađivača nisu dostupni.

U pogledu upravljanja **zaštitom od negativnog uticaja voda** uslijed izlivanja rijeke Drine i Koline u vrijeme velikih voda u priobalnom područje MZ Ustikolina i MZ Cvilin, može se zaključiti da je priobalje Drine, gdje je smješten i vodozahvat Bunar, direktno ugroženo poplavama. Stoga je u planskom periodu neophodno raditi na izgradnji objekata za zaštitu od poplava na rijekama Drini i Kolini kako bi se ujedno zaštitilo i izvorište vode za piće, ali i osigurali sadržaji koji će uljepšati životni prostor građana.

Zaštita zraka

Na području općine Foča ne vrši se mjerenje parametara kvaliteta vazduha, ali se pretpostavlja da je stanje zadovoljavajuće i pored obima i prisutnosti individualnih ložišta kao osnovnog vida zagrijavanja, te korištenje uglja i drugih goriva za zagrijavanje, vjerovatno uzimajući u obzir razrušenost Općine i prirodno strujanje zraka. U zimskom periodu nije uočena pojava magle ili smoga, prašine. Na području Općine ne postoji jedinstveni sistem centralnog grijanja nego većina institucija i privrednih subjekata, kao i manji broj domaćinstava, posjeduje vlastite kotlovnice. Kao osnovni energent koristi se ugalj iz rudnika Miljevina. Manji broj domaćinstava koristi drvo kao ogrjev. S obzirom da je od privrednih subjekata na teritoriji Općine zastupljena drvna i prehrambena industrija, smatra se da nema emisija specifičnih zagađujućih materija iz tehnoloških procesa. Naime, privredni subjekt "Mlin" Ustikolina uglavnom ima emisiju prašine iz procesa mljevenja žita. S obzirom da nadzor nad provođenjem relevantnih zakona iz oblasti kontroliranja emisija u zrak nije u nadležnosti Općine već relevantnih inspekcijskih organa na višem nivou, te da se izvještaji o monitoring emisija u zrak dostavljaju Ministarstvu za urbanizam, prostorno uređenje i zaštitu okoline BPK-a, podaci o kvalitetu emisija zagađujućih materija u zrak iz predmetnih pogona nisu bili dostupni za analizu.

Zaštita biljnog i životinjskog svijeta

U ekološko-vegetacijskom pogledu, po autoru Stefanoviću (1983), teritorija BPK-a, a time i općine Foča, pripada Goraždansko-fočanskom rejonu, koji se nalazi u prelazno Ilirsko-mezijskoj oblasti, odnosno Gornjedrinskom području. Najveći značaj, u privrednom i ekološkom pogledu, imaju šumski ekosistemi, sa sljedećim zajednicama: u nižim predjelima prevladavaju hrastove fitocenoze-šume sladuna i cera (Quercetum confertae-cerris), iznad njih su šume kitnjaka i cera (Quercetum petraeae -cerris), odnosno šume kitnjaka (Quercetum petraeae montanum) na toplijim ekspozicijama, dok su na hladnijim položajima zastupljene šume bukve (Fagetum montanum). Takođe fragmentarno egzistiraju rijetko zaostale enklave šume bukve i jele sa smrčom (Piceo-Abieti-Fagetum). U kanjonima rijeka i

---

⁷ Biološka potrošnje kiseonika (BPK).

na litičastim padinama zastupljene su termofilne fitocenoze-šume crnog graba (Orno-Ostryetum) i šume bukve i crnog graba (Ostryo-Fagetum). Veliko je učešće površina pod brezom i jasikom kao sukcesivni vegetacijski stadij, što je direktna posljedica nekontrolisane sječe u prošlosti. U dolini Drine i njenih pritoka, na vlažnijim supstratima, nalaze se manje šume crne johe (*Alnus glutinosa*), a u vrlo uskim i isprekidanim pojasevima kraj rijeka i vrbe (*Salix sp.*) i poljski jasen (*Fraxinus angustifolia*).

U cjelokupnom šumskom fondu BPK-a, prevladavaju vrste koje su ujedno i nosioci najveće zapremine i prirasta drvne mase: bukva, hrast kitnjak, sladun, cer, itd. Šumske zajednice koje egzistiraju na navedenim područjima su najvažnija komponenta okoliša i determinanta njegovog kvaliteta, a spadaju u najkvalitetnije prirodne vrijednosti Općine.

Pored proizvodnih koristi šumskih zajednica (drveta, ljekobilja, jestivog i aromatskog bilja, životinja, gljiva i dr.) ove šume imaju i sociološki značaj (naučne, edukativne, duhovne, povijesne, kulturološke, turističke, zdravstvene, rekreativne i estetske vrijednosti). Ipak, najveće vrijednosti šuma su indirektna, rezultat su njihovih ekoloških funkcija (utiču na globalno kruženje i akumulaciju ugljenika u prirodi, ublažavajući tako efekat staklenika i klimatske ekstreme; štite tlo od spiranja i erozije; održavaju biodiverzitet, rezervoar su genetičkih informacija i utočište rijetkih zaštićenih organizama; štite vodotoke i njihov živi svijet, proizvode kiseonik, itd.). Naročito značajna ekološka funkcija šuma je u generiranju i zaštiti izvora pitke vode (preko 60% planetarne svježe vode generiraju šume), a na ovim područjima je prisutan veći broj izvorišta pitke vode koji su pomenuti.

Šume su većinom bjelogorične sa zastupljenošću bukve i hrasta i malim procentom crnogorične šume. U svijetu je poznata endemska vrsta tužne bukve. S obzirom na sastav vrsta drveća koje grade šumski ekosistem ovog područja, u kome četinari učestvuju sa simboličnih 8,73%, ili gdje u ukupnoj nespornoj površini ŠGP-a šumski zasadi učestvuju sa 8,71%, ovo područje se može svrstati u kategoriju relativno niže do srednje ugroženosti od požara, pa i od štetnih insekata. Prednju konstataciju potvrđuje i broj registriranih požara (2 požara u 2018.godini, 13 u 2017. godini) u proteklom periodu kao i objektivno mali procent oboljelih stabala (2,01% četinara i 0,32% lišćara), uglavnom nepoznate zaraze.

Takođe, u općini Foča su zastupljene vrste ljekovitog i aromatskog bilja, šumskih plodova i gljiva. Od biljnih vrsta najzastupljenije su: glog, islandski lišaj, imela, jagorčevina, kadulja, kamilica i dr. Od šumskih plodova najzastupljeniji su: borovnica, šumska jagoda, divlja jabuka, divlja kruška, drijenjak i dr. Gljive rastu po šumama i livadama i predstavljaju pravo bogastvo područja općine. Od posebnog značaja gljive ovih krajeva su: lisičarka, vrganj, smrčak, rujnica i dr.

Ne postoje zvanični, niti procijenjeni dostupni podaci o strukturi životinjskog svijeta na području Općine, niti o brojnosti pojedinih vrsta. Vegetacija Bosansko-podrinjskog kantona i Općine Foča pruža povoljne uslove za razvoj velikog broja vrsta lovne i ostale faune, kao što su: mrki medvjed (*Ursus arctos*), vuk (*Canis lupus*), divlja svinja (*Sus scrofa*), srna (*Capreolus capreolus*), divlja mačka (*Felis catus*), jazavac (*Meles meles*), tvor (*Putorius puterius*), lasica (*Mustela nivalis*), vjeverica (*Sciuridae*), zec (*Lepus europeus*), lisica, kuna i dr. Od ptica ovdje se mogu susresti jastreb (*Accipiter gentilis*), divlja patka (*Anas platyrhynchos*), fazan (*Phasianidae*), svrake, vrane, sove i druge vrste ptica. Na osnovu

podataka koji su određeni u ribolovnoj osnovi na bazi ispitivanja ribolovnog područja površine 112,10 ha, ukupan riblji fond se procjenjuje na oko 2.450 kg ili 42.250 komada. Prosječna gustina naseljenosti je oko 17,80 kg/ha vodene površine. Najveću vrijednost ribljeg fonda imaju potočna pastrmka, lipljan, škobalj, dok je mladice vrlo mali broj. Prirodni priraštaj potočne pastrmke je oko 8.500 komada, mladice 92 komada, lipljana 9.000 komada i škobalja oko 7.500 komada.

Upravljanje otpadom

Zbog nepostojanja tačnih podataka o količini otpada koja se u domaćinstvima i privredi proizvede na teritoriji Općine, ispod su date procjene nastalih količina otpada. Procjene su rađene samo za domaćinstva jer ne postoje pouzdani podaci o količinama otpada koje nastaju od privrednih subjekata. Za procjenu ukupnih količina nastalog otpada su kao validni uzeti podaci o broju stanovnika Općine i indikatoru proizvodnje miješanog otpada u BPK-a od 213 kg/stanovnik/godina koji su prezentirani u Federalnoj strategiji upravljanja otpadom. Pretpostavlja se da broj stanovnika neće značajnije rasti u planskom periodu. Kada je riječ o podacima o proizvedenom ukupnom miješanom otpadu iz privrede i javnih ustanova, prema trenutnim podacima od JKP "Ušće", **prikupi se 100 t iz privrede, odnosno 50 t iz javnih ustanova godišnje, a iz domaćinstava 600 t/godišnje, odnosno ukupno oko 750 t/godišnje.** Svi privredni subjekti i javne ustanove su pokriveni odvozom otpada i količina nastalog otpada jednaka je količini prikupljenog otpada. Za procjenu prisutnosti reciklažnih materijala u odnosu na ukupnu količinu miješanog otpada uzeti su literaturni podaci kako slijedi: 6 % staklo, 20 % papir i karton, 20 % plastika, 1 % željezo i metal i 20-30 % zeleni otpad.

Trenutno se otpad prikuplja iz sve tri mjesne zajednice na području Općine, osim nekoliko njenih naselja: Zebina šuma, Ćurovići, Ljubuša i Brajlovići, te se planira proširenje obuhvata prikupljanja otpada u cilju smanjenja nelegalnog odlaganja otpada. Prema podacima iz računovodstva JKP "Ušće", trenutno je uslugom obuhvaćeno **550 domaćinstava i 12 privrednih subjekata.** Procenat obuhvaćenosti stanovništva uslugom prikupljanja i odvoza otpada iznosi 80%. Komunalno preduzeće raspolaže sa jednim vozilom marke Mercedes za odvoz smeća sa potisnom pločom čija godina proizvodnje je 1991. Vozilo je u dobrom stanju uz redovno održavanje. JKP "Ušće" je u pregovorima sa donatorom jednog manjeg smećara i kamiona za čišćenje kanalizacionih cijevi i septičkih jama uz potrebno učešće od 50% vrijednosti donacije. Na terenu je raspoređeno 30 kontejnera od 1,1 m³. Trenutni broj kontejnera je dovoljan jer se u prethodnom periodu prešlo na nabavku kanti za otpad za svako domaćinstvo koje plaća komunalne usluge, te se jednom sedmično odvozi smeće.

Otpad se trenutno odlaže **na lokaciji u naselju Gavrić koja se nalazi 4,5 km od Ustikoline prema Jabuci.** Putna komunikacija prema deponiji je uređena, a na lokalitetu postoji vlastito vodosnabdijevanje. Dobivene su načelne saglasnosti od ministarstva nadležnog za okoliš i poljoprivredu BPK-a da se lokacija može koristiti za deponovanje otpada, te se od novembra 2009. godine otpad odlaže na nesantitaran način. **Deponija nije ograđena i nema ostalu potrebnu infrastrukturu.** Urađeno je idejno rješenje deponije otpada, te se pristupilo iznalaženju sredstava za nastavak aktivnosti na uređenju lokacije za sanitarno odlaganje. Namjera je sanirati postojeću plohu za odlaganje i ostalu površinu urediti na način da se dostigne najveći mogući stepen zaštite okoliša. Trenutno ne postoje pouzdani podaci koji bi kvantificirali uticaje ovog odlagališta na okoliš. U blizini općinskog odlagališta je registriran potok koji se ulijeva u Kosovsku rijeku. U blizini nisu locirana izvorišta vode za piće.

Tabela 15. Odvoz komunalnog i drugog otpada, 2014-2018

Postotak pokrivenosti odvozom otpada (%)	2014	2015	2016	2017	2018
Domaćinstva	70	70	80	80	80
Pravne osobe	100	100	100	100	100
Količine, m³					
Broj korisnika usluge odvoza otpada	500	500	600	600	600
Količina otpada prikupljenog tokom godine, m ³	400	400	400	400	400
Količina otpada prikupljenog tokom godine-koji je adekvatno pohranjen m ³	90	90	90	90	92
Kvantitativni pokazatelji					
Broj divljih deponija na području općine- procjena	10	10	10	10	8
Broj saniranih divljih deponija na području općine	0	0	0	0	2
Broj MZ-a pokrivenih organiziranim prikupljanjem otpada	2	2	2	3	3
Broj kontejnera za kolektivno prikupljanje otpada na području općine	60	60	30	30	30
Prosječna cijena odvoza otpada po mjernoj jedinici	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Postotak naplate usluga	85	87	87	88	90

(Izvor: Općinska uprava općine Foča)

Na teritoriji Općine formirano je najmanje 10 većih divljih odlagališta i to: Prljage, Bratovski potok, pored mosta u Cvilinu, Nišani, kod Osaničkog mosta, u naselju Val, naselju Mrđelići, kod mosta na Kosovskoj rijeci, u naselju Knježak, ispod rasadnika na Cvilinu i Odžaku. **Osam ovih 10 većih divljih deponija**, procjenjuje se da ima još najmanje 50 lokacija na koje se nekontrolisano odbacuje otpad u manjim količinama (cca. 3 m³). Sva odlagališta gravitiraju naseljima koja nemaju organizirani odvoz otpada. Većina divljih deponija se nalazi u blizini vodotoka. Divlja deponija Nišani je stara deponija na koju se odlagalo u ratnom periodu. Ona je više puta djelimično sanirana sredstvima Općine, a sada je potrebno uraditi Plan aktivnosti za njenu potpunu sanaciju. Planirana je i potpuna sanacija divlje deponije na Kosovskoj rijeci. Općina izdvaja sredstva povremeno da se saniraju divlje deponije, ali ove mjere nisu sistemske i sinhronizovane sa proširenjem obuhvata prikupljanja otpada, preventivnim i kaznenim mjerama na lokalnom nivou. Na većini lokacija su istaknuta upozorenja o zabrani bacanja otpada ali bez rezultata, a planovi za proširenje usluga prikupljanja otpada postoje. Pregled osnovnih pokazatelje upravljanja otpadom na teritoriji općine Foča prikazan je u tabeli.

Trenutno na teritoriji Općine izgrađen je centar za upravljanje komunalnim otpadom (reciklažno dvorište Gavrić) na lokaciji postojeće deponije gdje bi se vršilo dodatno odvajanje plastike, papira i metala u saradnji sa JKP „Ušće“, ali pitanje regionalne (kantonalne) deponije i upravljanja reciklažnim otpadom nije riješeno.

U prethodnih 5 godina nije bilo investicija u izgradnju ili održavanju postojećih deponija otpada, ali se izdvojilo 10.000 KM za sanaciju postojećih divljih deponija Filipovići, Bratovčići i Prljaga.

Smanjenje rizika od nesreća i sigurnost građana i imovine

Najčešće prirodne nesreće koje nanose štetu materijalnim dobrima i ugrožavaju ljudske živote, a koje su registrovane na teritoriji općine Foča, odnose se na **zemljotrese, olujne nepogode praćene tučom, vjetrove razornog intenziteta, snažna električna pražnjenja, snježne oluje, kiše jakog intenziteta i kratkog trajanja koje uzrokuju bujične poplave,**

odrone zemljišta i klizišta, poplave, suše, rani i kasni mraz, šumske požare, a svjedoci smo u toku izrade ovog dokumenta i pojave bolesti-epidemija i pandemija. Pored navedenih opasnosti i kontaminiranost minama i neeksplozivnim ubojnim sredstvima (MES i NUS) predstavlja jednu od većih opasnosti po stanovništvo, a posebno u područjima gdje su vođena borbena djelovanja, odnosno gdje su bile linije razdvajanja. Pored gubitaka i povreda izazvanih kod ljudi te opasnosti su direktno usporavale i onemogućavale obnovu i rekonstrukciju stambenih i drugih objekata, organizaciju i normalizaciju života i rada, kao i brži povratak izbjeglih i raseljenih lica i proizvodile nestabilno sigurnosno okruženje. U posljednjih 5 godina nije bilo nesreća koje su izazvane zaostalim MES i NUS.

Obaveze i potrebe organizovanja, pripremanja i provođenja mjera zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara na području Općine, utvrđene su u Zakonu o zaštiti i spašavanju, kao i u čitavom nizu provedbenih propisa koji proističu iz ovoga zakona. Slijedom tih obaveza na području Općine formirane su sljedeće strukture civilne zaštite:

- Općinska služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice kao samostalna služba u okviru Jedinog općinskog organa uprave,
- Općinski štab civilne zaštite,
- Jedinica civilne zaštite opće namjene i
- Povjerenici civilne zaštite.

Civilna zaštita je do 1992. godine bila u potpunosti opremljena materijalno-tehničkim sredstvima (MTS) i opremom potrebnom za rad i djelovanje u slučaju prirodnih i drugih nesreća, ali su tokom ratnih dešavanja navedena MTS otuđena, uništena ili zastarjela. Trenutno civilna zaštita, odnosno organizovane strukture civilne zaštite i spašavanja imaju neznatna materijalna sredstva i opremu u vidu ručnih alata i lakih ručnih uređaja i aparata koji su nedovoljni da bi snage civilne zaštite mogle efikasno djelovati u akcijama zaštite i spašavanja u nastalim prirodnim i drugim nesrećama.

Nabavka odgovarajuće opreme i MTS-a uglavnom se svodila na izdvajanja minimalnih sredstava iz Budžeta Općine za opremanje i rad i na donatorska sredstva koja su u posljednje vrijeme sve manja. Sa druge strane sredstva koja se prikupe po osnovu posebne naknade za zaštitu i spašavanje su takvog obima da ne garantuju značajniji iskorak u smislu nabavke sredstava i opremanja struktura civilne zaštite. Općina je tokom 2019. godine izradila Procjenu ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća općine Foče.

U narednom periodu potrebno je blagovremeno planirati odgovarajuća finansijska sredstva za nabavku i opremanje, te obučavanje struktura civilne zaštite u skladu sa važećim zakonskim propisima. To uključuje i obavezu da Centar za obuku struktura zaštite i spašavanja koji se nalazi u sastavu Federalne uprave civilne zaštite treba, u što kraćem vremenskom periodu, staviti u funkciju i time stvarati strukture koje će u potpunosti imati znanje, vještine i kompetencije za vođenje akcija zaštite i spašavanja.

Kada je u pitanju opća sigurnost građana i imovine može se reći da je stanje zadovoljavajuće, u smislu tri segmenta sigurnosti koje Uprava policije BPK-a statistički posmatra. To je kriminalitet, javni red i mir i saobraćaj.

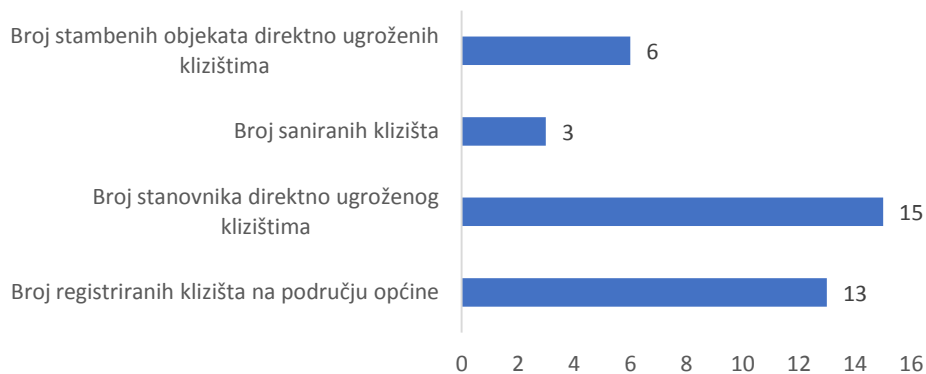
Tabela 16. Pregled stanja opšte bezbjednosti u Općini, 2014-2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Ukupan broj krivičnih djela	8	25	7	8	4
Ukupan broj prijavljenih počinilaca	1	19	5	7	4
Broj krivičnih djela po poznatom počinioocu	1	10	5	5	1
Broj krivičnih djela po nepoznatom počinioocu ⁸	7	15	2	3	3
Udio ukupne rasvjetljenosti, %	12.5	76	71.4	87.5	100
Ukupan broj prijavljenih prekršaja	9	4	3	9	3

Izvor: MUP BPK-a

Međutim, sva tri ova segmenta sigurnosti, statistički posmatrano, bilježe blagu tendenciju pada, uglavnom je struktura krivičnih djela vezana za imovinske delikte. Krivična djela organiziranog i privrednog kriminala i trgovine ljudima u periodu 2014-2018. godine nisu zabilježena u Općini. U prvih 10 mjeseci 2018. godine, registrovana je 61 saobraćajna nesreća, od toga 48 saobraćajnih nesreća sa materijalnom štetom i 13 saobraćajnih nesreća sa povrijeđenim licem. Bitno je napomenuti, što se ovog segmenta sigurnosti tiče, da nije bilo nesreća sa letalnim ishodom i od ukupnog broja saobraćajnih nesreća, dva lica su zadobila teže tjelesne povrede i 14 lakše tjelesne povrede⁹.

Klizišta predstavljaju posebno značajnu opasnost za materijalna dobra i ljudske živote na području Općine, posebno imajući u vidu činjenicu da značajan dio površine Općine spada u brdsko-planinsko područje.

Slika 19. Klizišta u toku poplava 2010. godine i sanirana klizišta do 2019. godine
(Izvor: Općinska uprava općine Foča)

Na godišnjem nivou, nivo investicija za sanaciju klizišta nije dovoljan i iznosi oko 5000 KM, od ukupno 13 registriranih klizišta od 2014. godine samo 3 klizišta su sanirana do kraja 2019. godine. Takođe, neka od klizišta osim što ugrožavaju stanovnike i objekte, ugrožavaju i putne komunikacije:

⁸ Nepoznat počinilac u trenutku izvršenja djela.

⁹ Podaci MUP BPK-a.

- Putna komunikacija Podgrebak-Božanovići u dužini od 100 m, klizištem je ugrožena prohodnost ove putne dionice i vrši se njeno periodično čišćenje od odronjenog zemljišta;
- Put za selo Dragovići (MZ Jabuka) je usljed klizišta neprohodan i poslije rata selo je moralo biti izmješteno na drugu lokaciju;
- Stari put Tahuljići - Jamići je u dužini od 80-100 m ugrožen klizištem, te je iz istih razloga izgrađena nova putna komunikacija sa Grebka prema selu Jamići;
- Klizište u selu Dragomilići sprječava normalnu prohodnost putnih pravaca prema ovom selu. Zbog nedostatka finansijskih sredstava nisu organizovani sanacioni radovi na ovom klizištu, izuzev periodičnog čišćenja zatrpanih dionica ovog puta kako bi se stvorili uslovi za povratak raseljenog stanovništva i dr.

Ugroženost poplavama bila je posebno intenzivna tokom 2010. godine kada je bilo ugroženo 1000 dunuma zemljišta, a poplavljena površina iznosila 90 % od navedene. Ukupna dužina poplavno rizičnih vodotoka u Općini tokom 2010. godine iznosila je oko 9 km, a bilo je ugroženo oko 20 stanovnika, 17 stambenih objekata, 2 poslovna objekta i 7 zaposlenih. Ukupna šteta iznosila je 1.105.531,29 KM. Veliki vodotoci tokom 2010. godine (Drina, Kolina i Kosovska rijeka) bili su u svojim koritima. Međutim, bujični tokovi su oštetili lokalne puteve, te uvjetovali nastanak odrona i klizišta. Takođe, poplava rijeke Drine iz 2010. godine je zahvatila prostor cca 90 ha. Potrebno je napomenuti da je u 2018. godini uređeno 1488 m vodotoka, te nije bilo značajnijih poplava od 2010. godine.

Osnovni problem u provođenju mjera zaštite od požara jeste činjenica da na području Općine nisu formirane profesionalne vatrogasne jedinice (PVJ) ili dobrovoljno vatrogasno društvo (DVD), kao osnovne snage za gašenje požara, te se u otežanim okolnostima preduzimaju aktivnosti na gašenju i zaustavljanju požara. Po evidenciji Službe u 2017. godini bilo je ukupno 13 požara, dok je 2018. godini taj broj manji sa ukupno evidentirana dva (2) požara. U Službi civilne zaštite su sistematizovana 4 profesionalna vatrogasca, ali te pozicije još uvijek nisu popunjene, te uposlenik Službe civilne zaštite učestvuje u gašenju u saradnji sa vatrogasnim službama u Kantonu.

Slika 20. Ugroženost požarima, 2014-2018
(Izvor: Općinska uprava općine Foča)

S obzirom da se radi o šumskim požarima, treba istaći da su stambeni i drugi objekti uglavnom dovoljno udaljeni od šumskih područja i eventualni požari ne bi ugrožavali naseljena mjesta. Nažalost, izdavanja za prevenciju požara iz Općinskog budžeta su izostala, te nije bilo investicija u sanaciju PP puteva, a štete od požara su samo evidentirane 2014. godine i iznosile su oko 4.849 KM, dok je procjena da su neevidentirane štete daleko veće i značajnije.

Po evidenciji BH MAC-a (Centar za uklanjanje mina u BiH) ukupna rizična površina sa stanovišta prisustva mina i neeksplozivnih ubojnih sredstava na području općine Foča procjenjuje se na cca 13 km². Ukupno je evidentirano 17 ugroženih zajednica, od toga jedna visoko ugrožena (Ustikolina), četiri srednje ugrožene (Bavčići, Podgrađe, Slavičići i Stolac) i dvanaest nisko ugroženih zajednica (Borovnići, Bunčići, Cvilin, Donje Žešće, Gabelići, Gostičaj, Kolakovići, Njuhe, Petojevići, Previla, Račići i Zebina Šuma).

Uvažavajući činjenicu da je početkom 2018. godine došlo do inovativnih metoda u deminiranju, odnosno grupisanju i objedinjavanju više „sumnjivih lokacija“ u jedan cjelovit projekat došlo je i do realizacije projekta MSP Lokve i očišćeno 1,844 km² rizične površine. Uviđajući značaj i napredak u deminiranju kroz definiranje MSP projekata početkom 2019. godine RU BH MAC-a Sarajevo pristupio je izradi nove procjene minske situacije i u tom smislu na području općine Foča identificirano je ukupno 5 MSP projekata i to: Zebina Šuma u površini od 1,686 km², Ruda Brda u površini od 3,046 km², Kacelj u površini od 3,081 km², Stolac u površini od 3,888 km² i Osanica u površini od 1,240 km².

Tabela 17. Lista prioriteta za zemljište kontaminirano sa MES i NUS

Naziv lokacije	Protuminska akcija	Površina (m ²)
Vrbički potok- kasarna	Tehničko izviđanje	20,696.87
Selo Račići-Osnovna škola	Čišćenje	11,343-13
Dio puta u reonu sela Hadžići	Čišćenje	8,904.00
Dio puta u reonu sela Lučila	Čišćenje	6,724.00
Zebina Šuma-okolišta	Tehničko izviđanje	44,638.24

(Izvor: Procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća općine Foča, 2019)

h) Stanje prostorno planske dokumentacije

Općina Foča nema urađenu prostorno-plansku dokumentaciju što predstavlja jedan od ograničavajućih faktora za dalji razvoj. Međutim, Skupština Bosansko-podrinjskog kantona Goražde usvojila je Prostorni plan BPK-a za period 2008-2028. godina koji će poslužiti kao osnova za izradu nedostajuće prostorno-planske dokumentacije. Na teritoriji Općine nalaze se objekti koji su neperspektivni za korištenje Oružanim snagama BiH, te se isti uz manja ulaganja mogu iskoristiti za formiranje poslovne industrijske zone. Isto tako treba istaći i mogućnost izgradnje kampova i sportskih terena pored rijeka Drine i Koline, te izgradnju kampa na obroncima Jahorine za ljubitelje planina i planinarstva. Dakle, treba istaći slijedeće:

- Općina Foča ne posjeduje detaljnu prostorno-plansku dokumentaciju (Urbanistički plan Ustikolina i regulacione planove);
- Odlukom o primjeni Prostornog plana Bosansko-podrinjskog kantona Goražde za period od 20 godina 2008.-2028. za područje Općine Foča/FBiH („Službene novine BPK-a Goražde“ broj: 4/18) isti se primjenjuje kao Prostorni plan Općine.

Zaključak

Kao prioritet u upravljanju zemljištem i prostorima, u narednom periodu je potrebno izraditi sljedeće prostorno-planske dokumente: Urbanistički plan za urbano područje općinskog centra Ustikolina; Regulacioni plan "Turistička zona Modran"; Regulacioni plan "Proizvodno-poslovna zona Vrbički potok".

U pogledu zaštite voda u narednom periodu potrebno je: sanirati postojeću kanalizacionu mrežu, povećati stepen obuhvaćenosti stanovništva kanalizacionim sistemom, izgraditi uređaj za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, educirati poljoprivrednike po pitanju smanjenja zagađenja iz poljoprivrednih izvora.

Kad se govori o odlaganju otpada, zaštiti vazduha i bioraznolikosti, potrebno je na području BPK-a konačno riješiti pitanje odlaganja otpada i pitanje regionalne (kantonalne) deponije u Goraždu koja nije uspostavljena. U pogledu zaštite voda, izgradnja kanalizacione mreže nameće se kao prioritet.

Zaštita šuma predstavlja jedan ozbiljan problem obzirom da je veliki broj šumskih područja pretrpio značajna devastiranja tokom ratnih dejstava, a nakon toga su izostale adekvatne sistemske i organizirane sanacione mjere koje treba da uključe angažovanje naučne javnosti koja je referentna u ovoj oblasti. Kada je riječ o zaštiti šuma u državnoj svojini nosilac te zaštite je JP „Bosansko-podrinjske šume“ Goražde koje upravlja i gazduje šumama na području općine Foča i svojim sistemskim mjerama treba da na adekvatan način poduzima mjere i radnje na zaštiti šumskog potencijala. Ako se govori o šumama u privatnoj svojini, treba naglasiti da su vlasnici šuma uglavnom fokusirani na eksploataciju šumskog bogatstva kojim raspolažu, te da puno manje pažnje pružaju na zaštitu šuma. Kada je riječ o ugrožavanju šuma od prirodnih i drugih opasnosti treba istaći da su, u najvećem broju slučajeva i bez obzira na vlasničku strukturu, šumski požari najveća prijetnja koja dugoročno ugrožava šumska područja. Generalna je ocjena da je najčešći uzrok nastanka šumskih požara antropogeni faktor, odnosno čovjek koji svojim činjenjem ili nečinjenjem najdirektnije ugrožava šumska prostranstva. Sa druge strane, izostanak adekvatnih mjera na zaštiti šuma su velika prijetnja za šumski potencijal kojim raspolaže općina Foča.

U pogledu smanjenja rizika od nesreća (poplave, klizišta, požari, opremanje Vatrogasnog doma i sl.) potrebno je preduzeti sljedeće aktivnosti i mjere:

- kadrovski popuniti i materijalno-tehnički opremiti Službu civilne zaštite i druge strukture civilne zaštite (štab civilne zaštite, operativni centar civilne zaštite, jedinice i povjerenike civilne zaštite, vatrogasne jedinice i dr.), koji su nosioci zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća na lokalnoj razini;*
- na adekvatan način izvršiti procjenjivanje rizika po svim opasnostima kojima je izloženo ili može biti izloženo područje općine Foča,*
- blagovremeno izraditi planska dokumenta iz oblasti zaštite i spašavanja, sa posebnim fokusom na provođenje preventivnih mjera zaštite i spašavanja,*
- planirati i obezbjediti redovna budžetska sredstva za finansiranje prioriternih projektnih aktivnosti u ovoj oblasti, a namjenska sredstva (sredstva posebne naknade za zaštitu i spašavanje) koristiti na adekvatan i način u skladu sa planovima i zakonom,*
- provoditi obuku organizovanih struktura civilne zaštite i građana, u zavisnosti od raspoloživih finansijskih sredstava,*

- *određenim promotivnim i edukativnim sadržajima iz oblasti civilne zaštite građane kontinuirano obavještavati o prirodnim i drugim opasnostima i važnosti zaštite životne sredine, odnosno zaštite života i zdravlja stanovnika Općine i njihovih materijalnih dobara.*

i) Analiza budžeta i projekcija sredstava za finansiranje realizacije strategije razvoja

U periodu 2015.-2019. godina **ukupno planirani prihodi** u budžetu Općine Foča iznosili su 8.732.348 KM od čega je **realizovano 79 %, odnosno 6.909.520 KM**. Strukturu prihoda činili su: poreski prihodi (planirani u iznosu od 1.577.030KM, a realizovani 4 % više u odnosu na plan); neporeski prihodi (planirani u iznosu od 815.695 KM, a realizovani 92 % u odnosu na plan); tekući transferi (planirani 2.900.803 KM, a realizovani 72 % u odnosu na plan); kapitalni transferi (planirani u iznosu 3.438.820 KM a realizovani 70 % u odnosu na plan). Ukupno realizovani rashodi i izdaci u periodu 2015.-2019. godina iznosili su 7.441.404 KM. Strukturu rashoda i izdataka u budžetu Općine Foča u periodu 2015.-2019. godina činili su: plate i naknade i doprinosi zaposlenih (realizovano 2.717.440 KM); izdaci za materijal i usluge (realizovano 1.177.717 KM); tekući transferi (realizovani 611.029 KM); kapitalni transferi (realizovani 21.252 KM); kapitalni izdaci (realizovani 2.900.727 KM); izdaci za otplate dugova (realizovano 13.239 KM).

Osvrt na finansiranje tokom prethodnog perioda implementacije kapitalnih projekata: **od ukupno višegodišnjim budžetskim sredstvima Općine Foča planiranih sredstava za projekte u iznosu od 3.580.000 KM**, tokom perioda 2015.-2019. godine **realizirano je 77% sredstava ili 2,7 mil. KM**. Struktura planiranih sredstava je predviđala finansiranje od 4 % iz budžeta i finansiranje iz eksternih izvora od 96 %. Usljed manje realizacije sredstava planiranih od većih nivoa vlasti, **struktura realiziranih sredstava je značajno izmjenjena u odnosu na inicijalni plan, gdje je 88 % ostvareno iz vanjskih izvora, a 12 % iz budžeta**. Zbog loše ekonomske situacije koja je uticala na obim realizacije sredstava, **za ekonomski sektor je izdvojeno 7,6 %, za sektor društvenog razvoja 73,2 %, te za sektor zaštite životne sredine 19,2 %**.

Obrazloženje procjene sredstava za period 2020.-2027. godine: Prognoza finansiranja razvojne strategije za period 2020. -2027. godine pripremljena je uzimajući u obzir (i) trend izdvojenih sredstava u periodu 2015.-2019. godine; (ii) budžet za 2020 i projekcije DOB-a za 2021. te 2022. godinu (iii) očekivana dopunska sredstva iz ostalih eksternih izvora; (iv) očekivani blagi rast prosječnih izdvajanja od oko 2-3 % godišnje ; (vi) ograničenja u pogledu akumuliranih obaveza i zaduženosti kao i drugih rizika.

U periodu 2015.-2019. godine, za implementaciju projekata se ukupno izdvojilo 2.750.000 KM iz budžetskih i eksternih izvora i to **prosječno 550.000 KM godišnje**. Iz budžeta je izdvojeno ukupno 328.000 KM, godišnje u prosjeku 65.000 KM, iz eksternih izvora 2.422.000 KM, prosječno 484.400 KM.

U pogledu budžeta za 2020. godinu, on se odnosi na IV kvartal 2020. godine i posebno je izražen uticaj pandemije (CoVID-19) na implementaciju projekata. U 2021. godini, za implementaciju projekata je okvirno predviđeno 27.000 KM iz budžeta dok je iz eksternih izvora predviđeno 520.000 KM. Na osnovu operativnih evidencija, iz budžeta 2020. je do

izrade ove procjene realizirano 13.000 KM, te iz eksternih izvora 10.000 KM. Ovi podaci ukazuju da tokom 2020. godine nije došlo do značajnih izmjena trenda realizacije izdvajanja za finansiranje projekata u odnosu na prethodne godine. U pogledu projekcije DOB-a za 2021. i 2022. godinu, za kapitalne projekte i ostale investiciono značajne projekte je okvirno predviđeno 800.000 KM (kapitalni izdaci).

Kada je riječ o finansijskom stanju Općine Foča, **akumulirane obaveze** na dan 31.12.2020. godine **iznose 406.645 KM**. Za servisiranje kreditnih obaveza u narednih 5 godina nema potrebnih izdvajanja. U pogledu ostalih mogućih finansijskih obaveza koje mogu uticati na mogućnosti finansiranja razvojne strategije najviši rizik se odnosi na nemogućnost finansiranja tekućih rashoda općine zbog nedovoljnog iznosa vlastitih prihoda. Procjena je pripremljena putem konsultacija ključnih članova Razvojnog tima i Službe za finansije, te je usaglašena sa Načelnikom JLS Općine Foča. Procjena je korištena kao polazna osnova za pripremu sektorskih planova revidirane razvojne strategije općine.

Tabela 18. Pregled procjene po izvorima finansiranja za period 2020.-2027. godine, 000KM

Izvori finansiranja lokalne razvojne strategije	Okvirna procjena po godinama								Uk.
	2020*	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Iz budžeta Općine Foča (u KM)	10	27	10	25	28	30	30	35	195
Iz eksternih izvora (kreditni, entiteti, kantoni, država, javna preduzeća i privatni izvori) (KM)	30	520	1,300	435	410	410	410	410	3,925
Iz eksternih izvora (IPA, donatori i ostalo) (KM)	30	50	90	90	90	100	50	50	550
UKUPNO (KM)	70	597	1,400	550	528	540	490	495	4,670

*IV kvartal 2020. godine

Tabela 19. Prijedlog okvirne raspodjele finansiranja po sektorima razvoja

Ekonomski sektor	Društveni sektor	Sektor zaštite okoliša	Ukupno
500.000 KM	2.930.000 KM	1.240.000 KM	4.670.000 KM

Napomene /obrazloženja

Iz Budžeta Općine Foča, KM	- Prema posljednjim projekcijama Federalnog ministarstva finansija (od 06.05.2020.godine) u 2020. godini se očekuje pad prihoda od indirektnih poreza za oko 16%, odnosno 46.000 KM u odnosu na izvršenje prethodne godine što je značajan pad prihoda za našu Općinu. U skladu sa navedenim projekcijama u naredne tri godine se očekuje porast prihoda od indirektnih poreza (2021.godini za 10.000 KM, odnosno 4%, u 2022. godini za 15.000KM u odnosu na 2021., a u 2023.godini za oko 3.000 KM u odnosu na 2022.) Iako su prihodi u 2020.godini značajno smanjeni iznos izdvajanja za finansiranje strateških projekata je 27.000 KM (iz namjenskih sredstava rente). Procjena finansiranja u periodu 2021.-2023.godina je rađena na bazi projekcija prihoda koje je dostavilo Federalno ministarstvo finansija, dok je za ostatak perioda za koji se strategija radi procjena napravljena na bazi dosadašnjeg iskustva u rastu prihoda od poreza, uz krajnju opreznost zbog novonastale situacije.
Eksterni izvori (<i>krediti, entiteti, kantoni, država, javna preduzeća i privatni izvori, sl.</i>), KM	- Procjena sredstava iz eksternih izvora je urađena na osnovu realizacije po ovom osnovu u prethodnim godinama. U poslednjih 5 godina prosječna godišnja sredstva iz ovih izvora iznosila su 484.400 KM. Sredstva su neizvjesna jer se realizuju na osnovu javnih poziva većih nivoa vlasti na koje Općina aplicira.
Iz eksternih izvora (<i>IPA, donatori i ostalo</i>), KM	- Procjena sredstava po ovom osnovu je rađena na bazi projekata za koje smatramo da bismo mogli povući sredstva iz ovih izvora. U ranijem periodu Općina nije imala prihoda iz ovih izvora.

2.2 SWOT analiza i strateško fokusiranje

SWOT analiza predstavlja most između sadašnjeg stanja, koje je utvrđeno analizom i željenog budućeg stanja koje je definisano strategijom razvoja općine. Interni faktori, **snage** koje općini Foča pružaju konkurentne prednosti, čineći ovo područje atraktivnim mjestom za život i poslovanje s jedne strane i **slabosti** koje predstavljaju prepreke ili ograničenja za razvoj općine Foča s druge strane. Eksterni faktori, **prilike** Općina treba koristiti i istovremeno izborom odgovarajuće strategije minimizirati uticaj **prijetnji**.

SNAGE	<ul style="list-style-type: none"> - Povoljan geografski položaj za specifične poslovne djelatnosti - Povoljni klimatski uslovi - Neposredna blizina saobraćajnice i puta ka Jadranskom moru, aerodroma i željeznice (Sarajevo) - Bogato kulturno-historijsko nasljeđe - Značajni poljoprivredni resursi - U najvećoj mjeri očuvana životna sredina - Prirodna bogatstva (šume, rijeke, pitke vode, mineralne vode) - Relativno niski troškovi života - Raznolikost biljnog i životinjskog svijeta - Tradicionalna gostoljubivost - Dobra koordinacija lokalne samouprave sa MZ i građanima
SLABOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Nepovoljna demografska struktura i kretanje stanovništva - Odlazak mladih u veće centre i inostranstvo - Relativno mali broj stanovnika

	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak vlastitih finansijskih sredstava za razvoj - Nedostatak prostorno-planske dokumentacije - Usitnjenost zemljišnih posjeda - Visok stepen nezaposlenosti - Neadekvatan sistem zdravstvene zaštite, posebno na sekundarnom i tercijarnom nivou - Neadekvatna socijalna zaštita - Nedostatak građevinskog zemljišta u općinskom vlasništvu - Administrativne prepreke višeg nivoa vlasti u pogledu građenja - Nepostojanje profesionalnih jedinica zaštite - Nedovoljna opremljenost JKP - Neadekvatno upravljanje otpadom (nesanitarna deponija, nepostojanje selekcije otpada, divlje deponije) i otpadnim vodama (nedovoljna pokrivenost kanalizacijom, neprečišćavanje otpadnih voda) - Nedostatak strateških dokumenata prostornog planiranja - Sumnjive i kontaminirane površine sa MES i NUS - Nazajnteresovanost potencijalnih privatnika za javno-privatno partnerstvo - Neorganizovan plasman poljoprivrednih proizvoda - Neaktivnost mladih - Neiskorištenost i neuslovnost objekata namijenjenih za kulturnu djelatnost i dr.
PRILIKE	<ul style="list-style-type: none"> - Međunarodna, prekogranična i međuopštinska saradnja - Aktivnija uloga viših nivoa vlasti - Unaprjeđenje partnerskih odnosa općine i poduzetnika - Razvoj poljoprivrede u pogledu razvoja plasteničke i druge proizvodnje - Zajnteresovanost investitora i mogućnost stavljanja u funkciju razvoja neperspektivne vojne imovine - Investicije i razvoj obrta, malih i srednjih preduzeća - Investicije dijaspore - Efikasnije korištenje prirodnih resursa (zemljišta, izvorske vode, rijeka i šume) - Promocija prirodnih potencijala općine - Nove putne komunikacije - Savremeno prostorno planiranje - Obrazovanje mladih i stipendiranje deficitarnih kadrova - Dostupnost finansijskih sredstava iz EU fondova - Izgradnja adekvatne deponije za odlaganje otpada - Razvoj turističkih potencijala - Jačanje nevladinog sektora - Poboljšanje položaja mladih - Unaprijeđenje objekata za kulturne i druge društvene događaje i dr.
PRIJETNJE	<ul style="list-style-type: none"> - Pogoršanje opšteg demografskog stanja - Intenzivniji odlazak visokoobrazovanog kadra i mladih - Nezajnteresovanost viših nivoa vlasti za razvoj manjih lokalnih zajednica - Globalne recesije i ekonomske krize - Urušavanje zdravstvenog sistema - Nepovoljni kreditni uslovi - Sporost u približavanju EU integracijama - Spora provedba zakonskih rješenja kao i nadzora - Migracije stanovništva - Neorganizovanost državne uprave i birokratizam na višim nivoima - Centralizacija poreskog i finansijskog sistema - Nepostojanje podrške izvoznim aktivnostima - Pravna i politička nestabilnost - Spor proces reforme u svim sferama života - Pogoršanje opšte, ekonomske i egzistencijalne situacije - Ograničena uloga i nadležnosti općine u upravljanju razvojem - Visoka cijena električne energije i drugih energenata - Prirodne (elementarne) i druge nesreće uključujući i biološke (CoVID i dr.)

Strateško fokusiranje

Strateško fokusiranje je dobiveno na osnovu prikupljenih podataka u socio-ekonomskoj analizi, koja obuhvata sve važne aspekte života i razvoja općine Foča i služi kao glavna podloga za kreiranje razvojnih pravaca i integraciju svih aspekata održivog razvoja, što podrazumijeva ravnomjeran ekonomski rast uz zaštitu okoliša i prirodnih resursa i istovremeno kreiranje pravičnog društva i smanjenje nejednakosti (Okvir ciljeva održivog razvoja-SDG). Kao važne slabosti općine Foča koje je potrebno istaći tu su svakako odlazak stanovništva, relativno visoka stopa nezaposlenosti i izuzetno negativna stopa prirodnog priraštaja, sa jedne strane, neriješeni status zemljišta (vlasnički i dr.) što smanjuje mogućnost za investiranje i građenje, nepovezanost primarne poljoprivredne proizvodnje i prerađivačke industrije, neriješeno pitanje održivog upravljanja otpadom i otpadnim vodama, s druge strane. Analizirajući konkurentne prednosti koje posjeduje općina Foča i njihovim spajanjem sa vanjskim prilikama sa jedne strane i povezivanjem slabosti i prijatni, s druge strane, izvlače se odgovarajući fokusi na koje se treba koncentrisati u narednom strateškom periodu. Razvojni tim općine Foča se opredijelio za sljedeće strateške fokuse:

Tabela 20. Strateški fokusi

STRATEŠKI FOKUSI	
1.	Privlačenje novih investicija i razvoj privrede U cilju opšteg ekonomskog napretka lokalne zajednice potreban je novi iskorak u iznalaženju novih investicija i privlačenju MSP, iskorak u poljoprivrednoj proizvodnji, posebno biljnoj plasteničkoj proizvodnji i unapređenju stočarstva, kao i razvoju turizma. U pogledu privlačenja investicija potrebno je riješiti imovinsko-pravne poslove i staviti u funkciju neperspektivne vojne objekte na teritoriji općine Foča. U poljoprivrednoj proizvodnji fokus je potrebno staviti na razvoj poljoprivrede bazirane na postojećim resursima (hladnjača), stočarstvu i plasteničkoj proizvodnji u povrtlarstvu, novim znanjima i tehnologijama, te instalacijama novih objekata u poljoprivrednoj proizvodnji. Osnova ovog fokusiranja je na takvim proizvodima koji će imati uvećanu tržišnu vrijednost, proizvodima sa produženim rokom trajanja i mogućnošću plasmana ovih proizvoda na nova tržišta. Kada se govori o stvaranju pretpostavki za razvoj turizma, one su izvodive u ovom trenutku u pogledu stavljanja u funkciju postojećih resursa i šire međuopćinske saradnje radi stvaranja jedinstvenog i zajedničkog turističkog proizvoda, te daljom izgradnjom turističke infrastrukture od smještajnih kapaciteta, do agencijskih usluga i promocije.
2.	Izgradnja javne infrastrukture i podizanje kvaliteta života građana Općina Foča mora iskoristiti svoje prednosti, posebno prednosti blizine magistralne saobraćajnice i puta ka Jadranskom moru, te postati mjesto atraktivno za život i rad svih kategorija društva, djece, mladih, žena, radno aktivnih, starijih osobam, ali i svih osoba kojima je potrebna posebna socijalna zaštita. Kvalitet života građana treba unaprijediti kroz unapređenje društvenog života, izgradnju i adaptaciju javnih objekata (Dom kulture i dr.), unapređenje zdravstvene zaštite i novih usluga u zdravstvu, tj. stvaranjem uslova za dolazak i ostanak kvalitetnog medicinskog kadra, unapređenje

	<p>obrazovanja, usluga javne uprave, zatim kroz izgradnju komunalne infrastrukture uključujući i ekonomski održivo vodosnabdijevanje. S obzirom na intenzivne negativne demografske trendove, sve relevantne i ključne zainteresovane strane moraju preduzeti proaktivnu ulogu u realizaciji budućih projekata koji će unaprijediti postojeće stanje kvaliteta života građana općine Foča, što se odnosi i na pomenute značajne infrastrukturne projekte.</p>
3.	<p>Zaštita okoliša i održivo korištenje prirodnih resursa</p> <p>Ovaj fokus usmjeren je ka racionalnom korištenju prirodnih resursa i zaštiti okoliša (posebno u vezi sa fokusom na razvoj turizma), kroz preduzimanje niza mjera u pogledu zaštite zemljišta, vode i vazduha i biodiverziteta općine Foča. Posebnu pažnju potrebno je usmjeriti na rješavanje problematike održivog odlaganja otpada s obzirom da je izgrađeno reciklažno dvorište, zaštiti izvorišta, zaštiti od prirodnih i drugih nesreća, opasnosti od MES i NUS na prostoru od oko 13 km², te na jačanje materijalnih i ljudskih kapaciteta u pogledu prevencije i opremanja javnih službi i objekata, ali i novim mjerama energetske efikasnosti, posebno u javnim objektima, te prelaska sa fosilnih goriva na biomasu. Na ovaj način stvaraju se određene pretpostavke za ugodniji ambijent za življenje, rad i život u općini Foča.</p>

2.3 Vizija razvoja i strateški ciljevi, sa indikatorima

Vizija razvoja

Vizija razvoja općine Foča zasnovana je na fundamentalnim vrijednostima stanovnika općine Foča, koje predstavljaju osnovu daljeg razvoja općine. Ona predstavlja sliku budućnosti općine Foča kakvim je vide građani koji su bili uključeni u proces izrade razvojne strategije. Iako vizija predstavlja idealnu sliku budućnosti Općine, ona je ipak osnova za definisanje pravaca razvoja općine Foča. Vizija je orijentisana na budućnost (**2027. godina**) i osvrće se na prioritetna područja djelovanja, te sadrži sve relevantne vrijednosti koje zajednica priznaje za komparativne prednosti u odnosu na susjedne zajednice i mogućnosti koje je potrebno iskoristiti na putu ostvarivanja opšteg razvoja i to ekonomskog, društvenog, i razvoja i zaštite okoliša.

VIZIJA RAZVOJA OPĆINE FOČA
Općina Foča, prepoznatljiva i privlačna zajednica, ekonomski razvijena sa efikasnom lokalnom upravom, mjesto ugodnog življenja i očuvanog okoliša.

Strateški ciljevi, sa indikatorima

Polazeći od vizije razvoja, utvrđeni su slijedeći strateški razvojni ciljevi koji se zasnivaju na razvoju privrede, društvenom razvoju i zaštiti okoliša. Strateški ciljevi definišu okvir za prioritete, mjere, projekte i aktivnosti, čijim ostvarivanjem se općina Foča postavlja na put razvoja i napretka.

Strateški cilj 1: Održiva privreda bazirana na investicijama

Općinu Foča karakteriše relativno nizak nivo privrednih aktivnosti. Osnovni nedostak općine Foča je nepostojanje građevinskog zemljišta koje bi moglo biti stavljeno u funkciju razvoja i privlačenja investicija, te je ovo pitanje potrebno rješavati putem stavljanja u funkciju imovine neperspektivnih vojnih objekata i stvaranjem industrijskih zona. Takođe, potrebno je koristiti blizinu putne saobraćajnice i relativnu blizinu najvećeg grada u BiH, te drugi investicioni potencijali, poput prirodnih potencijala, nisu dovoljno iskorišteni i stavljeni u funkciju održivog razvoja općine Foča. Takođe, i oni privredni objekti Općine (koji su postojali na teritoriji Općine do 1992. godine) su prošli turbulentan tranzicioni period, ali su određeni objekti ostali neiskorišteni, te u tom pogledu postoje mogućnosti za proširenje proizvodnje (Mlin i dr.). S obzirom da se radi o manjoj lokalnoj zajednici, općina Foča u privlačenju investicija mora nuditi niz pogodnosti, kako za investitore tako i za radnu snagu, te sve napore treba usmjeriti na rasterećenje investicija (manje komunalne naknade i naknade za infrastrukturu) u cilju povećanja zaposlenosti na teritoriji općine Foča, te korištenju prirodnih potencijala za razvoj poljoprivrede, ugostiteljstva i turizma.

Strateški cilj 2: Unaprijeđen kvalitet života i društvenog sadržaja

Osnovni problem u društvenom segmentu razvoja općine Foča jesu demografska kretanja, koja su izuzetno nepovoljna, kako u prirodnom (prirodni priraštaj), tako i u ekonomskom kretanju stanovništva (ekonomske migracije). Nekoliko je faktora koji intenzivno utiču na ovu pojavu, a koji se mogu povezati sa ekonomskim prilikama i trendovima koji vladaju u općini, a vezani su za komunikacijsku izolovanost Općine u smislu sjedišta BPK-a i grada Goražde, a sa druge strane za komunikacijsku blizinu Sarajeva i Sarajevskog kantona kao posebne administrativne jedinice. Iz ovog razloga, svaki budući planski pristup, mora ponuditi unaprijeđen kvalitet društvenog života po pitanju zdravstvenog, socijalnog, obrazovnog, sportskog, kulturnog i opšteg društvenog napretka. Potrebne su takve mjere u općini Foča, uključujući kapitalne infrastrukturne investicije, koje će općinu Foča učiniti atraktivnom općinom za život i rad u koegzistenciji i korištenju prednosti blizine Sarajeva kao najvećeg tržišta za rad, ali i općine Foča kao mirne zajednice za život u blizini ovog centra. Općina Foča se mora ubrzano infrastrukturno graditi, nizom mjera zaustaviti negativne demografske trendove, te ponuditi takve društvene sadržaje kojima će postati atraktivna sredina za život svih kategorija stanovništva.

Strateški cilj 3: Zaštićen okoliš i smanjen rizik od nesreća

Primarni cilj u zaštiti okoliša općine Foča jesu prirodne vrijednosti i cilj da iste budu sačuvane i da se unaprijedi zaštita, a istovremeno da se u skladu sa principima održivog razvoja, takva sredina iskoristi za privredni razvoj lokalne zajednice. Općina Foča nije posebno prepoznatljiva zajednica (s obzirom da je novouspostavljena lokalna zajednica), međutim, to je zajednica koja raspolaže očuvanim prirodnim resursima, zemljištem, šumom i vodom. U cilju zaštite vode, tla, vazduha, potrebno je sinergijom svih učesnika raditi na rješavanju pitanja očuvanja biodiverziteta, sanaciji divljih deponija i održivim rješenjem

upravljanja otpadom u cilju smanjenja zagađenja komunalnim i drugim otpadom. Održivim korištenjem prirodnih resursa i trajnim rješenjima u pogledu odlaganja komunalnog otpada i prečišćavanjem otpadnih voda značajno bi se doprinijelo zaštiti životne sredine i stvaranju pretpostavki za opći društveni i privredni razvoj općine Foča, ali i stvaranju prepoznatljive zajednice za život u skladu sa prirodom.

Tabela 21. Indikatori (uticaja) realizacije strateških ciljeva ^{*10}

Strateški cilj 1: Održiva privreda bazirana na investicijama	Indikator (uticaja)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	Prosječna neto plata, KM	856	1150
	Broj pravnih lica (poslovni subjekti)	32	50
	Broj registrovanih obrta	37	57

Strateški cilj 2: Unaprijeđen kvalitet života i društvenog sadržaja	Indikator (uticaja)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027)
	Prirodni priraštaj stanovništva	-6	0
	Broj tradicionalnih kulturnih manifestacija	3	5
	Udio broja stanovnika koji ima pristup kontrolisanoj vodi za piće, %	78	85

Strateški cilj 3: Zaštićen okoliš i smanjen rizik od nesreća	Indikator (uticaja)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027)
	Broj domaćinstava obuhvaćen organizovanim odvozom otpada	550	600
	Udio reciklaže otpada u ukupno prikupljenom otpadu, %	0	50
	Broj incidenata i akcidenata izazvanih sa MES i NUS	0	0

¹⁰ * Označava indirektnu ili direktnu vezu sa indikatorima održivog razvoja (SDG).

3. PRIORITETI I MJERE SA INDIKATORIMA

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći uticaj na razvoj, odnosno ostvarenje strateških indikatora. Definisani prioriteti su grupisani pod relevantnim strateškim ciljevima (Tabela 22).

Tabela 22. Prioriteti grupisani po strateškim ciljevima

Strateški cilj 1: Održiva privreda bazirana na investicijama	<ul style="list-style-type: none"> •Prioritet 1.1.: Privlačenje investicija i povećanje zaposlenosti
Strateški cilj 2: Unaprijeđen kvalitet života i društvenog sadržaja	<ul style="list-style-type: none"> •Prioritet 2.1: Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici •Prioritet 2.2.: Izgradnja javne infrastrukture i unapređenje javnih usluga
Strateški cilj 3: Zaštićen okoliš i smanjen rizik od nesreća	<ul style="list-style-type: none"> •Prioritet 3.1: Zaštita prirode, tla, vode, zraka i održivo korištenje resursa •Prioritet 3.2: Prevencija rizika od nesreća i povećanje opće sigurnosti građana i imovine

Pregled prioriteta i pripadajućih mjera sa indikatorima

Prioriteti za strateški cilj 1, uključujući pripadajuće mjere, prikazani su u Tabeli 23. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 23. Prioriteti za strateški cilj 1 sa pripadajućim mjerama

STRATEŠKI CILJ 1	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg) rezultata	Polazna Vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 1.1: PRIVLAČENJE INVESTICIJA I POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI		Broj registrovanih samostalnih polj. proizvođača	11	21
		Broj zaposlenih ¹¹	127	210
		Broj novih investicija	0	5
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
1.1.1. DONOŠENJE SETA MJERA ZA UNAPRIJEĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA I AKTIVNOSTI POSLOVNIH SUBJEKATA				
1.1.2. PROMOCIJA, MATERIJALNA I STRUČNA PODRŠKA RAZVOJU POLJOPRIVREDE I TURIZMA				

¹¹ Veza sa SDG -8.1. Uključuje i zaposlene u poljoprivredi.

Prioriteti za strateški cilj 2, sa pripadajućim mjerama prikazani su u Tabeli 24. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 24. Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim mjerama

STRATEŠKI CILJ 2	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg) rezultata	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 2.1: POBOLJŠANJE ZDRAVLJA I SOCIJALNE ZAŠTITE GRAĐANA I KVALITETA DRUŠTVENIH DJELATNOSTI U ZAJEDNICI		Broj stanovnika na 1 ljekara	616	500
		Broj oblika socijalne zaštite	8	10
		Broj učenika koji upisuju VŠU (fakultete i dr.) ¹² , godišnje	50	65
		Broj posjetilaca kulturnih manifestacija, godišnje	14000	20000
		Broj korisnika Sportske dvorane, godišnje	0	500
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
2.1.1 PODIZANJE OBIMA SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITA STANOVNIŠTVA I PODRŠKA RANJIVIM KATEGORIJAMA				
2.1.2 PODRŠKA PODIZANJU KVALITETA OBRAZOVANJA, SPORTA I KULTURE I DRUGIH DRUŠTVENIH SADRŽAJA				
PRIORITET 2.2. IZGRADNJA JAVNE INFRASTRUKTURE I UNAPREĐENJE JAVNIH USLUGA		Broj domaćinstava u općini koji nemaju snabdijevanje el. energijom	39	0
		Gubici vode u transportnom sistemu, %	50	30
		Broj stanovnika u općini bez priključka na kanalizacionu mrežu - procjena	1500	750
		Stepen zadovoljstva građana uslugama javne uprave, %	95	>95
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
2.2.1 IZGRADNJA I REKONSTRUKCIJA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE				
2.2.2 UVOĐENJE NOVIH JAVNIH USLUGA I ELEKTRONSKE UPRAVE				

¹² Veza sa SDG -4.1

Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim mjerama prikazani su u Tabeli 25. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 25. Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim mjerama

STRATEŠKI CILJ 3	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg) rezultata	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 3.1: ZAŠTITA PRIRODE, TLA, VODE, ZRAKA I ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA	Broj ažurnih općinskih prostorno-planskih dokumenata (urbanistički, regulacioni i dr.)	0	2	
	Udio neprečišćenih otpadnih voda u ukupnoj količini otpadnih voda, %	100	50	
	Zapremina otpada koji se odlaže godišnje m ³	400	300	
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
3.1.1 IZRADA PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE I ZAŠTITA TLA, VODE, VAZDUHA I RAZNOLIKOSTI				
3.1.2 ODRŽIVO RJEŠENJE PRIKUPLJANJA, RECIKLAŽE I ODLAGANJA OTPADA I EFIKASNO KORIŠTENJE ENERGIJE				
PRIORITET 3.2. PREVENCIJA RIZIKA OD NESREĆA I POVEĆANJE OPĆE SIGURNOSTI GRAĐANA I IMOVINE	Broj aktivnih klizišta	13	5	
	Površina ugrožena poplavama, ha	90	10	
	Broj požara/godišnje	2	1	
	Rasvjetljenost krivičnih djela, %	100	100	
	Sumnjive i kontaminirane površine sa MES i NUS, km ²	13,16	10	
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
3.2.1 PLANSKA ZAŠTITA OD POPLAVA, POŽARA, MINA I DRUGIH NESREĆA				

4. KLJUČNI STRATEŠKI PROJEKTI

Radna grupa za izradu Strategije razvoja **općine Foča** za period 2020-2027. godine je identifikovala ključne strateške projekte. Ovi strateški projekti predstavljaju intervencije od najvećeg značaja za Općinu i imaju višestruki efekat na razvoj općine Foča.

U okviru **strateškog cilja 1**, tj. Održiva privreda bazirana na investicijama u Općini, identifikovani su prioriteti djelovanja koji se odnose na razvoj poljoprivrede, promocije i privlačenju investicija. Na bazi utvrđenih prioriteta djelovanja, ključni projekti su:

- ⇒ **Uspostavljanje i opremanje poslovne zone „Mlin“ (Faza 1)** - Projekat podrazumijeva prvu fazu rješavanja imovinsko-pravnih odnosa, izrade projektne dokumentacije i djelimičnog uređenja zone u cilju privlačenja investicija i povećanja zaposlenosti.
- ⇒ **Obezbjeđenje uslova za razvoj privrede (preduslovi otvaranje benzinske pumpe, edukacija i poboljšanje vještina mladih)** - Projekat podrazumijeva kupovinu zemljišta od privatnih vlasnika na adekvatnom lokalitetu za izgradnju benzinske pumpe, kao i sve administrativne radnje koje će omogućiti izgradnju iste.
- ⇒ **Mapiranje i unaprijeđenje turističkih potencijala i promocija općine kao turističke destinacije** - Kako je općina bogata predjelima pogodnim za razvoj turizma, dio aktivnosti u ovom projektu bit će usmjerene na mapiranje i promociju pripreme vodiča za destinacije (biciklizam i dr.), kao i certifikaciji turističkih vodiča. U okviru ovog projekta promovisaće se kulturno-historijski spomenici i raditi na uspostavljanju turističke signalizacije u Općini.
- ⇒ **Jačanje kapaciteta poljoprivredne proizvodnje i razvoj agroturizma** - Kroz projekat je potrebno implementirati aktivnosti na izgradnji i uređenju prodajno-promotivnog prostora za poljoprivredne proizvode i turističke usluge, zatim na jačanju perspektivnih proizvodnji u poljoprivredi posebno plasteničkoj proizvodnji, kao što su proizvodnja jagode i povrća sa naznakom na kvalitet kroz kooperantske veze zadruga i lokalnih poljoprivrednih proizvođača, jačanju rasadničarskih kapaciteta kroz uvođenje novih perspektivnih sorti za mikro-lokaciju Općine i jačanju proizvodnje mlijeka, peradarske proizvodnje za postojeće prerađivačke firme. Potrebno je istaći značaj razvoja agroturizma i u tom smislu promovisati ponudu domaćinstava koja pružaju usluge noćenja i boravka na njihovim imanjima.

U okviru **strateškog cilja 2**, tj. unapređenja kvaliteta života sveukupnim društvenim napretkom Općine, identifikovani su prioriteti djelovanja koji se odnose na unapređenje trenutnog stanja u oblastima zdravstva, socijalne zaštite, školstva, sporta i kulture, javnih usluga, te investicija u javnu infrastrukturu. Na bazi utvrđenih prioriteta djelovanja, ključni projekti su:

- ⇒ **Izgradnja zgrade socijalnog stanovanja.** Stambeno zbrinjavanje socijalno osjetljivih kategorija stanovništva posebno je značajno, u okviru ovog projekta potrebno je zajednički sa resornim ministarstvom raditi na izgradnji zgrade socijalnog stanovanja, kao i izradi projektne dokumentacije zgrade za mlade. Naime, izgradnjom zgrade planirano je da se izgradi 14 stanova za porodice u socijalnoj potrebi, što znači da bi broj od 9 stambeno zbrinutih porodica na ovaj način bio povećan na 23.

- ⇒ **Izgradnja zgrade za mlade bračne parove (Faza 1-projektne dokumentacija).** Potrebno je uraditi projektnu dokumentaciju zgrade namijenjene za mlade bračne parove, kako bi se dugoročno smanjio negativni trend odlaska mladih.
- ⇒ **Izgradnja sadržaja za djecu i mlade** - Ovaj projekat podrazumijeva uspostavljanje dječije igraone, zatim određene aktivnosti vezane za inkluziju određenih kategorija stanovništva i savjetovalište za mlade (savjetovalište u pogledu sprečavanja devijantnog ponašanja mladih, posebno u pogledu suzbijanja narkomanije i drugih oblika zavisnosti).
- ⇒ **Opremanje Doma zdravlja** - Ovim projektom planira se nabavka uređaja neophodnih za nesmetan rad (ultrazvučnog aparata, stomatološke stolice i drugih uređaja).
- ⇒ **Rekonstrukcija Doma kulture** - Zbog dotrajalosti neophodno je izvršiti adaptaciju objekta Doma kulture do kraja 2020. godine i stavljanje u funkciju istog čime bi se podigao kvalitet društvenog života svih kategorija stanovništva.
- ⇒ **Izgradnja sportske dvorane** - Izgradnjom sportske dvorane bit će omogućeno održavanje sportskih događaja, takmičenja i manifestacija u zatvorenom u svim vremenskim prilikama.
- ⇒ **Izgradnja gravitacionog vodovoda Stolac** - Potrebno je omogućiti izgradnju gravitacionog vodovoda Stolac i na taj način osigurati kontinuirano snabdijevanje vodom, nezavisno od vremenskih prilika. Planira se da vodovod bude izgrađen do 2023. godine.
- ⇒ **Nastavak izgradnje kanalizacione infrastrukture** - Nastavkom izgradnje kanalizacione mreže, cilj je do 2027. godine izgraditi 35 % ukupne projektovane kanalizacione mreže.
- ⇒ **Obezbjedenje administrativnih i tehničkih preduslova za izgradnju novog mosta Ustikolina - Cvilin (Faza 1 - Izrada projektne dokumentacije)** - Cilj je obezbijediti svu neophodnu dokumentaciju za početak izgradnje mosta Ustikolina - Cvilin. To je značajno iz razloga što je, između ostalog, Cvilin tradicionalni poljoprivredni kraj koji će izgradnjom mosta, dobiti komunikaciju sa ostalim dijelovima Općine i kantona i omogućit će se prijevoz visokotonažnih vozila i upotreba svih mašina koje trenutno ne mogu prelaziti preko postojećeg mosta.
- ⇒ **Informatizacija rada službi, Općinskog vijeća i mjesnih zajednica kroz jačanje tehničkih i ljudskih kapaciteta** - U okviru ovog projekta neophodno je rad lokalnog organa uprave podići na viši nivo, u skladu sa razvojem novih informatičkih tehnologija, poboljšanjem usluga građanima i jačanjem ekološke svijesti. Potrebno je opremiti javnu upravu sa informatičkom opremom koja može odgovoriti na zahtjeve novog vremena u smislu transparentnosti, promocije, pojednostavljivanja i pojeftinjenja procedura i provedbe postupaka po službenoj dužnosti organa uprave. Takođe, planira se informatički opremiti sala Općine koja bi se koristila prvenstveno za održavanje sjednica Općinskog vijeća, ali i ostalih sastanaka i radionica, čime bi se značajno smanjio broj printanog materijala i omogućio efikasan rad. Kroz ovaj projekat, planira se unaprijediti rad mjesnih zajednica kroz njihovo umrežavanje.

Realizacijom gore identifikovanih ključnih projekata, treba da se postigne višestruki efekat i doprinos realizaciji strateškog cilja 2 i podigne kvalitet života sveukupnim društvenim napretkom Općine na značajno viši nivo, posebno socijalno ugoženih kategorija stanovništva Općine.

U okviru **strateškog cilja 3**, tj. unaprijeđenja zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima Općine, identifikovani su prioriteti djelovanja koji se odnose na zaštitu i

unapređenje stanja životne sredine, očuvanje prirodnih dobara i smanjenje rizika od nesreća. Na bazi utvrđenih prioriteta djelovanja, ključni projekti su:

- ⇒ **Izrada urbanističkog plana za naselje Ustikolina i Regucionog plana Modran** - Ovaj projekat se odnosi na izradu i provođenje prostorno-planske dokumentacije, skladno prostorno plansko planiranje i provođenje planova održivog razvoja, kao preduslova za kontinuirani rast i razvoj zajednice posebno u pogledu budućih infrastrukturnih projekata od posebnog značaja za Općinu.
- ⇒ **Poribljavanje rijeka Drine i Koline** - Ovom mjerom potrebno je zaštititi prirodne potencijale koji daju višestruke rezultate. Rijeka Drina je prepoznatljiva kao jedna od najljepših i najčistijih rijeka u regiji, a ovaj se kraj može nazvati i tradicionalno ribarskim krajem. Na strani toga je činjenica da u općini Foča egzistira udruženje ribolovaca koje broji oko 100 članova, što u odnosu na broj stanovnika u Općini nije zanemariv broj. Uzimajući u obzir navedeno, nastojeće se poribljavanjem i razvijanjem sportskog ribolova promovisati prirodna dobra, bioraznolikost i zaštita voda na ovom području.
- ⇒ **Uređenje svih izletišta i parkova na području Općine** - Trenutne lokacije na kojima postoje potencijali za uređenje i izgradnju posjećenih i prepoznatljivih izletišta se ne održavaju adekvatno, pa je neophodno usmjeriti određene aktivnosti na njihovo uređenje i zaštitu. Ovom mjerom podstaci će se upotreba prirodnih resursa i njihova zaštita što će uticati na unapređivanje stanja u oblasti zaštite okoline, sprječavanje ugrožavanja zdravlja ljudi kao i stvaranje boljih uslova života.
- ⇒ **Jačanje kapaciteta komunalnog preduzeća JKP „Ušće“ Ustikolina** - Ovim projektom između ostalog, planira se nabaviti vozilo za prevoz otpada čime će se unaprediti stanje komunalnih usluga za stanovnike općine Foča, poboljšati kvalitet života i unaprijediti instrumenti za zaštitu okoliša.
- ⇒ **Unapređenje aktivizma i podizanje svijesti zaštite okoliša** - Kroz organizovane edukacije ojačaću se kapaciteti mladih i omladinskih udruženja, a njihovim aktivnostima u zaštiti okoliša pružit će se podrška. Podizanje javne svijesti građana o neophodnosti selektiranja otpada, očuvanju prirodnog i historijskog nasljeđa je projekat kojim će biti obuhvaćeno promovisanje i akcije sakupljanja glomaznog otpada, te promocija i poticanje poboljšanja energetske učinkovitosti poslovnih subjekata i porodičnih kuća (utopljanje) kao i korištenje obnovljivih izvora energije. Takođe, kroz ovaj aktivizam nastojeće se animirati mladi u sanaciji divljih deponija u Općini.
- ⇒ **Unaprijeđenje sistema zaštite od poplava** - Ovaj projekat obuhvata izgradnju Parapetnog zida na lijevoj obali Drine i izgradnju obaloutvrde na rijekama Kolina i Kosovska rijeka.
- ⇒ **Uspostavljanje protivpožarne zaštite i vatrogastva** - Ovim projektom planira se do kraja 2024. godine završiti sa organizacijom i materijalno-tehničkim opremanjem PVJ.

Realizacijom gore identifikovanih ključnih projekata, treba da se postigne višestruki efekat i doprinos realizaciji strateškog cilja 3 i unaprijeđenju zaštite okoliša na dobrobit svih građana Općine.

Sinergetski, realizacija identifikovanih projekata će doprinijeti realizaciji **Vizije razvoja Općine Foča do 2027. godine**. Takođe ovi projekti mogu biti osnov za identifikaciju i realizaciju budućih projekata, koji će biti sastavni dio budućih akcionih planova.

5. PROVJERA MEĐUSOBNE USKLAĐENOSTI STRATEŠKIH DOKUMENATA

Važno je da Strategija razvoja općine Foča 2020-2027. godine ima usklađenost sa strateškim dokumentima viših nivoa vlasti (uključujući i SDG¹³ okvir za BiH).

Strategijom razvoja općine Foča 2020-2027. godine, prepoznati su inkorporirani okvirni pravci definisanih nacrtom dokumenta Okvir održivih ciljeva za BiH (SDG okvir).

- ⇒ Pravac SDG - "Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom" prožima se kroz sva tri (3) strateška cilja, dok akcelerator 1. ovog pravca "Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor" je posebno naglašen u okviru Prioriteta 2.2 i mjere 2.2.2 vezan za „Unapređenje javnih usluga“, te u mjeri 3.2.1 "Planska zaštita od poplava, požara, mina i drugih nesreća“.
- ⇒ Usklađenost SDG pravca -"Pametni rast" se ogleda posebno u okviru strateškog cilja 1 i strateškog cilja 3 Strategije razvoja općine. Akcelerator 1 ovog pravca "Jačanje povoljnog okruženja za poduzetništvo i inovacije za proizvodnju dobara visoke dodane vrijednosti za izvoz" i Akcelerator 2 "Povećanje investicija u infrastrukturu" se vežu za mjeru Strategije 1.2.1 i 1.2.2 koja se odnosi na podršku razvoju poljoprivrede, turizma i privlačenje investicija. Akcelerator 3 "Unapređenje pristupa i kvalitete obrazovanja i obuke" ogleda se u mjeri 2.1.2 koja se odnosi na društvene djelatnosti, a Akcelerator 4 "Zeleni rast i čista energija", te Akcelerator 5 "Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem" je reflektovan kroz mjere Strategije 3.1.2 "Održivo upravljanje otpadom i efikasno korištenje energije" i 3.1.1 "Izrada prostorno planske dokumentacije i zaštita tla, vode, vazduha i raznolikosti“.
- ⇒ U okviru SDG pravca "Društva jednakih mogućnosti" svih pet pripadajućih akceleratora ovog pravca je inkorporirano i usklađeno na nivou strateškog cilja 2 Strategije razvoja općine Foča 2020-2027. godine.

Pregled usklađenosti strateškog dokumenta sa **Okvirom za ciljeve održivog razvoja u BiH – SDG okvirom**: 1) Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, 2) Pametan rast, te 3) Socijalna uključenost - društvo jednakih mogućnosti, prikazan je u donjoj tabeli:

Strateški dokument višeg nivoa	Vezani strateški cilj, prioritet i/ili mjera iz strategije razvoja
OKVIR ZA CILJEVE ODRŽIVOG RAZVOJA U BIH – SDG OKVIR	
Razvojni pravac: "Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom" Akcelerator 1.1 "Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor"	Strateški cilj 2: Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja Prioritet 2.2.: Izgradnja javne infrastrukture i unapređenje javnih usluga , usklađenost na opštem nivou.
Razvojni pravac: "Pametan rast" Akcelerator 2.1 "Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije" Akcelerator 2.2 "Povećanje investicija u infrastrukturu" Akcelerator 2.3 „Unapređenje pristupa i kvalitete obrazovanja i nauke“	Strateški cilj 1: Održiva privreda bazirana na investicijama Prioritet 1.1.: Privlačenje investicija i povećanje zaposlenosti, usklađenost na opštem nivou. Strateški cilj 2: Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja Prioritet 2.1.: Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici , usklađenost na

¹³ Ciljevi održivog razvoja (SDG) predstavljaju transformativni plan za stvaranje bolje i održive budućnosti za cijeli svijet. Oni se bave globalnim izazovima sa kojima se cijeli svijet suočava, uključujući siromaštvo, nejednakost, klimatske promjene, degradaciju okoliša, prosperitet, mir i pravdu. (SDG okvir za BiH, decembar 2019.) Radni materijal SDG okvira za BiH.

<p>Akcelerator 2.5 "Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem"</p>	<p>opštem nivou. Prioritet 2.2.: Izgradnja javne infrastrukture i unapređenje javnih usluga, usklađenost na opštem nivou.</p> <p>Strateški cilj 3: Zaštita okoliša i smanjen rizik od nesreća Prioritet 3.1: Zaštita prirode, tla, vode, zraka i održivo korištenje resursa, usklađenost na opštem nivou. Prioritet 3.2: Prevencija rizika od nesreća i povećanje opće sigurnosti građana i imovine, usklađenost na opštem nivou.</p>
<p>Razvojni pravac: "Socijalna uključenost – društvo jednakih mogućnosti"</p> <p>Akcelerator 3.1 Unapređenje politike socijalne zaštite Akcelerator 3.2 Aktivacija i zapošljavanje ranjivih kategorija Akcelerator 3.3 Efikasna zdravstvena zaštita za sve Akcelerator 3.4 Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema</p>	<p>Strateški cilj 2: Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja Prioritet 2.1.: Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici, usklađenost na opštem nivou. Prioritet 2.2.: Izgradnja javne infrastrukture i unapređenje javnih usluga, usklađenost na opštem nivou.</p>

Strategija je usklađena sa ključnim strateškim dokumentima u Bosni i Hercegovini, Federaciji BiH i Bosansko-podrinjskom kantonu:

Strateški dokument višeg nivoa	Vezani strateški cilj, prioritet i/ili mjera iz strategije razvoja
STRATEŠKI PLAN RURALNOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE (2018-2021) - Okvirni dokument	
<p>STRATEŠKI CILJ 1: Osiguranje stabilnosti dohotka i izjednačavanje uslova poslovanja sa okruženjem</p> <p>STRATEŠKI CILJ 5: Poboljšanje kvaliteta života u ruralnim područjima kroz ostvarivanje novih izvora prihoda i unaprjeđenje fizičke infrastrukture, društvene uključenosti i dostupnosti javnih usluga</p>	<p>Strateški cilj 1: Održiva privreda bazirana na investicijama Prioritet 1.1.: Privlačenje investicija i povećanje zaposlenosti, usklađenost na opštem nivou.</p> <p>Strateški cilj 2: Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja Prioritet 2.1.: Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici, usklađenost na opštem nivou. Prioritet 2.2.: Izgradnja javne infrastrukture i unapređenje javnih usluga, usklađenost na opštem nivou.</p>
OKVIRNA STRATEGIJA PROMETA BOSNE I HERCEGOVINE (2015.-2030.)	
<p>STRATEŠKI CILJ: Zadovoljiti potrebe u smislu održavanja, poboljšanja i razvoja prometne infrastrukture</p>	<p>Strateški cilj 2: Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja Prioritet 2.2.: Izgradnja javne infrastrukture i unapređenje javnih usluga, usklađenost na opštem nivou.</p>
STRATEGIJA¹⁴ RAZVOJA FEDERACIJE BIH 2021-2027. GODINE (NACRT)	

¹⁴ U toku je izrada Strategije razvoja Federacije BiH za period 2021.-2027. godina.
<https://www.fzpr.gov.ba/bs/docs/48/25/strategija-razvoja>

<p>Okvirni ciljevi: (1) Ubrzan ekonomski razvoj (2) Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj (3) Resursno efikasan i održiv razvoj (4) Efikasan, transparentan i odgovoran javni sektor</p>	<p>Strateški cilj 1: Održiva privreda bazirana na investicijama Prioritet 1.1.: Privlačenje investicija i povećanje zaposlenosti, usklađenost na opštem nivou.</p> <p>Strateški cilj 2: Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja Prioritet 2.1.: Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici, usklađenost na opštem nivou. Prioritet 2.2.: Izgradnja javne infrastrukture i unaprjeđenje javnih usluga, usklađenost na opštem nivou.</p> <p>Strateški cilj 3: Zaštita okoliša i smanjen rizik od nesreća Prioritet 3.1: Zaštita prirode, tla, vode, zraka i održivo korištenje resursa, usklađenost na opštem nivou. Prioritet 3.2: Prevencija rizika od nesreća i povećanje opće sigurnosti građana i imovine, usklađenost na opštem nivou..</p>
<p>STRATEGIJA RAZVOJA BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA¹⁵ 2016-2020. GODINE</p>	
<p>STRATEŠKI CILJ 1: Uspostaviti pogodno privredno okruženje i dinamičnu privredu, zasnovanu na prirodnim resursima i poslovnoj tradiciji STRATEŠKI CILJ 2: Učiniti BPK Goražde mjestom kvalitetnog življenja STRATEŠKI CILJ 3: Osigurati održivo upravljanje okolišem i jačati infrastrukturne kapacitete BPK-a Goražda STRATEŠKI CILJ 4: Razviti kvalitetnu i efikasnu javnu upravu u službi građana BPK Goražde</p>	<p>Strateški cilj 1: Održiva privreda bazirana na investicijama Prioritet 1.1.: Privlačenje investicija i povećanje zaposlenosti, usklađenost na opštem nivou, prenesenim i usklađenim aktivnostima.</p> <p>Strateški cilj 2: Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja Prioritet 2.1.: Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici, usklađenost na opštem nivou, prenesenim i usklađenim aktivnostima. Prioritet 2.2.: Izgradnja javne infrastrukture i unaprjeđenje javnih usluga, usklađenost na opštem nivou, prenesenim i usklađenim aktivnostima.</p> <p>Strateški cilj 3: Zaštita okoliša i smanjen rizik od nesreća Prioritet 3.1: Zaštita prirode, tla, vode, zraka i održivo korištenje resursa, usklađenost na opštem nivou, prenesenim i usklađenim aktivnostima. Prioritet 3.2: Prevencija rizika od nesreća i povećanje opće sigurnosti građana i imovine, usklađenost na opštem nivou, prenesenim i usklađenim aktivnostima.</p>

¹⁵ Izrada nove Strategije BPK-a pokrenuta, ali do finalizacije ovog dokumenta nije zvanično kompletirana ili usvojena.

Dodatne informacije za inicijative međuopćinske saradnje:

U **oblasti privrednog razvoja** postoje brojne mogućnosti za ostvarivanje međuopćinske saradnje na kojima će raditi općina Foča. Međuopćinska saradnja će se prije svega odvijati kroz zajedničke projekte u sljedećim sektorima, a kroz koje će se moći realizovati i projekti koji su identifikovani kroz programiranje:

- zajednička promocija turizma, stvaranje turističkih proizvoda, kao dio turističke ponude,
- zajednička promocija zdrave i organske poljoprivredne proizvodnje.

Realizacija projekata međuopćinske saradnje nastojat će se maksimalno iskoristiti kroz dostupne programe prekogranične saradnje (IPA projekti), kao što je iznad rečeno te kroz bilateralnu saradnju, posebno sa Gradom Goražde, opštinom Foča (RS) i drugim susjednim općinama.

U **oblasti društvenog razvoja** postoje brojne mogućnosti za ostvarivanje međuopćinske saradnje u realizaciji različitih zajedničkih projekata i to prvenstveno sa susjednim općinama, kao i putem prekogranične saradnje sa općinama u susjednim državama. Ova će se saradnja najviše manifestovati i kroz sljedeće zajedničke projekte i inicijative:

- projekti razvoja i promocije tradicionalnih i drugih kulturnih sadržaja na ovim područjima.

U **oblasti zaštite okoliša Općina Foča** planira ostvariti saradnju sa susjednim općinama i Gradom Goražde po pitanju očuvanja vodotoka, zaštite vazduha i odlaganja komunalnog otpada (što je u toku) i dr. inicijative međuopćinske saradnje će se provoditi na planu protivpožarne zaštite i zaštite od elementarnih nepogoda i drugih nesreća, te prekograničnih projekata u cilju razvoja infrastrukture zaštite okoliša.

6. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Redni broj i oznaka	Struktura finans. (%)*	Ukupno (KM)	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
1. S.C.: ODRŽIVA PRIVREDA BAZIRANA NA INVESTICIJAMA	10.7	500.000,00	45.000,00	455.000,00	
1.1.P: Privlačenje investicija i povećanje zaposlenosti	10.7	500.000,00	45.000,00	455.000,00	
1.1.1 M: DONOŠENJE SETA MJERA ZA UNAPRJEĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA I AKTIVNOSTI POSLOVNIH SUBJEKATA	5.4	250.000,00	20.000	230.000	
1.1.1.1 Uspostavljanje i opremanje poslovne zone „Mlin“ (Faza 1)	2.1	100.000,00	0,00	100.000,00	FMROP; Min. privrede BPK Goražde
1.1.1.2 Obezbjedenje uslova za razvoj privrede	2.6	120.000,00	20.000,00	100.000,00	Vlada FBiH, Vlada BPK
1.1.2 M: PROMOCIJA, MATERIJALNA I STRUČNA PODRŠKA RAZVOJU POLJOPRIVREDE I TURIZMA	5.4	250.000,00	25.000	225.000,00	
1.1.2.1 Mapiranje i unaprijeđenje turističkih potencijala i promocija općine kao turističke destinacije	1.0	45.000,00	10.000,00	35.000,00	Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Fond za zaštitu okoliša F BiH
1.1.2.2 Jačanje kapaciteta poljoprivredne proizvodnje i razvoj agroturizma	3.2	150.000,00	15.000,00	135.000,00	Federalno min. vodoprivrede, poljoprivrede i šumarstva, Federalno min. raseljenih osoba i izbjeglica
2. S.C.: UNAPRJEĐENJE KVALITETA ŽIVOTA I DRUŠTVENOG SADRŽAJA	62.7	2.930.000,00	112.000,00	2.818.000,00	
2.1P: Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici	0.0	2.110.000,00	52.000,00	2.058.000,00	
2.1.1 M: PODIZANJE OBIMA SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE STANOVNIŠTVA I PODRŠKA RANJIVIM KATEGORIJAMA	24.6	1.150.000,00	42.000,00	1.108.000,00	
2.1.1.1 Zgrada socijalnog stanovanja i projektna dokum. zgrade za mlade	21.6	1.007.000,00	32.000,00	975.000,00	Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica
2.1.1.2 Projektna dokumentacija zgrade za mlade	0.4	20.000,00	10.000,00	10.000,00	Vlada FBiH
2.1.1.3 Izgradnja sadržaja za djecu i mlade	1.1	50.000,00	0,00	50.000,00	Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica
2.1.1.4 Opremanje Doma	1.1	50.000,00	0,00	50.000,00	HELP, CARITAS, UNDP

<i>zdravlja</i>					
2.1.2 M: PODRŠKA PODIZANJU KVALITETA OBRAZOVANJA, SPORTA I KULTURE I DRUGIH DRUŠTVENIH SADRŽAJA	20.6	960.000,00	10.000,00	950,000	
2.1.2.1 <i>Rekonstrukcija Doma kulture</i>	0.9	40.000,00	0,00	40.000,00	UNDP
2.1.2.2 <i>Izgradnja sportske dvorane</i>	19.3	900.000,00	0,00	900.000,00	Ministarstvo kulture i sporta F BiH, Ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica F BiH, Japanska ambasada
2.2.P: Izgradnja javne infrastrukture i unapređenje javnih usluga	0.0	820.000,00	60.000,00	760.000,00	
2.2.1 M: Izgradnja i rekonstrukcija komunalne infrastrukture	15.6	730.000,00	10,000	720.000,00	
2.2.1.1 <i>Izgradnja gravitacionog vodovoda Stolac</i>	5.9	250.000,00	0,00	250.000,00	IFAD, Fond za zaštitu okoliša F BiH, Ministarstvo za urbanizam BPK, Ministarstvo za privredu BPK
2.2.1.2 <i>Nastavak izgradnje kanalizacione mreže</i>	4.0	200.000,00	0,00	200.000,00	IFAD, Fond za zaštitu okoliša F BiH, Ministarstvo za urbanizam BPK, Ministarstvo za privredu BPK
2.2.1.3 <i>Izgradnja lokalne putne infrastrukture</i>	4.0	200.000,00	0,00	200.000,00	Ministarstvo za urbanizam BPK, Ministarstvo za privredu BPK
2.1.1.4 <i>Obezbjedenje administrativnih i tehničkih preduslova za Izgradnju novog mosta Ustikolina - Cvilin (Faza 1-Izrada projektne dokumentacije)</i>	1.1	50.000,00	0,00	50.000,00	Vlada Kantona Sarajevo, Ministarstvo prometa i komunikacija F BiH
2.2.2 M: UVOĐENJE NOVIH JAVNIH USLUGA I ELEKTRONSKE UPRAVE	1.9	90.000,00	50.000,00	40.000,00	
2.2.2.1 <i>Informatizacija službi i Općinskog vijeća i MZ kroz jačanje tehničkih i ljudskih kapaciteta do transparentnih i pojednostavljenih procedura za sve građane</i>	1.7	80.000,00	50.000,00	30.000,00	UNDP, USAID, SIDA
3. S.C.: ZAŠTIĆEN OKOLIŠ I SMANJEN RIZIK OD NESREĆA	26.6	1.240.000,00	38.000,00	1.202.000,00	
3.1 P: ZAŠTITA PRIRODE, TLA, VODE, ZRAKA I ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA	0.0	290.000,00	18.000,00	272.000,00	
3.1.1 M: IZRADA PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE I ZAŠTITA TLA, VODE, VAZDUHA I RAZNOLIKOSTI	2.1	100.000,00	10.000,00	90.000,00	

3.1.1.1 Izrada urbanističkog plana za naselje Ustikolina i Regulacionog plana Modran	1.0	44.500,00	10.000,00	34.500,00	Ministarstvo za privredu BPK, Ministarstvo prostornog uređenja F BiH
3.1.1.2 Poribljavanje rijeka Drine i Koline	0.2	10.000,00	0,00	10.000,00	Svjetska banka
3.1.1.3 Uređenje svih izletišta i parkova na području općine	0.6	30.000,00	0,00	30.000,00	Ministarstvo za urbanizam BPK, Ministarstvo za okoliš F BiH
3.1.2 M: ODRŽIVO RJEŠENJE PRIKUPLJANJA, RECIKLAŽE I ODLAGANJA OTPADA I EFIKASNO KORIŠTENJE ENERGIJE	4.1	190.000,00	8.000,00	182.000,00	
3.1.2.1 Jačanje kapaciteta komunalnog preduzeća JKP "Ušće" d.o.o.	2.1	100.000,00	0,00	100.000,00	Fond za zaštitu okoliša F BiH, Ministarstvo okoliša i turizma F BiH, USAID, UNDP
3.1.2.2 Unapređenje aktivizma i podizanje svijesti zaštite okoliša	1.5	70.000,00	0,00	70.000,00	Ministarstvo za privredu BPK, Ministarstvo za okoliš F BiH, Ministarstvo za urbanizam BPK
3.2 P: Prevencija rizika od nesreća i povećanje opće sigurnosti građana i imovine	20.3	950.000,00	20.000,00	930.000,00	
3.2.1 M: PLANSKA ZAŠTITA OD POPLAVA, POŽARA, MINA I DRUGIH NESREĆA	20.3	950.000,00	20,000	930,000	
3.2.1.1 Unaprijeđenje sistema zaštite od poplava (Izgradnja parapetnog zida, obaloutvrda na rijeci Kolina)	19.3	900.000,00	0,00	900.000,00	Agencija za vodno područje rijeke Save, Ministarstvo za privredu BPK, Svjetska banka
3.2.1.2 Uspostavljanje protivpožarne zaštite i vatrogastva	1.1	50.000,00	20.000,00	30.000,00	Općina Centar, Općina Novi Grad, Općina Novo Sarajevo, Ministarstvo za urbanizam BPK, Federalna uprava za Civilnu zaštitu
Ukupno iz strateškog dokumenta**	100%	4.670.000,00	195.000,00	4.475.500,00	
PREGLED PO IZVORIMA					
Budžetska sredstva, KM	Kreditna sredstva, KM		Sredstva EU, KM	Ostale donacije, KM	
195.000	0		550.000	3.925.000	
4%	0%		12%	84%	

* Struktura učešća finansiranja (u %) prioriteta i strateških ciljeva u ukupnom iznosu finansiranja strateškog dokumenta.

** Struktura finansiranja po izvorima finansiranja.

7. OKVIR ZA PROVOĐENJE, PRAĆENJE, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGIJE RAZVOJA

Tabela 26. Pregled aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja jedinice lokalne samouprave (JLS)

Osnovne aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja	
Aktivnosti ^(*)	Nadležnost (ko?)
Priprema/ažuriranje Kalendara aktivnosti Jedinice za upravljanje razvojnim aktivnostima (JURA ^{***})	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika Učesnici procesa: Ostali službenici Službe za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika
Priprema mehanizama i alata za praćenje i izvještavanje o ostvarenju strategije razvoja (uključujući lokalizirane ciljeve održivog razvoja BiH)	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika Učesnici procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika; Kolegij načelnika JLS
Definisanje prioriternih projekata/aktivnosti na osnovu strateško - programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika (**) zajedno sa Kabinetom načelnika Učesnici u procesu: Rukovodioci nadležnih službi JLS; Kolegij načelnika JLS; Ostali službenici Službe za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika
Priprema trogodišnjih i godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz strategije razvoja i vezane redovne aktivnosti	Nosilac procesa: Rukovodioci nadležnih službi JLS Učesnici procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika
Izrada Trogodišnjeg i Godišnjeg plana rada JLS (<u>za narednu godinu</u>)	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika zajedno sa Kabinetom načelnika Učesnici procesa: Kolegij načelnika JLS
Uključivanje ključnih strateških projekata i aktivnosti u plan Budžeta (<u>za narednu godinu</u>)	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za privredu, finansije, opću upravu, društvene djelatnosti i BIZ, Učesnici procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika; Kolegij načelnika JLS
Usklađivanje godišnjih planova rada službi/odjeljenja i Godišnjeg plana rada JLS sa usvojenim Budžetom (<u>za narednu godinu</u>)	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika zajedno sa Kabinetom načelnika Učesnici procesa: Rukovodioci nadležnih službi; Kolegij načelnika JLS
Usvajanje Godišnjeg plana rada JLS (<u>za narednu godinu</u>)	Nosilac procesa: Načelnik JLS Učesnici procesa: Općinsko vijeće
Razrada projekata iz Godišnjeg plana rada JLS	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika Učesnici procesa: Ostali službenici Službe za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika, Nadležne službe
Praćenje i privlačenje eksternih izvora finansiranja projekata	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika Učesnici procesa: Nadležne službe; Ostali službenici Službe za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika
Praćenje provođenja Godišnjeg plana rada JLS i ostvarenja strateških ciljeva	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika Učesnici procesa: Ostali službenici Službe za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika; Šefovi službi
Izrada godišnjih izvještaja o radu	Nosilac procesa: Rukovodioci službi

službi/odjeljenja	Učesnici procesa: Kolegij načelnika JLS; Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika; Ostali službenici Službe za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika
Uključivanje javnosti/ Partnerske grupe u praćenje provođenja strategije razvoja ^(**)	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika Učesnici procesa: Ostali službenici Službe za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika; Partnerska grupa/Razvojni tim
Priprema i razmatranje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika Učesnici procesa: Ostali službenici Službe za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika; Rukovodioci službi
Priprema i razmatranje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika zajedno sa kabinetom načelnika Učesnici procesa: Rukovodioci službi; Kolegij načelnika JLS
Usvajanje i objavljivanje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac Inicijator i vlasnik procesa: Načelnik JLS Učesnici procesa: Općinsko vijeće
Usvajanje i objavljivanje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik JLS Učesnici procesa: Općinsko vijeće
Ostale važne aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Uspostavljanje i unaprijeđenje međuopćinske/međuopštinske saradnje ▪ Pokretanje procesa evaluacije strategije razvoja 	Nosilac procesa: Pomoćnik Općinskog načelnika za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika Učesnici procesa: Ostali službenici Službe za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika

Napomene:

(*) Odnosi se na procesne aktivnosti koje su usklađene sa relevantnim regulatornim okvirima oba entiteta u BiH uključujući propise o budžetima, kao i internim regulatornim okvirom JLS, tamo gdje je uspostavljen.

(**) Partnerska grupa se uključuje jednom do dva puta godišnje u praćenje provođenja strategije razvoja.

(***) **JURA je jedinica za upravljanje razvojem općine Foča, Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika kao organizacioni dio općinske uprave kojoj su dodijeljene nadležnosti u oblasti upravljanja razvojem.**

8. PRILOZI

8.1 Sažeti pregled strategije razvoja

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
1. Strateški cilj	ODRŽIVA PRIVREDA BAZIRANA NA INVESTICIJAMA	Indikatori	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Prosječna neto plata, KM	856	1150
		Broj pravnih lica (aktivni poslovni subjekti)	32	50
		Broj registrovanih obrta	37	57
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		45.000	455.000	500.000
1.1. Prioritet	Privlačenje investicija i povećanje zaposlenosti	Indikatori	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj registrovanih samostalnih polj. proizvođača	11	21
		Broj zaposlenih ¹⁶	127	210
		Broj novih investicija	0	5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		45.000	455.000	500.000
1.1.1. Mjera	DONOŠENJE SETA MJERA ZA UNAPRIJEĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA I AKTIVNOSTI POSLOVNIH SUBJEKATA	Indikatori	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj funkcionalnih industrijskih zona	0	1
		Broj „greenfield“ investicija	0	2
		Broj zaposlenih u poslovnoj zoni	7	37
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		20,000	230,000	250,000
1.1.2. Mjera	PROMOCIJA, MATERIJALNA I STRUČNA PODRŠKA RAZVOJU POLJOPRIVREDE I	Indikatori	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**

TURIZMA

Broj novih turističkih manifestacija i proizvoda u ponudi, sezona	0	3
Površina novih zasada jagode u ha	2	15
Broj sušnica za voće	7	27
Broj proizvedenog sadnog materijala u komadima	15000	300000
Ostvarena proizvodnja svježeg sirovog kravljeg i kozijeg mlijeka, /dan	300	5000
Broj zaposlenih u poljoprivrednom sektoru	15	65
Broj aktivnih zadruga sa kooperantima	1	2
Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
25,000	225,000	250,000

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
2. Strateški cilj	UNAPRIJEĐENJE KVALITETA ŽIVOTA I DRUŠTVENOG SADRŽAJA	Indikatori	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Prirodni priraštaj stanovništva	-6	0
		Broj tradicionalnih kulturnih manifestacija	3	5
		Udio broja stanovnika koji ima pristup kontrolisanoj vodi za piće, %	78	85
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		112,000	2,818,000	2,930,000
2.1. Prioritet	Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici	Indikatori	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj stanovnika na 1 ljekara	616	500
		Broj oblika socijalne zaštite	8	10
		Broj učenika koji upisuju VŠU (fakultete i dr.) ¹⁷ , godišnje	50	65
		Broj posjetilaca kulturnih manifestacija, godišnje	14000	20000
		Broj korisnika Sportske dvorane, godišnje	0	500
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		52,000	2,058,000	2,110,000
2.1.1. Mjera	PODIZANJE OBIMA SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITA STANOVNIŠTVA I PODRŠKA RANJIVIM KATEGORIJAMA	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj djece korisnika igraonica, godišnje	0	20
		Broj korisnika savjetovališta za mlade, godišnje	0	30
		Broj mladih porodica kojima je	0	15

¹⁷ Visokoškolske ustanove (VŠU).

		riješeno stambeno pitanje		
		Broj novih dijagnostičkih uređaja	0	7
		Broj novih usluga Doma zdravlja	0	3
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		42,000	1,108,000	1,150,000
2.1.2. Mjera	PODRŠKA PODIZANJU KVALITETA OBRAZOVANJA, SPORTA I KULTURE I DRUGIH DRUŠTVENIH SADRŽAJA	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj kulturno- zabavnih događaja, godišnje	3	12
		Broj organizovanih sportskih događaja u sportskoj dvorani, godišnje	0	10
		Broj uređenih školskih dvorišta	0	2
		Broj žena aktivnih članova udruženja koji učestvuju u organizaciji kulturnih događaja	10	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10,000	950,000	960,000
2.2. Prioritet	Izgradnja javne infrastrukture i unapređenje javnih usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj domaćinstava u općini koji nemaju snabdijevanje el. energijom	39	15
		Gubici vode u transportnom sistemu, %	50	30
		Broj stanovnika u općini bez priključka na kanalizacionu mrežu - procjena	1500	750
		Stepen zadovoljstva građana uslugama javne uprave, %	95	>95
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		60,000	760,000	820,000
2.2.1. Mjera	Izgradnja i rekonstrukcija komunalne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Troškovi električne energije koja se	3000	0

		koristi za pumpu koja je neophodna za distribuciju vode do potrošača , mjesečno KM		
		Stepen izgrađenosti kanalizacione infrastrukture, %	5	40
		Stepen izgrađenosti putne lokalne infrastrukture, %	30	70
		Stepen kompletnosti dokumentacije za početak izgradnje mosta, %	30	100
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10,000	720,000	730,000
2.2.2. Mjera	UVOĐENJE NOVIH JAVNIH USLUGA I ELEKTRONSKE UPRAVE	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj savremenih računara u općinskoj upravi	3	28
		Broj multimedijalnih sala u općini	0	1
		Broj prostorija za rad mjesnih zajednica	2	3
		Broj dostupnih elektronskih obrazaca za zahtjeve u općinskoj upravi	0	70
		Broj projekata /inicijativa implementiranih od strane savjeta MZ, godišnje	0	3
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		50,000	40,000	90,000

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
3. Strateški cilj	ZAŠTIĆEN OKOLIŠ I SMANJEN RIZIK OD NESREĆA	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj domaćinstava obuhvaćen organizovanim odvozom otpada	550	600
		Udio reciklaže otpada u ukupno prikupljenom otpadu, %	0	50
		Broj incidenata i akcidenata izazvanih sa MES i NUS	0	0
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		38,000	1,202,000	1,240,000
3.1. Prioritet	Zaštita prirode, tla, vode, zraka i održivo korištenje resursa	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj ažurnih općinskih prostorno-planskih dokumenata (urbanistički, regulacioni i dr.)	0	2
		Udio neprečišćenih otpadnih voda u ukupnoj količini otpadnih voda, %	100	50
		Zapremina otpada koji se odlaže, m ³	400	300
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		18,000	272,000	290,000
3.1.1. Mjera	IZRADA PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE I ZAŠTITA TLA, VODE, VAZDUHA I RAZNOLIKOSTI	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj naselja sa zaštićenim prostorom	0	2
		Broj poribljenih vodotoka	0	2
		Broj uređenih izletišta u prirodi	1	6
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10,000	90,000	100,000
3.1.2. Mjera	ODRŽIVO RJEŠENJE PRIKUPLJANJA, RECIKLAŽE I ODLAGANJA OTPADA I EFIKASNO KORIŠTENJE ENERGIJE	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

	Broj zaposlenih u JKP „Ušće“ d.o.o. Ustikolina	5	8
	Broj vozila JKP za odvoz otpada	1	2
	Broj mladih uključenih u javne kampanje selektivnog prikupljanja otpada	10	50
	Najmanji broj kategorija po kojima se vrši selekcije otpada (papir, PVC, metal)	0	3
	Broj divljih deponija	8	0
	Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
	8,000	182,000	190,000

3.2. Prioritet	Prevenција rizika od nesreća i povećanje opće sigurnosti građana i imovine	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj aktivnih klizišta	13	5
		Površina ugrožena poplavama, ha	90	10
		Broj požara/godišnje	6	2
		Rasvjetljenost krivičnih djela, %	100	100
		Sumnjive i kontaminirane površine sa MES i NUS, km ²	13,16	10
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		20,000	930,000	950,000
3.2.1. Mjera	PLANSKA ZAŠTITA OD POPLAVA, POŽARA, MINA I DRUGIH NESREĆA	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Dužina izgrađenih vodozaštitnih objekata	590m (Kolina) i 72 m (K. rijeka), Parapetni zid (Drina)	1100m (Kolina), 220 m (K. rijeka), 300 m (Drina)
		Broj vatrogasaca	0	4
		Prosječna godišnja šteta od poplava i klizišta (2020-2027), KM	181.000 (2010-2018)	30.000
		Prosječna godišnja šteta od snježnih	22.000	5.000

	padavina (2020-2027), KM	(2010-2018)	
	Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
	20,000	930,000	950,000

8.2 Pregled mjera

STRATEŠKI CILJ 1	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg rezultata)	Početna vrijednost (2018)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 1.1. PRIVLAČENJE INVESTICIJA I POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI		Broj registrovanih samostalnih polj. proizvođača	11	21
		Broj zaposlenih ¹⁸	127	210
		Broj novih investicija	0	5

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA

1.1.1. DONOŠENJE SETA MJERA ZA UNAPRIJEĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA I AKTIVNOSTI POSLOVNIH SUBJEKATA

1.1.2. PROMOCIJA, MATERIJALNA I STRUČNA PODRŠKA RAZVOJU POLJOPRIVREDE I TURIZMA

Veza sa strateškim ciljem	1. Održiva privreda bazirana na investicijama		
Prioritet	1.1. Privlačenje investicija i povećanje zaposlenosti		
Naziv mjere	1.1.1. Donošenje seta mjera za unaprjeđenje poslovnog okruženja i aktivnosti poslovnih subjekata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U okviru ove mjere potrebno je unaprijediti postojeće poslovno okruženje općine, donijeti jasne odluke i rješenja koja će potencijalnim investitorima omogućiti gradnju poslovnih objekata i stimulaciju u pogledu povoljne cijene građevinskog zemljišta na postojećem prostoru, uključujući prostor neperspektivnog vojnog objekta, stimulativne komunalne takse i naknade kao i priključke na komunalnu infrastrukturu.</p> <p>Takođe, potrebno je donijeti set mjera koje će unaprijediti stanje u obrtništvu i povoljnije takse i naknade za određene vidove i djelatnosti obrta u općini.</p>		
Ključni strateški projekti	<ol style="list-style-type: none"> Uspostavljanje i opremanje poslovne zone „Mlin“ Obezbjedenje uslova za razvoja privrede 	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		<ul style="list-style-type: none"> Do kraja 2023. godine usvojena i primijenjena Odluka OV za unaprjeđenje poslovanja i poslovnog ambijenta u Općini. Do kraja 2024. godine, funkcionalna poslovna zona. 	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ol style="list-style-type: none"> Broj funkcionalnih poslovnih zona Broj „greenfield“ investicija Broj zaposlenih u poslovnoj zoni 	<ul style="list-style-type: none"> - 0 - 0 - 7 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 - 2 - 37
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Uspostavljanjem i opremanjem poslovne zone „Mlina“ dobiće se blizu 12.000 m² kvalitetnog industrijskog zemljišta sa postojećom infrastrukturom (koju je potrebno rekonstruisati). Paralelnim donošenjem stimulativnog seta mjera od strane Općinskog vijeća za investiranje, treba dovesti do otvaranja više novih poslovnih subjekata, „greenfield“ investicija u općinu i u konačnici povećanja zaposlenosti u općini. Povećanje zaposlenosti dovodi do unaprjeđenja kvaliteta</p>		

¹⁸ Veza sa SDG -8.1. Uključuje i zaposlene u poljoprivredi.

	života svih stanovnika općine Foča.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 250.000,00 KM Izvor: 10% Općina, 90 % investitori i IPA Fondovi.
Period implementacije mjere	2020.-2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Jedinica za upravljanje razvojem općine Foča (Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika)
Nosioci mjere	Služba za privredu, finansije, opću upravu, društvene djelatnosti i BIZ
Ciljne grupe	Privrednici i investitori

STRATEŠKI CILJ 1	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg rezultata)	Početna vrijednost (2018)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 1.1. PRIVLAČENJE INVESTICIJA I POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI		Broj registrovanih samostalnih polj. proizvođača	11	21
		Broj zaposlenih ¹⁹	127	210
		Broj novih investicija	0	5

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA

1.1.1.DONOŠENJE SETA MJERA ZA UNAPRJEĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA I AKTIVNOSTI POSLOVNIH SUBJEKATA

1.1.2 PROMOCIJA, MATERIJALNA I STRUČNA PODRŠKA RAZVOJU POLJOPRIVREDE I TURIZMA

Veza sa strateškim ciljem	1. Održiva privreda bazirana na investicijama				
Prioritet	1.1. Privlačenje investicija i povećanje zaposlenosti				
Naziv mjere	1.1.2 Promocija, materijalna i stručna podrška razvoju poljoprivrede i turizma				
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U okviru ove mjere potrebno je unaprijediti i proširiti postojeću turističku ponudu kroz mapiranje turističkih potencijala, promovirati kulturno-historijsko nasljeđe uz materijalnu i stručnu pomoć Općinske uprave, uključujući agroturizam kroz aktivnosti promocije i širenja ponude. U oblasti podrške poljoprivredi potrebno je i stvoriti preduslove za jačanje rasadničke proizvodnje, perspektivnih proizvodnji u poljoprivredi i povećanje stočnog fonda, a sve u cilju jačanja kapaciteta lokalnih proizvođača i omogućavanja plasiranja njihovih proizvoda. Općinska uprava u saradnji sa resornim ministarstvima BPK-a i Federacije BiH, treba pružiti adekvatnu stimulaciju (kroz premije i dr.) i tehničku pomoć u apliciranju za određene podsticaje u poljoprivredi i projekte i pozive u turizmu.				
Ključni strateški projekti	<ol style="list-style-type: none"> Mapiranje i unaprijeđenje turističkih potencijala i promocija općine kao turističke destinacije Jačanje kapaciteta poljoprivredne proizvodnje i razvoj agroturizma 	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Očekivani krajnji rezultat projekta</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>- Do kraja 2025. godine uspostavljena i organizovana biciklistička tura za ljubitelje brdskog biciklizma</td> </tr> <tr> <td>- Do kraja 2023. godine, mapirani turistički potencijali i uspostavljena turistička</td> </tr> </tbody> </table>	Očekivani krajnji rezultat projekta	- Do kraja 2025. godine uspostavljena i organizovana biciklistička tura za ljubitelje brdskog biciklizma	- Do kraja 2023. godine, mapirani turistički potencijali i uspostavljena turistička
		Očekivani krajnji rezultat projekta			
- Do kraja 2025. godine uspostavljena i organizovana biciklistička tura za ljubitelje brdskog biciklizma					
- Do kraja 2023. godine, mapirani turistički potencijali i uspostavljena turistička					

¹⁹ Veza sa SDG -8.1. Uključuje i zaposlene u poljoprivredi.

		<p>signalizacija.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Do 2024. godine uvedena integralna proizvodnja jagode i povrtlarskih kultura na površini od 10 ha - Do kraja 2027. godine uspostavljena proizvodnja certificiranog sadnog materijala autohtonih voćnih vrsta (jabuka, kruška, šljiva, orah i dr.) i novih perspektivnih sorti jagodastog voća na rasadniku „Odžak“ u Ustikolini. - Do kraja 2027.godine na području općine egzistira 27 sušnica voća - Do kraja 2022.godine povećan stočni fond visokomliječnih krava i koza za 500 grla. 	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Broj novih turističkih manifestacija i proizvoda u ponudi, sezona 2. Površina novih zasada jagode u ha 3. Broj sušnica za voće 4. Broj proizvedenog sadnog materijala u komadima 5. Ostvarena proizvodnja svježeg sirovog kravljeg i kozijeg mlijeka, l/dan 6. Broj zaposlenih u poljoprivrednom sektoru 7. Broj aktivnih zadruga sa kooperantima 	<ul style="list-style-type: none"> - 0 - 2 - 7 - 150000 - 300 - 15 - 1 	<ul style="list-style-type: none"> - 3 - 15 - 27 - 300000 - 5000 - 65 - 2
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Kroz ovu mjeru ojačaće se turistički kapaciteti sa akcentom na razvoj postojećih potencijala. Općina će biti prezentirana kao atraktivna destinacija za različita interesovanja, a veći broj lokalnog stanovništva bit će uključeno u turističke projekte. Mjerom se planira izgraditi prodajno-promotivni prostor za poljoprivredne proizvode i turističke usluge. Afirmisaće se proizvodnja jagode i povrća sa naznakom na kvalitet kroz kooperantske veze zadruga i lokalnih poljoprivrednih proizvođača, te ojačati rasadničarski kapaciteti kroz uvođenje novih perspektivnih sorti za mikro-lokaciju Općine i proizvodnja kravljeg i kozijeg mlijeka za postojeće prerađivačke kapacitete. Na taj način će se unaprijediti život u zajednici.</p>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 250.000,00KM Izvor. 10 % Općina, FMPVŠ 40 %, 50% Javni pozivi i donatori</p>		
Period implementacije mjere	2020.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika		
Nosioci mjere	Služba za privredu, finansije, opću upravu, društvene djelatnosti i BiZ, Služba za prostorno uređenje, komunalne, geodetsko-katastarske, stambene poslove,		

	imovinsko-pravna pitanja i izbjegla i raseljena lica, Zemljiogradnička zadruga VIP Drina i dr.
Ciljne grupe	Pružaoци turističkih usluga i poljoprivredni proizvođači, stanovništvo

STRATEŠKI CILJ 2	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 2.1: POBOLJŠANJE ZDRAVLJA I SOCIJALNE ZAŠTITE GRAĐANA I KVALITETA DRUŠTVENIH DJELATNOSTI U ZAJEDNICI		Broj stanovnika na 1 ljekara	616	500
		Broj oblika socijalne zaštite	8	10
		Broj učenika koji upisuju VŠU (fakultete i dr.) ²⁰ , godišnje	50	65
		Broj posjetilaca kulturnih manifestacija, godišnje	14000	20000
		Broj korisnika Sportske dvorane, godišnje	0	500
	PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
2.1.1 PODIZANJE OBIMA SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITA STANOVNIŠTVA I PODRŠKA RANJIVIM KATEGORIJAMA				
2.1.2 PODRŠKA PODIZANJU KVALITETA OBRAZOVANJA, SPORTA I KULTURE I DRUGIH DRUŠTVENIH SADRŽAJA				

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja
Prioritet	2.1 Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici
Naziv mjere	2.1.1. Podizanje obima socijalne i zdravstvene zaštita stanovništva i podrška ranjivim kategorijama
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U okviru ove mjere akcenat je stavljen na socijalnu podršku ranjivim kategorijama stanovništva općine Foča u vidu proširenja obima i sadržaja socijalne i zdravstvene zaštite, što će omogućiti normalan razvoj i rast djece i mladih što bi u konačnici imalo za rezultat lakše obrazovanje i nošenje sa svakodnevnim problemima sa kojima se susreću prvenstveno mladi (poput negativne pojave zavisnosti). Pored toga novim uslugama u saradnji sa Centrom za socijalni rad u Goraždu, ovom mjerom, uticat će se na svijest stanovništva o važnosti socijalne inkluzije, te ojačati porodica i poboljšati njena socijalna funkcionalnost. Također, planiraju se obezbijediti uslovi za podršku socijalno osjetljivim kategorijama. U cilju podrške mladima (kao posebno osjetljivoj kategoriji), potrebno je omogućiti lakše rješavanje stambenog pitanja, te pružiti podršku za izgradnju zgrade za mlade (izrada projektne dokumentacije) kao jedne od aktivnosti nove pronatalitetne politike općine.</p> <p>Takođe, neophodno je izvršiti nabavku i obnovu opreme koja nedostaje ili je dotrajala za Dom zdravlja koji je jedina zdravstvena ustanova u općini radi osnovnog funkcionisanja, ali i radi proširenja usluga.</p>

²⁰ Veza sa SDG -4.1

Ključni strateški projekti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zgrada socijalnog stanovanja 2. Projektna dokum. zgrade za mlade 3. Izgradnja sadržaja za djecu i mlade 4. Opremanje Doma zdravlja 	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		<ul style="list-style-type: none"> - Do kraja 2023. godine uspostavljena podrška ranjivim kategorijama kroz savjetovalište - Do kraja 2026. godine izgrađena zgrada za mlade - Do kraja 2027. godine funkcionalna dječija igraonice - Do kraja 2027. godine obnovljena oprema Doma zdravlja i proširene usluge 	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Broj djece koja će biti korisnici igraonica, godišnje 2. Broj korisnika savjetovališta za mlade, godišnje 3. Broj mladih porodica kojima je riješeno stambeno pitanje 4. Broj novih dijagnostičkih uređaja 5. Broj novih usluga Doma zdravlja 	<ul style="list-style-type: none"> - 0 - 0 - 0 - 0 - 0 	<ul style="list-style-type: none"> - 20 - 30 - 15 - 7 - 3
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Stanovništvu Općine Foča bi ovakav vid brige o djeci značajno olakšao život. Ova mjera bi uticala na povećanje i podršku natalitetu na području Općine stvorili bi se preduslovi za otvaranje vrtića, a s tim zajedno omogućavanje izgradnje zgrade za mlade bi dodatno motivisalo stanovnike za povratak i ostanak. Obezbijedilo bi se da svako dijete na području Općine uživa ista prava tj. da sva djeca imaju iste prilike za razvoj, druženje, socijalizaciju i obrazovanje. Podizanje usluga Doma zdravlja na viši nivo u okviru njegove nadležnosti kao i proširenje kapaciteta i usluga koje se planiraju ostvariti kroz ovu mjeru omogućit će stanovništvu Općine efikasniju zdravstvenu zaštitu.</p>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	1,150,000.00 KM 5 % Općina, 20% ZZO BPK Goražde, 75% Ministarstvo za raseljena lica		
Period implementacije mjere	2020.- 2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika		
Nosioci mjere	Služba za privredu, finansije, opću upravu, društvene djelatnosti i BiZ, Dom zdravlja Ustikolina, Osnovna škola "Ustikolina" i dr.		
Ciljne grupe	Stanovništvo općine Foča		

STRATEŠKI CILJ 2	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 2.1: POBOLJŠANJE ZDRAVLJA I SOCIJALNE ZAŠTITE GRAĐANA I KVALITETA DRUŠTVENIH DJELATNOSTI U ZAJEDNICI	Broj stanovnika na 1 ljekara	616	500	
	Broj oblika socijalne zaštite	8	10	
	Broj učenika koji upisuju VŠU (fakultete i dr.) ²¹ , godišnje	50	65	
	Broj posjetilaca kulturnih manifestacija, godišnje	14000	20000	
	Broj korisnika sportske dvorane, godišnje	0	500	
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
2.1.1 PODIZANJE OBIMA SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE ZAŠTITA STANOVNIŠTVA I PODRŠKA RANJIVIM KATEGORIJAMA				
2.1.2 PODRŠKA PODIZANJU KVALITETA OBRAZOVANJA, SPORTA I KULTURE I DRUGIH DRUŠTVENIH SADRŽAJA				

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja						
Prioritet	2.1 Poboljšanje zdravlja i socijalne zaštite građana i kvaliteta društvenih djelatnosti u zajednici						
Naziv mjere	2.1.2. Podrška podizanju kvaliteta obrazovanja, sporta i kulture i drugih društvenih sadržaja						
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ovom mjerom nastojaće se oživiti kulturni, sportski i zabavni život stanovnika općine Foča kroz osiguranje infrastrukture u oblasti kulture i sporta i povećan broj kulturnih dešavanja. Ključne aktivnosti u okviru ove mjere bit će rekonstrukcija objekta Doma kulture i nastavak izgradnje sportske dvorane kao projekti kojima će se osigurati uslovi za pružanje kulturno zabavnih, sportskih, rekreativnih i edukativnih sadržaja, te podrška nevladinom sektoru. Neophodno je u okviru ove mjere, kroz ključne projekte podržati manifestacije koje se održavaju u Općini kao i održavanje dijela kantonalnih kulturnih i sportskih manifestacija i takmičenja na području općine Foča. Također, u sklopu mjere je potrebno nevladinom sektoru omogućiti bolje uslove za rad i podržati njihove projekte koji su usmjereni na poboljšanje društvenih sadržaja u zajednici.</p>						
Ključni strateški projekti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rekonstrukcija Doma kulture 2. Nastavak izgradnje sportske dvorane 	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Očekivani krajnji rezultat projekta</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Adaptiran objekat Doma kulture do kraja 2020. godine</td> </tr> <tr> <td>Izgrađena sportska dvorana do kraja 2026. godine</td> </tr> <tr> <td>Do 2027. godine omogućeno održavanje sportskih događaja, takmičenja i manifestacija u zatvorenom</td> </tr> <tr> <td>Do kraja 2027. godine uređeno školsko dvorište za potrebe rekreacije i organizovanja nastavnih</td> </tr> </tbody> </table>	Očekivani krajnji rezultat projekta	Adaptiran objekat Doma kulture do kraja 2020. godine	Izgrađena sportska dvorana do kraja 2026. godine	Do 2027. godine omogućeno održavanje sportskih događaja, takmičenja i manifestacija u zatvorenom	Do kraja 2027. godine uređeno školsko dvorište za potrebe rekreacije i organizovanja nastavnih
Očekivani krajnji rezultat projekta							
Adaptiran objekat Doma kulture do kraja 2020. godine							
Izgrađena sportska dvorana do kraja 2026. godine							
Do 2027. godine omogućeno održavanje sportskih događaja, takmičenja i manifestacija u zatvorenom							
Do kraja 2027. godine uređeno školsko dvorište za potrebe rekreacije i organizovanja nastavnih							

²¹ Veza sa SDG -4.1

		sadržaja na otvorenom	
	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	1. Broj kulturno- zabavnih događaja, godišnje 2. Broj korisnika sportske dvorane 3. Broj organizovanih sportskih događaja u sportskoj dvorani, godišnje 4. Broj uređenih školskih dvorišta 5. Broj žena aktivnih članova udruženja koji učestvuju u organizaciji kulturnih događaja	- 3 - 0 - 5 - 0 - 10	- 12 - 10 - 30 - 2 - 20
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rekonstrukcijom Doma kulture omogućit će se organizovanje različitih kulturno-zabavnih događaja što bi oživjelo kulturni život Općine koji je trenutno sveden na manifestaciju Ustikoljansko ljeto. Izgradnja sportske dvorane, omogućit će održavanje različitih sportskih događaja kao i organizovanje rekreativnih programa za građane. Pored toga, podrškom projektima udruženja sa područja Općine uticat će se na povećan broj članstva i aktivno učešće u organizovanju društvenih događaja različitog karaktera većeg broja stanovništva, prvenstveno žena i mladih.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	960.000,00 5% Općina, 5% Ministarstvo za obrazovanje FBiH i BPK Goražde, 90% Javni pozivi i donatori		
Period implementacije mjere	2020.- 2027. godine		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika		
Nosioci mjere	Služba za privredu, finansije, opću upravu, društvene djelatnosti i BiZ, Služba za prostorno uređenje, komunalne, geodetsko-katastarske, stambene poslove, imovinsko-pravna pitanja i izbjegla i raseljena lica, Udruženje žena "Ustikolina", Osnovna škola "Ustikolina".		
Ciljne grupe	Stanovništvo općine Foča		

STRATEŠKI CILJ 2	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 2.2. IZGRADNJA JAVNE INFRASTRUKTURE I UNAPREĐENJE JAVNIH USLUGA		Broj domaćinstava u općini koji nemaju snabdijevanje el. energijom	39	15
		Gubici vode u transportnom sistemu, %	50	30
		Broj stanovnika u općini bez priključka na kanalizacionu mrežu - procjena	1500	750
		Stepen zadovoljstva građana uslugama javne uprave, %	95	>95
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
2.2.1 IZGRADNJA I REKONSTRUKCIJA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE				
2.2.2 UVOĐENJE NOVIH JAVNIH USLUGA I ELEKTRONSKE UPRAVE				

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja						
Prioritet	2.2. Izgradnja javne infrastrukture i unaprjeđenje javnih usluga						
Naziv mjere	2.2.1. Izgradnja i rekonstrukcija komunalne infrastrukture						
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U okviru ove mjere potrebno je omogućiti izgradnju gravitacionog vodovoda Stolac i na taj način osigurati kontinuirano snabdijevanje vodom, nezavisno od vremenskih prilika. Takođe, nastavak izgradnje kanalizacione i putne infrastrukture je od izuzetnog značaja za razvoj lokalne zajednice jer su već uložena značajna sredstva i pokrenute aktivnosti.</p> <p>Neophodno je osigurati sve potrebne administrativne i tehničke uslove koji će omogućiti izgradnju mosta Ustikolina-Cvilin obzirom da najrazvijeniji poljoprivredni dio općine nije adekvatno saobraćajno uvezan sa ostatkom općine, ali i kantona. Naime, postojeći most nije namijenjen za prevoz visokotonažnim vozilima što je neophodno promijeniti u cilju razvoja ovog poljoprivrednog kraja.</p>						
Ključni strateški projekti	<ol style="list-style-type: none"> Izgradnja gravitacionog vodovoda Stolac i nastavak izgradnje kanalizacione i putne infrastrukture Obezbjedenje administrativnih i tehničkih preduslova za Izgradnju novog mosta Ustikolina - Cvilin 	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Očekivani krajnji rezultat projekta</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>- Izgrađen vodovod do 2023. godine</td> </tr> <tr> <td>- Do 2027. godine uštede u električnoj energiji koja se troši za proizvodnju vode min. 50%.</td> </tr> <tr> <td>- Povećana površina Izgrađene kanalizacione i putne infrastrukture do 2027. godine</td> </tr> <tr> <td>- Kompletirana dokumentacija za izgradnju mosta Ustikolina-Cvilin do 2022. godine</td> </tr> </tbody> </table>	Očekivani krajnji rezultat projekta	- Izgrađen vodovod do 2023. godine	- Do 2027. godine uštede u električnoj energiji koja se troši za proizvodnju vode min. 50%.	- Povećana površina Izgrađene kanalizacione i putne infrastrukture do 2027. godine	- Kompletirana dokumentacija za izgradnju mosta Ustikolina-Cvilin do 2022. godine
Očekivani krajnji rezultat projekta							
- Izgrađen vodovod do 2023. godine							
- Do 2027. godine uštede u električnoj energiji koja se troši za proizvodnju vode min. 50%.							
- Povećana površina Izgrađene kanalizacione i putne infrastrukture do 2027. godine							
- Kompletirana dokumentacija za izgradnju mosta Ustikolina-Cvilin do 2022. godine							

	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	1. Troškovi električne energije koja se koristi za pumpu koja je neophodna za distribuciju vode do potrošača , mjesečno KM 2. Stepen izgrađenosti kanalizacione infrastruktura, % 3. Stepen izgrađenosti lokalne putne infrastrukture, % 4. Stepen potpunosti dokumentacije za početak izgradnje mosta	- 3000 - 5 - 30 - 30	- 0 - 40 - 70 - 100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Izgradnjom gravitacionog vodovoda Stolac stanovništvo Ustikoline će dobiti redovno snabdijevanje vode, nezavisno od vremenskih prilika, a na ovaj način će se napraviti značajne uštede u budžetu za oko 40.000 KM godišnje koliko koštaju računi za električnu energiju koju trenutno potroši pumpa u okviru postojećeg načina vodosnabdijevanja. Planirano je obnavljanje kanalizacione infrastrukture do kraja 2027. godine.</p> <p>Izradom tehničke dokumentacije za most Ustikolina-Cvilin, Cvilin kao tradicionalni poljoprivredni centar dobio bi mogućnost da učestvuje u Programu kapitalnih investicija FBiH jer eventualnom izgradnjom mosta, ovo naselje bi dobilo komunikaciju sa ostalim dijelovima općine i kantona i omogućit će se prijevoz visokotonažnih vozila i upotreba svih mašina koje trenutno ne mogu prelaziti preko postojećeg mosta.</p>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	730.000,00 KM 5% Općina, 95% Javni pozivi, viši nivoi vlasti i donatori		
Period implementacije mjere	2020.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika		
Nosioci mjere	Služba za privredu, finansije, opću upravu, društvene djelatnosti i BiZ, Služba za prostorno uređenje, komunalne, geodetsko-katastarske, stambene poslove, imovinsko-pravna pitanja i izbjegla i raseljena lica		
Ciljne grupe	Stanovništvo općine Foča		

STRATEŠKI CILJ 2	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 2.2. IZGRADNJA JAVNE INFRASTRUKTURE I UNAPREĐENJE JAVNIH USLUGA		Broj domaćinstava u općini koji nemaju snabdijevanje el. energijom	39	0
		Gubici vode u transportnom sistemu, %	50	30
		Broj stanovnika u općini bez priključka na kanalizacionu mrežu - procjena	1500	750
		Stepen zadovoljstva građana uslugama javne uprave, %	95	>95

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA

2.2.1 IZGRADNJA I REKONSTRUKCIJA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE

2.2.2 UVOĐENJE NOVIH JAVNIH USLUGA I ELEKTRONSKE UPRAVE

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprjeđenje kvaliteta života i društvenog sadržaja							
Prioritet	2.2. Izgradnja javne infrastrukture i unaprjeđenje javnih usluga							
Naziv mjere	2.2.2. Uvođenje novih javnih usluga i elektronske uprave							
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U okviru ove mjere neophodno je rad lokalnog organa uprave podići na viši nivo, u skladu sa razvojem novih informatičkih tehnologija, poboljšanjem usluga građanima i jačanjem ekološke svijesti. S obzirom na informatički napredak uopšte, a imajući u vidu zastarjelu opremu kojom raspolaže općinska uprava, potrebno je opremiti javnu upravu sa informatičkom opremom koja može odgovoriti na zahtjeve novog vremena u smislu transparentnosti, promocije, pojednostavljivanja i pojeftinjenja procedura i provedbe postupaka po službenoj dužnosti organa uprave. Takođe, planira se informatički opremiti sala Općine koja bi se koristila prvenstveno za održavanje sjednica Općinskog vijeća, ali i ostalih sastanaka i radionica, čime bi se značajno smanjio broj printanog materijala i omogućio efikasan rad. Kroz ovaj projekat, planira se unaprijediti rad mjesnih zajednica kroz njihovo umrežavanje, implementaciju mini projekata i obezbjeđenje uslova za efikasniji rad.							
Ključni strateški projekti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informatizacija službi i Općinskog vijeća i MZ kroz jačanje tehničkih i ljudskih kapaciteta do transparentnih i pojednostavljenih procedura za sve građane 	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Očekivani krajnji rezultat projekta</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>- Zamijenjeni svi računari do 2025. godine</td> </tr> <tr> <td>- Informatički opremljena Sala za održavanje Općinskog vijeća i sastanaka do 2025. godine</td> </tr> <tr> <td>- Omogućen pristup obrascima zahtjeva i neophodnih informacija putem interneta za sve procedure do 2025. godine.</td> </tr> <tr> <td>- Uspostavljen elektronski registar postupaka do kraja 2027. godine</td> </tr> <tr> <td>- Do 2027. godine skraćeno</td> </tr> </tbody> </table>	Očekivani krajnji rezultat projekta	- Zamijenjeni svi računari do 2025. godine	- Informatički opremljena Sala za održavanje Općinskog vijeća i sastanaka do 2025. godine	- Omogućen pristup obrascima zahtjeva i neophodnih informacija putem interneta za sve procedure do 2025. godine.	- Uspostavljen elektronski registar postupaka do kraja 2027. godine	- Do 2027. godine skraćeno
Očekivani krajnji rezultat projekta								
- Zamijenjeni svi računari do 2025. godine								
- Informatički opremljena Sala za održavanje Općinskog vijeća i sastanaka do 2025. godine								
- Omogućen pristup obrascima zahtjeva i neophodnih informacija putem interneta za sve procedure do 2025. godine.								
- Uspostavljen elektronski registar postupaka do kraja 2027. godine								
- Do 2027. godine skraćeno								

		vrijeme rješavanja zahtjeva i modernizovana web prezentacija Općine Foča	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	1. Broj savremenih računara u općinskoj upravi		
	2. Broj multimedijalnih sala u općini	- 3	- 28
	3. Broj prostoriya za rad mjesnih zajednica	- 0 - 2	- 1 - 3
	4. Broj dostupnih elektronskih obrazaca za zahtjeve u općinskoj upravi	- 0 - 0	- 70 - 3
	5. Broj projekata /inicijativa implementiranih od strane savjeta MZ, godišnje		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom ovih mjera ostvarit će se bolji rezultati općinskog organa uprave kao i predstavničkog tijela, ispunjavanje obaveza i ukupni pozitivni efekti vezani za rad općinskog organa uprave kao servisa građana/ki-uključujući kvalitetniju, transparentniju i bržu informisanost građana/ki. Takođe, napravit će se značajne uštede na kancelarijskom materijalu što ide u prilog ekološkoj osvještenosti lokalne zajednice. Pored toga, značajan rezultat očekuje se u poboljšanju rada mjesnih zajednica kao direktnih i prvih predstavnika građana gdje će im biti omogućen transparentniji, efikasniji rad i implementacija ključnih malih projekata, na dobrobit svih građana u cilju općeg razvoja zajednice.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	90.000,00 60 % Općina, 40 % donatori		
Period implementacije mjere	2020.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika		
Nosioci mjere	Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika, Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice, Mjesne zajednice		
Ciljne grupe	Stanovništvo općine, uposlenici općinskog organa uprave i savjeti mjesnih zajednica (MZ)		

STRATEŠKI CILJ 3	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 3.1: ZAŠTITA PRIRODE, TLA, VODE, ZRAKA I ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA		Broj ažurnih općinskih prostorno-planskih dokumenata (urbanistički, regulacioni i dr.)	0	2
		Udio neprečišćenih otpadnih voda u ukupnoj količini otpadnih voda, %	100	50
		Zapremina otpada koji se odlaže, m ³	400	300
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
3.1.1 IZRADA PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE I ZAŠTITA TLA, VODE, VAZDUHA I RAZNOLIKOSTI				
3.1.2 ODRŽIVO RJEŠENJE PRIKUPLJANJA, RECIKLAŽE I ODLAGANJA OTPADA I EFIKASNO KORIŠTENJE ENERGIJE				

Veza sa strateškim ciljem	3. Zaštićen okoliš i smanjen rizik od nesreća		
Prioritet	3.1. Zaštita prirode, tla, vode, zraka i održivo korištenje resursa		
Naziv mjere	3.1.1 Izrada prostorno planske dokumentacije i zaštita tla, vode, vazduha i raznolikosti.		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ovom mjerom potrebno je zaštititi prirodne potencijale koji daju višestruke rezultate, kao i unaprijediti upravljanje zemljištem kroz donošenje prostorno-planske dokumentacije. Takođe, rijeka Drina je prepoznatljiva kao jedna od najljepših i najčistijih rijeka u regiji, a ovaj se kraj može nazvati i tradicionalno ribarskim krajem. Na strani toga je činjenica da u općini Foča egzistira udruženje ribolovaca koje broji oko 100 članova, što u odnosu na broj stanovnika u općini nije zanemariv broj, te je kvalitet voda imperativ u pogledu zaštite ribljeg fonda (bioraznolikosti). Na trenutnim lokacijama na kojima postoje potencijali za uređenje i izgradnju posjećenih i prepoznatljivih izletišta u prirodi neophodno je usmjeriti određene aktivnosti na njihovo uređenje i zaštitu. U dogoročnom smislu potrebno je pažnju usmjeriti na smanjenje emisije u zrak, kao i zaštitu tla, posebno u pogledu iznalaženja sredstava i izgradnje prečištača otpadnih voda.		
Ključni strateški projekti	<ol style="list-style-type: none"> Izrada urbanističkog plana za naselje Ustikolina i Regulacionog plana Modran Poribljavanje rijeka Drine i Koline Uređenje svih izletišta i parkova na području općine 	Očekivani krajnji rezultat projekta <ul style="list-style-type: none"> Do 2024. usvojen Urbanistički plan naselja Ustikolina. Očuvan i povećan riblji fond do 2024. godine. Povećan broj članstva u ribolovnom udruženju do 2024. godine. Do 2023. godine uređena izletišta i parkovi na teritoriji Općine. 	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ol style="list-style-type: none"> Broj naselja sa zaštićenim prostorom Broj poribljenih vodotoka Broj uređenih izletišta u 	<ul style="list-style-type: none"> 0 0 	<ul style="list-style-type: none"> 2 2

	prirodi	- 1	- 6
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ovom mjerom podstaći će se upotreba prirodnih resursa i njihova zaštita što će uticati na unapređivanje stanja u oblasti zaštite okoline, sprječavanje ugrožavanja zdravlja ljudi kao i stvaranje boljih uslova života.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	100.000,00 KM 10% Općina, 90% Ministarstva BPK i FBiH, *Sredstva će se obezbjediti putem javnih poziva nadležnih ministarstava i drugih organizacija		
Period implementacije mjere	2020.- 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika		
Nosioci mjere	Udruženje ribolovaca „Halil Sofradžija“, Služba za privredu, finansije, opću upravu, društvene djelatnosti i BiZ, Služba za prostorno uređenje, komunalne, geodetsko-katastarske, stambene poslove, imovinsko-pravna pitanja i izbjegla i raseljena lica		
Ciljne grupe	Ribari, ribarska udruženja, pružaoci turističkih usluga, stanovništvo općine		

STRATEŠKI CILJ 3	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 3.1: ZAŠTITA PRIRODE, TLA, VODE, ZRAKA I ODRŽIVO KORIŠTENJE RESURSA		Broj ažurnih općinskih prostorno-planskih dokumenata (urbanistički, regulacioni i dr.)	0	2
		Udio neprečišćenih otpadnih voda u ukupnoj količini otpadnih voda, %	100	50
		Zapremina otpada koji se odlaže, m ³	400	300
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA				
3.1.1 IZRADA PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE I ZAŠTITA TLA, VODE, VAZDUHA I RAZNOLIKOSTI				
3.1.2 ODRŽIVO RJEŠENJE PRIKUPLJANJA, RECIKLAŽE I ODLAGANJA OTPADA I EFIKASNO KORIŠTENJE ENERGIJE				

Veza sa strateškim ciljem	3. Zaštićen okoliš i smanjen rizik od nesreća						
Prioritet	3.1. Zaštita prirode, tla, vode, zraka i održivo korištenje resursa						
Naziv mjere	3.1.2. Održivo rješenje prikupljanja, reciklaže i odlaganja otpada i efikasno korištenje energije						
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Trenutno na teritoriji Općine izgrađen je centar za upravljanje komunalnim otpadom (reciklažno dvorište Gavrić) gdje se planira vršiti odvajanje plastike, papira i metala u saradnji sa JKP „Ušće“, ali je još uvijek aktuelno pitanje regionalne (kantonalne) deponije, te upravljanja reciklažnim otpadom nije riješeno. Iz ovog razloga, u okviru ove mjere ključne aktivnosti koje će se provoditi u ovom periodu strateškog plana odnose se na jačanje kapaciteta komunalnog preduzeća kroz nabavku neophodne opreme, sanaciju divljih deponija, podizanje javne svijesti građana o neophodnosti selektiranja otpada, očuvanju prirodnog i historijskog nasljeđa. Kroz organizovane edukacije ojačaću se kapaciteti mladih i omladinskih udruženja za značaj i potrebu selektivnog prikupljanja, selekcije i reciklaže otpada, a njihovim aktivnostima u zaštiti okoliša dat će se podrška.</p> <p>Takođe, mjerom će biti obuhvaćeno sakupljanje glomaznog otpada, te promocija i poticanje poboljšanja energetske učinkovitosti poslovnih subjekata i porodičnih kuća (utopljanje) kao i korištenje obnovljivih izvora energije.</p>						
Ključni strateški projekti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jačanje kapaciteta komunalnog preduzeća JKP „Ušće“ d.o.o. 2. Sanacija divljih deponija i povećanje javne svijesti 	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Očekivani krajnji rezultat projekta</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>- Tehnički opremljeno komunalno preduzeće do 2025. godine.</td> </tr> <tr> <td>- Sanirane divlje deponije do 2025. godine,</td> </tr> <tr> <td>- Do 2027. godine 90% pokrivenost općine organizovanim prikupljanjem komunalnog otpada;</td> </tr> <tr> <td>- Do 2027. godine ojačana svijest stanovništva o neophodnosti selektiranja otpada i njegovim</td> </tr> </tbody> </table>	Očekivani krajnji rezultat projekta	- Tehnički opremljeno komunalno preduzeće do 2025. godine.	- Sanirane divlje deponije do 2025. godine,	- Do 2027. godine 90% pokrivenost općine organizovanim prikupljanjem komunalnog otpada;	- Do 2027. godine ojačana svijest stanovništva o neophodnosti selektiranja otpada i njegovim
Očekivani krajnji rezultat projekta							
- Tehnički opremljeno komunalno preduzeće do 2025. godine.							
- Sanirane divlje deponije do 2025. godine,							
- Do 2027. godine 90% pokrivenost općine organizovanim prikupljanjem komunalnog otpada;							
- Do 2027. godine ojačana svijest stanovništva o neophodnosti selektiranja otpada i njegovim							

		prednostima.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	1. Broj zaposlenih u JKP „Ušće“ d.o.o. Ustikolina 2. Broj vozila JKP za odvoz otpada 3. Broj mladih uključenih u javne kampanje selektivnog prikupljanja otpada 4. Najmanji broj kategorija po kojima se vrši selekcija otpada (papir, PVC, metal) 5. Broj divljih deponija		- 5 - 1 - 10 - 0 - 8
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ovom mjerom unaprediće se stanje komunalnih usluga za stanovnike općine Foča, poboljšati kvalitet života i unaprijediti instrumenti za zaštitu okoliša. Na taj način doprinijeće se stvaranju imidža Općine kao mjesta ugodnog življenja i cjelokupnog razvoja zajednice.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	190.000,00 KM Općina 5 %, 95% po Javnim pozivima i donatori		
Period implementacije mjere	2020.-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika		
Nosioci mjere	Služba za privredu, finansije, opću upravu, društvene djelatnosti i BiZ, Služba za prostorno uređenje, komunalne, geodetsko-katastarske, stambene poslove, imovinsko-pravna pitanja i izbjegla i raseljena lica, Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice, Udruženje mladih (Omladinski savez)		
Ciljne grupe	Stanovništvo općine Foča		

STRATEŠKI CILJ 3	PRIORITETI	Indikator (krajnjeg rezultata)	Početna vrijednost (2018)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 3.2. PREVENCIJA RIZIKA OD NESREĆA I POVEĆANJE OPĆE SIGURNOSTI GRAĐANA I IMOVINE		Broj aktivnih klizišta	13	5
		Površina ugrožena poplavama, ha	90	10
		Broj požara/godišnje	6	2
		Rasvijetljenost krivičnih djela, %	100	100
		Sumnjive i kontaminirane površine sa MES i NUS, km ²	13,16	10

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA

3.2.1 PLANSKA ZAŠTITA OD POPLAVA, POŽARA, MINA I DRUGIH NESREĆA

Veza sa strateškim ciljem	3. Zaštićen okoliš i smanjen rizik od nesreća		
Prioritet	3.2. Prevencija rizika od nesreća i povećanje opće sigurnosti građana i imovine		
Naziv mjere	3.2.1. Planska zaštita od poplava, požara, mina i drugih nesreća		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U okviru ove mjere potrebno je kroz definiranje projekata prevencije povećati stepen zaštite života i zdravlja ljudi, a samim tim i smanjiti ranjivost lokalne zajednice i građana od djelovanja prirodnih opasnosti i drugih nesreća. To podrazumjeva da se prioritetno mapiraju svi rizici kojima je izloženo ili može biti izloženo područje općine Foča, na adekvatan način procjeni stanje ugroženosti i kreiraju korisna rješenja koja će preduprijeti negativne posljedice po ljude i materijalna dobra. Općina ima usvojen dokument Procjene ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća, u kojem su identifikovane opasnosti po ljude i materijalna dobra. Pored svih prepoznatih opasnosti, Općina će glavni fokus staviti na projekte zaštite od poplava (parapetni zid), uspostavljanje sistema protivpožarne zaštite u Općini, u saradnji sa institucijama i BHMACH nastojati provoditi aktivnosti u zaštiti od mina, ali provoditi sve mjere zaštite od drugih opasnosti i spremnosti na brz odgovor (poput COVID i dr.).		
Ključni strateški projekti	<ol style="list-style-type: none"> Unaprijeđen sistem zaštite od poplava Uspostavljanje protivpožarne zaštite i vatrogastva 	Očekivani krajnji rezultat projekta <ul style="list-style-type: none"> Do kraja 2020. godine izgrađen parapetni zid Do kraja 2024. godine završena implementacija Kantonalnog plana odbrane od poplava (vodotoci II kategorije). Do kraja 2021. godine usvojen akt o formiranju općinske profesionalne vatrogasne jedinice. Do kraja 2023. godine izvršen prijem vatrogasaca. Do kraja 2024. godine završeno sa materijalno-tehničkim opremanjem PVJ. Do kraja 2027. godine završena zaštita obale rijeka I kategorije. 	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ol style="list-style-type: none"> Dužina izgrađenih vodozaštitnih objekata Broj vatrogasaca Prosječna godišnja šteta od poplava i klizišta (2020-2027), 	<ul style="list-style-type: none"> 590m (Kolina) i 72 m (K.rijeka), Parapetni zid (Drina) 0 181.000 22.000 	<ul style="list-style-type: none"> 1100 m (Kolina), 220 m (K. rijeka), 300 m (Drina) 4 30.000 5.000

	KM 4. Prosječna godišnja šteta od snježnih padavina (2020-2027), KM		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Prevenција rizika od prirodnih i drugih nesreća je jedan od najvažnijih segmenata u sistemu zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara. Ova aktivnost treba da obezbjedi stvaranje kvalitetnijih pretpostavki da u određenim kriznim situacijama posljedice po život i zdravlje ljudi i materijalna dobra budu minimalne. Svakodnevnim djelovanjem potrebno je procjenjivati stanje u ovoj oblasti, formirati ključne strukture civilne zaštite, planirati popunjavanje, obuku i osposobljavanje tih struktura, te finansijskom podrškom u MTS- u i opremi stvarati ozbiljne preduvjete za organiziranje operativnih mjera zaštite i spašavanja u cilju zaštite i razvoja zajednice.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 950.000,00 KM Izvor: 5% Općina, 50% Agencija sliva rijeke Save, 30 % FMPVŠ, 15% Ministarstvo za privredu BPK Goražde		
Period implementacije mjere	2020.-2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za lokalni razvoj i poslove Općinskog načelnika		
Nosioci mjere	Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice, Služba za prostorno uređenje, komunalne, geodetsko-katastarske, stambene poslove, imovinsko-pravna pitanja i izbjegla i raseljena lica		
Ciljne grupe	Građani i investitori		